

2014
1.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA



PÁRKÁNYI ESZTER: Volt egyszer az élet

STAUBER PÉTER: Az ENSZ globális terrorellenes stratégiája

BOGNÁR BETTINA: A nemzetközi együttműködés jelentősége a szervezett bűnözés elleni fellépés során

WINDT SZANDRA: 2013, az emberkereskedelem elleni fellépés éve Magyarországon

FÁZSI LÁSZLÓ – FEDOR ANETT: A bíróság elé állítás szabályozásának változásai a gyakorlat tükrében

ALFÖLDI ÁGNES DÓRA: A terhelti beismerés büntető anyagi és -eljárásjogi jogkövetkezményeiről

62.
évfolyam

TARTALOM 2014/1.

PÁRKÁNYI ESZTER Volt egyszer az élet

David P. Farrington, a Stockholm Criminology Prize
2013. évi díjazottja tiszteletére (5–25)

STAUBER PÉTER Az ENSZ globális terrorellenes stratégiája (26–38)

BOGNÁR BETTINA A nemzetközi együttműködés jelentősége
a szervezett bűnözés elleni fellépés során (39–57)

WINDT SZANDRA 2013, az emberkereskedelem elleni fellépés éve
Magyarországon (58–74)

FÁZSI LÁSZLÓ – FEDOR ANETT A bíróság elé állítás szabályozásának változásai
a gyakorlat tükrében (75–91)

ALFÖLDI ÁGNES DÓRA A terhelti beismerés büntető anyagi és -eljárásjogi
jogkövetkezményeiről (92–102)

KOC SIS GEORGINA Az in dubio pro reo elv érvényesülésének problémái
Pusoma Dénes ügyében (103–110)

KOZÁK TAMÁS – NAGY JÁNOS A Csongrád város vonzáskörzetében lévő
tanyavilág feltérképezése,
a nyilvántartási rendszer kidolgozása (111–115)

MÉSZÁROS BENCE Beszámoló
a Hogyan tehetők biztonságossá a nagyvárosok?
című tudományos ülésről (116–135)

• HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

KOVÁCS ISTVÁN Kitarottság bűncselekmény nyomozása (136–140)

SZERZŐK 2014/1.

- DR. ALFÖLDI ÁGNES DÓRA** fogalmazó, PhD-hallgató,
Debreceni Járási Ügyészség
- BOGNÁR BETTINA** ötödéves jogászhallgató,
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
- DR. FÁZSI LÁSZLÓ PHD** tanácselnök, Nyíregyházi Törvényszék
- DR. FEDOR ANETT** bírósági titkár, Nyíregyházi Törvényszék
- KOC SIS GEORGINA** joghallgató, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
- KOVÁCS ISTVÁN** rendőr főhadnagy, alosztályvezető, Budapesti Rendőr-főkapitányság IX. Kerületi Rendőrkapitányság Vizsgálati I. Alosztály
- KOZÁK TAMÁS** rendőr őrnagy, kiemelt főelőadó,
Csongrádi Rendőrkapitányság Rendészeti Osztály
- DR. MÉSZÁROS BENCE PHD** adjunktus,
Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi
Kar Büntető Eljárásjogi és Kriminológiai Tanszék,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi
Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti
Tanszék
- NAGY JÁNOS** rendőr alezredes, osztályvezető,
Csongrádi Rendőrkapitányság Rendészeti Osztály
- PÁRKÁNYI ESZTER** doktorandusz hallgató,
ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
Kriminológiai Tanszék
- DR. STAUBER PÉTER** főosztályvezető,
BM Európai Együttműködési Főosztály
- DR. WINDT SZANDRA** tudományos főmunkatárs,
Országos Kriminológiai Intézet

SUMMARY

Párkányi, Eszter

There was a life: homage to David P. Farrington, the 2013 Stockholm Criminology Prize laureate [5–25]

The author provides an overview of the career and legacy of David P. Farrington, a corollary researcher of longitudinal criminology.

Stauber, Péter

The UN Global Counter Terrorism Strategy [26–38]

The author highlights the circumstances of the adoption of the Strategy and provides a detailed analysis of the text and its review mechanism.

Bognár, Bettina

The importance of international cooperation against organized crime [39–57]

The author provides an overview of the Digest of Organized Crime Cases, published by the UN in October 2012.

Windt, Szandra

2013, the year of fighting THB in Hungary [58–74]

The author provides an overview of developments in fighting the phenomenon of trafficking of human beings in 2013 in Hungary. The ratification of the Council of Europe Convention on Action against THB, the implementation of the 2011/36/EU Directive, and the new Criminal Code are in focus.

Fázi, László –Fedor, Anett

Changes in the regulation of “bringing to justice” [75–91]

Focusing on judicial practice, the authors provide an overview of the reformed institution of “bringing to justice”, a simplified criminal procedure in Hungary.

Alföldi, Ágnes Dóra

Confession: Substantive and procedural legal ramifications [92–102]

The author provides an overview of the legal ramifications of confession in the criminal justice system.

SUMMARY

Kocsis, Georgina

Questions concerning the “in dubio pro reo-principle” in Pusoma-case [103–110]

Triggered by the infamous Pusoma-case, the author provides an overview of the controversial judicial concerning confessions in Hungary.

Kozák, Tamás – Nagy, János

Mapping the farms surrounding the town of Csongrád [111–115]

The authors provide an overview of the process of building a computerised information map database system based on photos of the extensive farm network around Csongrád town, established with the help of the local neighbourhood watch organisations.

Mészáros, Bence

How big cities can be made safer: an academic forum [116–135]

The author provides an overview of the sixth symposium of the Working Group on Criminal Law within the Hungarian Academy of Sciences, Regional Committee in Pécs, which focused on safer cities.

Kovács, István

Investigating pimps [136–140]

The author provides an overview of a human-trafficking investigation-case.

PÁRKÁNYI ESZTER

Volt egyszer az élet

David P. Farrington,
a Stockholm Criminology Prize 2013. évi díjazottja tiszteletére

David Philip Farrington az angliai Ormskirkben született 1944-ben. Egyetemi tanulmányait a Cambridge-i Egyetem pszichológia szakán folytatta, az intézményhez máig hű maradt. 1969-ben védte meg PhD-munkáját, majd csatlakozott az egyetem Kriminológiai Intézetéhez. 1992-ben lett egyetemi tanár, 2012 óta pedig professor emeritusként dolgozik.

David Farrington az angolszász világ egyik leghíresebb kriminológiai kutatásának, a Cambridge-i Egyetem Cambridge Study in Delinquent Development elnevezésű, több mint három évtizeden átívelő longitudinális programjának vezetője volt. A kutatás az életút folyamán megjelenő rizikófaktorokat vizsgálta. David Farrington a témában több mint négyszáz publikációt jegyez, amelyek sikeresen kombinálják a Cambridge Study eredményeit más, a gyermekvédelem és az egészségügy területén született kutatások eredményeivel. Többek között az ő munkájának eredményeként említhető például a terhesgondozási, készségfejlesztő és családlátogatási programok sikere számos országban.

A Cambridge Study tapasztalatai alapján kidolgozott kriminálpolitikai programokban közreműködve a világ több országában – köztük az Egyesült Államokban, Angliában és Svédországban – dolgozik együtt a helyi szakemberekkel. A projektek célja, hogy a veszélyeztetett körülmények közé született gyermekek életminőségének és életstratégiájának javításával a későbbi boldogulásukat segítsék, potenciális kriminális karrierjük esélyét csökkenték. Az elmúlt évtizedekben Farrington rész vett a hatékony korai beavatkozási módszerek népszerűsítésében is, és kriminálpolitikai munkája missziójának tekintti, hogy meggyőzze az alapvetően rövid távú programokban gondolkodó kormányokat a hosszú távú hasznok mérlegeléséről.

David Farrington az idén lesz hetvenéves.

A Stockholm Criminology Prize

A Stockholm Criminology Prize a svéd igazságügyi minisztérium által, az amerikai Jerry Lee Foundationnal való együttműködésben alapított, egymillió svéd korona díjazású elismerés, amelyet a kriminológiai kutatások és ezek eredményeinek hatékony gyakorlati hasznosítása területén tevékenykedő nemzetközileg elismert kutatók nyerhetnek el minden évben. A díj célja, hogy elősegítse a kriminalitás okainak feltárását célzó kutatások fejlődését és a tudományos ismeretek tárának bővítését, támogatva ezzel az aktuális kriminálpolitika pozitív irányú változását, és az abuzív, nemzetközi emberi jogi elvárásokat sértő gyakorlatok megszűnését.

A független nemzetközi szakmai zsűri – amelynek korábban *Gönczöl Katalin* is a tagja volt – elismerését az elmúlt években olyan kutatók kapták meg, mint a bűnmegelőzés és áldozatsegítés nemzetközi szintű programjain dolgozó holland *Jan van Dijk*, a bűnözői karrierből való kilépés okait kutató amerikai *Robert Sampson* és *John Laub*, vagy az életút során tapasztalt kriminális karrierbe való belépés, illetve abból történő kilépés jellegzetességeit először feltérképező *Alfred Blumstein* és *Terrie E. Moffitt*. A 2013-as díj érdekessége, hogy David Farrington korábban maga is a Stockholm Criminology Prize zsűrijének tagja volt.

A Svéd Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács hagyományosan a díjazott munkássága köré szervezett tematikus konferenciával köszönti a kutatót és munkatársait. 2013-ban ennek megfelelően az európai, valamint észak-amerikai longitudinális kutatások módszerei és eredményei adták a konferencia fő vonulatóját.

Életútvizsgálatok a kriminológiában

A jelenkori elméleti és gyakorlati kriminológiai kutatások megalapozása tekintetben elengedhetetlenek számító longitudinális vagy életútvizsgálatok kezdete az 1960-as és 1970-es évekre tehető. A módszer anyagi, valamint kulturális okokból elsősorban az angolszász országokban jellemző, így az Egyesült Államok mellett Ausztrália, Új-Zéland, Kanada, Anglia, valamint a kivételként említhető skandináv országok jegyzik a legmeghatározóbb kutatásokat.¹ A longitudinális kutatások arra keresik a választ, hogy az életút folyamán, vagy annak

¹ 2013-ban Kerecsi Klára vezetésével Magyarországon is elindult egy longitudinális kutatási projekt, amely budapesti fiúk normakövetéssel kapcsolatos attitűdjeit vizsgálja. A 14 éves fiúk körében vég-

bizonyos szakaszában hogyan változnak az egyes személyek által mutatott viselkedési mintázatok, és melyek azok az események, fordulópontok az ember életében, amelyek a változásokat generálják. Eredményeik megerősítik azt az élettani meghatározottságú feltevést, hogy a kriminális karrier forduló- és csúcspontjai nagyjából azonos élettani és életútbeli fordulópontokhoz köthetők, valamint hogy az életút során felhalmozódó negatív hatások szoros kapcsolatban állnak a kriminális karrier hosszával és minőségével. Az európai kutatásokra kifejezetten jellemző, hogy a családi szocializációs defektusok hosszú távú hatásainak kiemelt jelentőséget tulajdonítanak a későbbi elkövetés szempontjából.² A kutatások nagyjából egybehangzó eredményét David Farrington szerint a következő tíz állításban lehet összefoglalni:³

– A bűnelkövetés gyakorisága a késő serdülőkorban (15 és 19 éves kor között) éri el a csúcstét.

– A kriminális karrierbe történő belépés 8–14 éves korban jellemző, míg az abból történő kilépés 20 és 29 éves kor között történik általában.

– Hosszabb a kriminális karrierje azoknak a gyermekeknek, akik már a pubertás kezdetén vagy azt megelőzően bűncselekményeket követnek el, mint azoké, akik a fiatal felnőttkor kezdetén vagy ez után követik el az első bűncselekményt. A korai belépők továbbá relatíve több bűncselekményt követnek el, mint később kriminalizálódó társaik.

– A gyermekkori antiszociális vagy kriminális viselkedés jellemzően serdülőkorban és felnőttkorban is folytatódik.

– A bűnelkövetők kis hányada (úgynevezett *krónikus elkövetők*) követi el a bűncselekmények legnagyobb részét.

– Az életút során vizsgált bűnelkövetés általában sokoldalú, nem pedig specializált.

– A bűnelkövetés maga egy tágabb értelemben vett antiszociális életút része.

– A serdülőkor végéig jellemzően csoportosan, majd pedig jellemzően egyedül követik el a bűncselekményeket.

zett első felmérés azt mutatja, hogy ebből a szempontból három jól elkülöníthető csoport rajzolódik ki a kriminális részvétel szempontjából, ezeket a kutatók áldozatok csoportjának, elkövetők csoportjának, valamint kriminalizálódó csoportnak nevezték el. Kerecsi Klára – Kó József: Normasértés vagy jogkövetés. Fiatalokú fiúk kriminológiai vizsgálata. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2013 (OTKA K 81615 sz. projekt)

2 Martin Killias – Santiago Redondo – Jerzy Sarneczki: European Perspectives. In: Rolf Loeber – Marchteld Hoeve – Wim N. Slot – Peter H. van der Laan: Persisters and Desisters in Crime from Adolescence into Adulthood. Ashgate, Surrey, 2012, pp. 291–334.

3 David P. Farrington: Developmental and Life-course Criminology: Key Theoretical and Empirical Issues – the 2002 Sutherland Award Address. Criminology, vol. 41, no. 2, 2003, pp. 221–255.

– A bűnelkövetést motiváló tényezők a serdülőkorban tapasztalt változatossá-
gával szemben a felnőtt bűnelkövetés motivációja jellemzően a haszonelvűség-
ből fakad.

– Az egyes bűncselekményi típusok bűnelkövetői életút során történő megje-
lenése meghatározott életkorhoz köthető és egymásra „*halmozódik*”. (Így példá-
ul a tipikus elkövető az első lopást követően szánja csak rá magát betöréses lo-
pásra, majd később akár rablásra.)

Lényegében e tíz állítást magyarázzák azok a *kriminológiai fejlődési és élet-
útelméletek*, amelyeket az elmúlt nagyjából ötven év kutatásai alapján dolgoz-
tak ki a szakemberek. A Cambridge Studyval párhuzamosan folyó kutatások
eredményeinek tudományos értékelése azonban meghatározó eltéréseket mu-
tat, ezek az egyes életesemények tekintetében sok esetben eltérő kriminálpoli-
tikai reakciókat is vonnak maguk után. Az alapvető eltérések már a bűnelkö-
vetői életút okaira vonatkozóan feltett kérdésben megmutatkoznak, hiszen
rámutatnak, hogy általánosságban miként tekintünk az elkövetőre: eredendő
rosszként, akit valamilyen külső hatás visszatart a természetéből fakadó öncé-
lú viselkedéstől, vagy a körülmények áldozataként, akit az egyre halmozódó
negatív életesemények taszítanak az érzelmi-anyagi kiszolgáltatottságba.
Nem mindegy tehát, hogy azt kérdezzük: *Miért követ el bűncselekményt vala-
ki?*, vagy pedig azt, hogy *Mi az oka annak, hogy nem válunk bűnözővé?*⁴

Az első bűnelkövetést negatív fejlődési modell termékeként értékelő el-
méletre említhető példaként *Gerald Patterson* szociális interakciós fejlődési
modellje, amely megkülönbözteti a viszonylag alacsony életkortól kezdve
deviáns (korai belépő) személyek csoportját a késői belépőktől, és a különb-
séget a kora gyermekkortól kezdődően tapasztalt kényszerek és kontrollok ta-
pasztalásában látja. Úgy gondolja, hogy a kora gyermekkorban intenzív szü-
lői kontrollt és stresszt megéllő gyermekek a családból kilépve a kortárs
közeg folyamatos visszautasítását tapasztalják majd. Ez a kirekesztettség az
antiszociális viselkedés útját nyitja meg előttük. A késői belépők Patterson el-
méletében a körülmények áldozataiként értelmezhetők, esetükben mind a
diszfunkcionális nevelés, mind pedig a későbbi bűnelkövetés gyakorisága és
súlyossága mérsékeltnak mondható.⁵

⁴ James R. Lilly – Francis T. Cullen – Richard A. Ball: *Criminological Theory. Context and Consequences*. Sage, USA, 2011, pp. 384–417.

⁵ Gerald Patterson nevéhez köthető az Oregon Youth Study elnevezésű projekt, amelynek során 1983 és 1985 között évente 206 negyedik osztályos, veszélyeztetett gyermeket vizsgáltak. Ez után a kuta-
tás a bűnelkövetésre vonatkozó adatok utánkövetésével folytatódott az alanyok harmincéves koráig.

Terrie Moffitt ezzel ellentétben neuropszichológiai különbségekkel magyarázza a két csoport közötti eltérést, ezek elsősorban a csecsemőkorban és kora gyermekkorban tapasztalt szülői gondoskodás minőségére vezethetők vissza. A csecsemőkorban abuzív bánásmódot elszenvedő gyermekeknek nem csupán érzelmi, hanem maradandó élettani következményekkel is meg kell küzdeniük, úgymint a kognitív képességek deficitje, alacsony intelligencia, temperamentumbeli különbségek. Ezekre a korai életkorban szerzett deprivaló tényezőkre építkezve az életút során halmozódnak fel a társadalom különböző szerepeiben tapasztalt negatív hatások, úgymint a kortárs csoportból való kirekesztettség, alacsony iskolázottság stb., amelyek elvezetnek a felnőttkori problémákhoz. Moffitt szerint az ilyen életutat felmutató, már gyermekkorban deviáns viselkedést jelző személyek a társadalom körülbelül öt-tíz százalékát alkotják. A késői belépők kriminalitása ezzel szemben a társadalmi konvenciók elleni természetesnek mondható lázadásra vezethető vissza. A kilépés esetükben a felnőtté érés jeleként értelmezhető. A Cambridge Study adatai egyébként visszaigazolták Terrie Moffitt állítását, miszerint az egész életút során bűnelkövető magatartást folytatók csoportja, illetve a fiatalokra korlátozódó devianciát mutatók csoportja élesen elkülöníthető egymástól.⁶

Az előbbi teóriákkal szemben Robert Sampson és John Laub kutatásait *Travis Hirshi* kontrollméletére alapozták, és a bűncselekményt egy hasznok és fájdalmak síkján motivált racionális tettként értékelték. Kutatásukkal cáfolták, hogy a gyermekkori negatív életeseményeknek meghatározó jelentőségük volna a kriminális karrier kialakulásában. Szerintük ugyanis az emberi kapcsolatokban és szociális kötöttségekben megmutatkozó úgynevezett *társadalmi tőke* segít az egyénnek abban, hogy *ne* lépjen bűnelkövetői pályára. Ebben a tekintetben mind a bűnelkövetésbe történő belépés, mind pedig a kilépés az emberek életében hasonlóképpen jelentkező fordulópontokhoz köthető (például házasság, gyermek).

A bűnelkövetői életutat magyarázó, a kontrollteóriára vagy éppen a szociális tanulásra építő elméletek sorát még hosszan lehetne folytatni. A kutatók egy része azonban tapasztalatai alapján nem tudta elkötelezni magát egy az emberi magatartást kizárólagosan befolyásoló tényező mellett, így az élet-

⁶ Terrie Moffitt és Avshalom Caspi az új-zélandi Dunedin Multidisciplinary Health and Development Study elnevezésű projektben 1972 és 1973 között 1037 Dunedinben született gyermek egészségi, pszichológiai állapotát, iskolai előmenetelét és családi kapcsolatait vizsgálta hároméves koruktól két-három évente, 32 éves korukig. A kutatásban 13 éves kortól a kriminalitásra vonatkozó adatokat is gyűjtötték.

út során tapasztalt emberi kapcsolatok, környezeti hatások, bűnelkövetési alkalmak elméleteinek ötvözésével úgynevezett szintetizáló elméletet alakított ki. Erre példa a híres amerikai Rochester Youth Development Study vezető *Terence Thornberry* elmélete, amely szerint a kontroll, a szociális tanulás és a társadalmi interakciók különböző szintereken, de együtt hatva alakítják ki a tipikus bűnelkövetői életutakat.

David Farrington a Cambridge Study értékelése során az a vád érte, hogy az empirikus tapasztalás magyarázatára nem alakított ki önálló elméleti struktúrát, és az elméleti sokszínűség ellenére sem kötelezte el magát semmilyen elképzelés mellett. Tudományos munkájában megfigyelhető, hogy – saját bevallása szerint – egy konkrét elméletre alapozott empirikus kutatás helyett több különböző elmélet empirikus bizonyíthatóságát tesztelte. Eredményeinek teoretikus háttere ennek nyomán nem feltétlenül egységes, munkája során több, az előbbieken ismertetett elmélet magyarázatát is felhasználja.⁷

A tudományos kritikák hatására 1992-ben a Cambridge Study eredményeire és további kutatási projektekre alapozva megfogalmazta az alsóbb osztályokból származó férfiak bűnelkövetővé válásának okaira vonatkozó elképzeléseit, majd a 2002-ben elnyert, az Amerikai Kriminológiai Társaság által adományozott Sutherland-díj után továbbfejlesztette. Az *integrált kognitív antiszociális potenciál elmélet* a fejlődési pszichológia eredményeire épített szintetizáló elmélet: a biológiai és társadalmi fejlődést egy speciális közegbe (a társadalom peremére) helyezi, így a chicagói iskola elméleteihez hasonlóan nem az egész társadalomra vetítve kívánja vizsgálni a deviáns viselkedés okait, csupán egy csoportra jellemző kriminalitás forrásának magyarázatát tűzte ki célul. Az elmélet a társadalmi feszültség, a kontroll, a szociális tanulás, a címkézés és a racionális választás elméleteit felhasználva alakítja ki az antiszociális viselkedés forrásaként jellemezhető *antiszociális potenciál* fogalmát. Az antiszociális potenciál a kognitív folyamatok, lehetőségek és az áldozati magatartás által kijelölt közös pontban válik konkrét antiszociális magatartássá. Farrington szerint e tekintetben két nézőpontot érdemes elkülöníteni: a hosszú távú, interakciók során felépülő deviáns magatartást, és a rövid távú, az egyén pillanatnyi, belső indítatásától függő devianciát. Míg előbbit az impulzivitás, a feszültség, a meghatározott szocializációs modellek és életesemények sorozata jellemzi, addig az utóbbi elsősorban a situációs elemek és a belső motiváció alapján írható le. A hosszú távú antiszociál-

⁷ David P. Farrington: Implications for the criminal career research for the prevention of offending. *Journal of Adolescence*, vol. 13, no. 2, 1990, pp. 93–113.

lis potenciál különböző formáit hordozó populáció egy olyan, deviáns viselkedés valószínűségét mutató skálán helyezhető el, amelyen az alacsony kockázattól a magas értékek felé csökken az ide sorolható csoport abszolút száma. Egy adott személy skálán való elhelyezkedése a korévektől és a személyes életeseményektől függően változik: az antiszociális potenciál a tinédzser években a legmagasabb, a skálán való elhelyezkedést azonban módosíthatja a családi kapcsolatok egyre csökkenő, valamint a kortárs interakciók egyre növekvő szerepe. Az elmélet szerint a deviáns cselekmények tárgyát a mertoni társadalmi feszültségek (például a családi szerepek fenntartásának kényszere, anyagi hasznok, társadalmi státus) jelölik ki, míg az eszközét az adott személy fizikai és kognitív képességei (például egy ötéves gyermek számára nyilvánvaló nehézséget jelentene egy autó ellopása). Az antiszociális potenciál szintje azonban csak egy indikátora a deviáns magatartásnak. Fontos szerepet kapnak az antiszociális potenciál semlegesítésében az öröklött, biológiai tényezők (például impulzivitás), valamint emberi kapcsolatok, és ezek között is, mindenekelőtt, a család. Ahogyan az Farrington egész munkásságából is látszik, nagy jelentőséget tulajdonít a családi kötődések szerepének az egyén életében, nem csupán az egyén szocializációja, hanem a későbbi életútja során is, hiszen ez határozza majd meg azt is, hogy a későbbiekben milyen kortárs kötődés kiépítésére lesz képes.⁸

A rövid távon értelmezett antiszociális potenciál egyrészt az egyén lelki motivációin (például a harag, unalom, frusztráció, a társaság húzóereje stb.), másrészt a bűnelkövetési alkalmakon és a potenciális áldozat elérhetőségén múlik. Mindezek mellett azonban Farrington felhívja a figyelmet a deviáns magatartást megelőzően hozott racionális választásokra, amikor is az egyén mérlegeli azokat a személyes és tárgyi hasznokat, amelyeket megszerezhet, és azokat a veszteségeket, amelyeket elszenvedhet. Emellett adott esetben egy bűncselekmény elkövetése, valamint az ezzel járó következmények is a mérlegelést befolyásoló tényezőkké válhatnak, és a jövőbeli hasonló döntéseket meglehetősen befolyásolják.⁹

Farrington és munkatársai munkájuk során összegyűjtötték azokat a tulajdonságokat és életeseményeket, amelyek az antiszociális potenciál szintjét befolyásolhatják, akár pozitív (*protektív faktorok*), akár negatív (*rizikófaktorok*) irányba. Ezek szerepének megértéséhez elengedhetetlen a kutatási projekt részletesebb ismertetése.

⁸ David P. Farrington (2003): i. m. 221–255. o.

⁹ Uo.

Rizikó- és protektív faktorok a Cambridge Study alapján

A Cambridge Study in Delinquent Development elnevezésű, 1961–1962-ben induló kutatás 411 dél-londoni, nyolc és kilenc év közötti fiúval kezdődött, akik ekkor Dél-London mind a hat általános iskolájának azonos korú diákjait jelentették. A kutatás célja a deviáns, konkrétan a bűnelkövető útra lépő gyermekek és felnőttek életútja során jelentkező, statisztikai szempontból szignifikáns jellegzetességek, úgynevezett rizikófaktorok feltárása volt. A kutatás idején nemcsak a vizsgálati alanyok önbevallására támaszkodtak, hanem az őket körülvevő környezettől, így a tanároktól, szülőktől, valamint a kortársaktól kapott információkat is figyelembe vették. Tekintettel arra, hogy a kutatás középpontjában a bűnelkövetés valószínűségének kérdése állt, 1994-ig a kutatásban részt vevők, valamint rokonaik kriminális érintettségére vonatkozó adatokat is gyűjtöttek. A kutatásban részt vevők csoportja viszonylag homogénnek mondható, többségük kétszülős munkáscsaládból származó, jellemzően brit szülők gyermeke: összesen ötvennégy olyan gyermek vett részt a kutatásban, akinek legalább az egyik szülője nem a szigetországból származott, és közöttük is csupán tizenketten Európán kívüli országból.¹⁰

A mintát összesen kilenc alkalommal, 48 éves korig vizsgálták, amikor a még élő résztvevők 94 százalékát sikerült megtalálni.¹¹ A kutatás idején a résztvevők jellemvonásainak változására, életkörülményeire, családi viszonyok változására, valamint a deviáns magatartási formák megjelenésére (köztük főként a kriminális részvételt befolyásoló tényezőkre) vonatkozóan is gyűjtöttek információkat. Az 1990-ben közölt, ekkor már 32 éves korcsoport életútjára vonatkozó adatok alapján a vizsgált csoport egyharmadát élete folyamán már legalább egyszer elítélték bűncselekmény elkövetése miatt. A legtöbb bűncselekményt tizenhét éves korban követték el, mindazonáltal az egész csoport tekintetében az elkövetett bűncselekmények száma nagyjából azonos volt, tíz és húsz év között, tehát a tinédzserkor kezdetétől a fiatal felnőttkorig.

Farrington és munkatársai kíváncsiak voltak, hogy a populáció egyharmadát kitevő bűnelkövetésben érintett csoportra jellemző-e az a feltevés, hogy életútjukban halmozottan jelennek meg a deprivaló vagy deviáns elemeket

¹⁰ David P. Farrington (1990): i. m. 93–113. o.

¹¹ David P. Farrington – Brandon C. Welsh: *Saving Children from a Life of a Crime. Early Risk Factors and Effective Interventions*. Oxford University Press, London, 2007, pp. 26–30.

tartalmazó tényezők. Ennek összehasonlíthatósága érdekében a következő kilenc sikertelenségi mutatót különítették el:

1. Szegényes életkörülmények között, elsősorban bérelt lakásban és nem saját tulajdonú ingatlanban él, az elmúlt öt évben rendszeresen költözött.
2. Negatív kimenetelű vagy hiányzó intim kapcsolatok, válás, gyakori konfliktusok.
3. A gyermekvállalással és -neveléssel kapcsolatban felmerülő problémák, elmentmondásos nevelés, a gyermek neveléséről való lemondás, vagy akár a gyermek viselkedésében jelentkező problémák (például lopás, füllentés, nyugtalanság).
4. Munkanélküliség az elmúlt öt évben, alacsony jövedelem és alacsony szocioökonómiai státus.
5. Gyakori szerhasználat, elsősorban alkohol, marihuána és egyéb drogok.
6. Verekedésben való részvétel az elmúlt öt évben.
7. Vagyon elleni bűncselekmények, elsősorban lopás, betörés, jármű eltulajdonítása az elmúlt öt évben.
8. Bűncselekmény elkövetése miatti elítélés az elmúlt öt évben.
9. Az általános egészségügyi kérdőív eredménye alapján megállapítható pszichiátriai rendellenességek.

Az iménti mutatók közül legalább háromnak a megléte a kutatók véleménye szerint egy szociális szempontból sikertelennek mondható életutat jellemez. Ez a kutatásban részt vevők nagyjából egyharmadára volt igaz, akiknek kétharmada bűncselekmény elkövetése miatt mondható sikertelennek. A csoport alig kevesebb mint egynegyede (22,9 százalék) tekintetében mutatott nulla százalékot a sikertelenségi mutató. Az eredmények alapján Farrington és munkatársai egyértelműen alátámasztottnak látják, hogy a bűnelkövetői életút kizárólag egy tágabban értelmezett szociális deviancia részeként értelmezhető.¹²

A longitudinális kutatások, köztük a Cambridge Study, nem csupán arra keresik a választ, hogy van-e összefüggés a deviáns életút és a bűnelkövetővé válás között, hanem arra is, hogy konkrétan melyek azok a faktorok, amelyek a bűnelkövetővé válást úgymond predesztinálják. A pontos kép feltárása érdekében nem elég azonban az úgynevezett *rizikófaktorokat* feltárni, hanem tekintetbe kell venni más tényezőket is, amelyek az egyes emberek életére meghatározó befolyással lehetnek. Ilyen értelemben Farrington és munkatársai megkülönböztetnek *rizikófaktorokat*, *protektív faktorokat*, vala-

¹² David P. Farrington (1990): i. m. 93–113. o.

mint az okozatosságot kijelölő *mediátorokat* és okozatossági viszonyt eltérítő *moderátorokat*. A rizikófaktorok egyértelműen azok a változók, amelyek a későbbi bűnelkövetés valószínűségét megnövelik, míg a protektív faktorokkal kapcsolatban a tudományos vélemények is megoszlanak. Az egyik nézőpont szerint közvetlen ellentétei a rizikófaktoroknak, így a bűnelkövetés valószínűségét csökkentő hatások. E szerint az elképzelés szerint ha egy gyermeknek néhány barátja van, az protektív faktor, ennek ellentétéként pedig a kiterjedt baráti kör megnövekedett rizikót kellene hogy jelentsen, ám a kutatások ezt nem támasztják alá. Más nézőpont szerint minden változó protektív faktor, amely nem áll lineáris kapcsolatban a bűnelkövetéssel, tehát például ha a magas jövedelem protektív faktor, akkor a közepes vagy alacsony jövedelem sem jelenthet megnövekedett rizikót, csupán egy általános értéket mutathatna. Ezzel ellentétben azonban a kutatások azt mutatják, hogy az alacsony jövedelem fontos rizikófaktor. A két változó közötti kapcsolat értelmezése *Magda Stouthamer-Loeber* szerint sokkal inkább úgy képzelhető el, ha az egyes jelenségeket három értéktartományra, („legjobb”, „középtérték”, „legrosszabb”) osztjuk. A rizikófaktorokat a legrosszabb és a középtérték, míg a protektív faktorokat a legjobb és a középtérték összehasonlítása révén lehet feltárni.¹³

A Cambridge Studyban az alanyok életében mutatkozó rizikófaktorokat három kategóriára osztották: *biológiai-individuális típusú rizikófaktorok*, *családi és szociális körülményekre jellemző rizikófaktorok*, illetve *kortárs kapcsolatok*. A kategóriák meghatározása és az ezeket jellemző rizikófaktorok (*1. számú táblázat*) rendszere és szerepének leírása azonban nem kizárólagosan a Cambridge Study eredményeire támaszkodik. Érvényességüket több, nemzetközileg ismert és elismert, sokszor a David Farrington részvételével zajló longitudinális projekt eredményei támasztják alá. Ezek között kiemelt szerepe van például az általa *Rolf Loeber*rel és *Magda Stouthamer-Loeber*rel közösen vezetett Pittsburgh Youth Studynak, a Laub és Sampson nevéhez köthető Glueck Longitudinal Studynak, *Thornberry Rochester Youth Development Study* elnevezésű programjának, valamint *Piquero*, *Denno* és *Buka* National Collaborative Perinatal Project nevű kutatásának.

A Cambridge Study a rengeteg válasz mellett még több megválaszolatlan kérdést hozott a kriminológia látóterébe. A kutatók által támogatott korai intervenció programok tervezésekor a szakemberek szembesültek azzal, hogy az egyes biológiai sajátosságok és viselkedési zavarok konkrét működéséről,

¹³ David P. Farrington – Brandon C. Welsh: i. m. 17–28. o.

1. számú táblázat
A Cambridge Study által feltárt rizikófaktorok

Biológiai és egyéni rizikófaktorok	Családi és szocioökonomiai rizikófaktorok	Kortárs csoportok
<ul style="list-style-type: none"> – neurokémiai folyamatok és neurotranszmitterek defektusa – pszichológiai faktorkok – agyi sérülések, terhességi és szülési komplikációk – alacsony születési súly – az anya szerhasználata 	<ul style="list-style-type: none"> – antiszociális szülők – ellentmondásos, szigorú, bántalmazó nevelés – hideg, visszautasító szülői attitűd – a valós felügyelet hiánya – szülői részvétel hiánya – válás – alacsony jövedelem – nagycsalád – kiskorú anya – jóléti ellátásoktól való függőség – munkanélküli szülők 	<ul style="list-style-type: none"> – iskolában jelen lévő bünelkövető kortársak – bizalom hiánya a gyermek és a tanár között – elkötelezettség hiánya a gyermek részéről – ellentmondásos szabályok – iskolai klíma minősége – a lakókörnyezet, ha széteső a közösség, gyakran változó szereplőkkel

valamint azoknak a deviáns viselkedés kialakulásában betöltött szerepéről való tudásunk rendkívül hiányos. Az egyes részterületeket leíró ok-okozati viszonyokat jellemző mediátorok feltárása egyre nagyobb hangsúlyt kap a legújabb kutatási projektek kezdeményezése során. A longitudinális kutatásokból tudjuk például, hogy a bántalmazó, elhanyagoló szülő, illetve a szülő hiánya rizikófaktorok számát, arról azonban csak feltételezéseink vannak, hogy az agy fejlődésére és ezen keresztül az adott gyermek viselkedésére ez milyen konkrét hatást gyakorol. A biológiai tények, valamint az ezekhez kapcsolódó korai beavatkozás hatékony eszközeinek feltárásával a nyugat-európai és angolszász országokban több intézmény is foglalkozik. A kötődések meglétének, illetve hiányának szerepére építő kutatások azonban sok esetben etikailag megkérdőjelezhető módszerekkel dolgoznak. Erre példa a korai intézményi abúzus által okozott károkat és ezek nevelőszülői kihelyezéssel elérhető helyreállításának lehetőségeit vizsgáló bukaresti korai beavatkozási projekt. Az amerikai tudósok által vezetett romániai longitudinális kutatás etikai elfogadhatóságát tárgyalva a kutatók rámutattak, hogy a projekt jelentős szerepet játszott a hiányzó bukaresti nevelőszülői hálózat felépítésében, valamint segítséget nyújtott a résztvevő szervezeteknek a meglévő intézmények szakmai fejlesztésében.¹⁴ Az intézményi kitagolás, mint nemzetközi

¹⁴ Charles H. Zeanah et al.: The Bucharest Early Intervention Project. Case Study in the Ethics of Mental Health Research. The Journal of Nervous and Mental Disease, vol. 200, no. 3, 2012, pp. 243–247.

szempontból is támogatott cél, valóban előrelépésként értékelhető, a kutatás további adatai tükrében úgy tűnik azonban, hogy ez volt a kísérletért fizetett ár. A kutatók ugyanis a résztvevő hat-harminc hónapos gyermekek kiválasztásának szempontjait teljes mértékben a kutatás érdekeinek rendelték alá, kizárva belőle például a testi vagy mentális rendellenességgel született gyermekeket.¹⁵ A kiválasztás e formája még akkor is elfogadhatatlanul diszkriminatív és emberi jogi szempontból erősen megkérdőjelezhető, ha – a kutatók érvelése szerint – az intézményekben tovább gondozott gyermekek eredeti státusát nem érintette semmilyen formában. Ez az aspektus különösen fontosá teszi azt a *Kerecsi Klára* és *Kó József* által is feltett, a longitudinális kutatásokra általánosan érvényes kérdést, hogy milyen alapon tagadunk meg bármely pozitív hatású intézkedést valakitől, míg azt másnak garantáljuk.¹⁶ A romániai példa egy kifejezetten kirívó eset ugyan, általánosságban mégis arra mutat rá, hogy az emberi természet megismerése és a rizikófaktorok feltárása érdekében tett tudományos erőfeszítéseknek semmi sem szabhat határt, még az általánosan elismert emberi jogok sem. Érdemes elgondolkozni azon, hogy a kérdések által megnyitott kapuk hosszú távon milyen hatásokkal járhatnak.

„Never too early, never to late”¹⁷

David Farrington szerint a megelőzés a korai beavatkozás programjaival kezdődik. Az angolszász bűnözéskontroll eszköztárában ez a legalapvetőbb kriminálpolitikai eszköz: ha a gyermeknek a születéssel, illetve az azt követő három évben sikerül megteremteni a megfelelő körülményeket, jelentősen csökken a bűnelkövetésben való későbbi részvétele, de legalább a hosszú távú kriminális karrier esélye. A korai életkor azonban Farrington szerint nem kizárólagos területe a megelőzésnek, az idősebb korban szervezett programok hasonló hatékonysággal működhetnek a kötődések kialakításában. Farrington szerint a deviáns viselkedési mintákkal érintett populáció tekinte-

¹⁵ Charles A. Nelson et al.: Cognitive recovery in socially deprived young children: The Bucharest Early Intervention Project. *Science*, vol. 318, 2007, pp. 1937–1940.; Stacy S. Drury et al.: Telomere length and early severe social deprivation: linking early adversity and cellular aging. *Molecular Psychiatry*, vol. 17, 2012, pp. 719–727.

¹⁶ Kerecsi Klára – Kó József: i. m.

¹⁷ Sosem túl korai, és sosem túl késő.

tében a beavatkozást minél fiatalabb korban meg kell kezdeni, ám ha ez nem történik meg a preferált időszakban, akkor sem lehet elkésni a segítséggel.

A David Farrington által javasolt beavatkozási módok az emberek legalapvetőbb kapcsolatait érintik, legyen szó akár össztársadalmi szintű, akár a veszélyeztetett csoportokra koncentráló programról. Ezek minősége és kiterjedtsége értelemszerűen az adott társadalom kulturális hagyományai és jogi háttere által meghatározott, céljuk mégis ugyanaz: egyrészt a szülőt képessé tenni a nevelésre, másrészt a gyermek nevelése során a lehető legalacsonyabb életkortól kezdve arra törekedni, hogy a veleszületett adottságait fejlessze és kiteljesítse. Előbbi elsősorban a gyermek közösségbe történő beilleszkedését, a megfelelő emberi kapcsolatok kiépítését garantálja, utóbbi pedig a képességeinek megfelelő eligazodást a társadalomban. A 2. számú táblázat a David Farrington által módszertani és hatékonysági szempontok alapján kiemelt korai beavatkozási projekteket foglalja össze.

2. számú táblázat

A gyermekkori bűnmegelőzési célú beavatkozás hatékony programjai¹⁸

A program típusa a beavatkozás fókusza alapján	Modellprogram	A program lényege, eredményei
Terhességre és csecsemőkorra koncentráló programok	Syracuse Family Development Research Programme (1969–1976) ¹⁹	A program a terhesgondozás időszakától a gyermek általános iskolai tanulmányainak megkezdéséig nyújtott segítséget a rizikócsoportba tartozó szülőknek (családlátogatások, nappali ellátás, szülők képzése) Syracuse-ban. Az 1988-ban készült utánkövetés alapján a résztvevők iskolai teljesítménye meghaladta a kontrollcsoportét, míg a bűnelkövetők aránya (6 százalék) szignifikánsan alacsonyabb a kontrollcsoporténál (22 százalék). A kutatók kiszámolták, hogy míg a programban részt vevőkre fordított igazságszolgáltatási költségek összesen 12 111 dollár volt, addig a kontrollcsoporté 107 192 dollár.
Óvodáskori programok	Perry Preschool Project (1962–1967) ²⁰	A program három-négy éves, hátrányos helyzetű, veszélyeztetett afroamerikai gyermekek lényegében óvodai, készségfejlesztő típusú nevelését, valamint a családlátogatások alkalmával a szülők nevelésbe történő bevonását foglalta magába. A napi rendszerességgel folytatott foglalkozásokon minden hat gyermekre egy nevelő jutott. A 27 éves

¹⁸ A táblázat David Farrington stockholmi előadása, valamint a következő tanulmány alapján készült: David P. Farrington: Advancing knowledge about the early prevention of adult antisocial behaviour. In: David P. Farrington – Jeremy W. Coid (eds.): Early Prevention of Adult Antisocial Behaviour. Cambridge University Press, Cambridge, 2003

¹⁹ <http://www.promisingpractices.net/program.asp?programid=133>

²⁰ <http://evidencebasedprograms.org/1366-2/65-2>

		korban történt utánkövetési interjúk alapján a programban részt vevők sikeresebb életutat tudhatnak magukénak a kontrollcsoportnál, mind az iskolai végzettség, mind a későbbi szocioökonomiai státus tekintetében.
Szülői tréningek	Positive Parenting Programme (1977-től) ²¹	A program eredetileg jellemzően szegény, nyolc év alatti gyermeket nevelő szülők részére jött létre, olyan városi negyedben, ahol a statisztikák alapján magas a bántalmazás aránya. A tanácsadástól a szülőket segítő kurzusokon át a terápiás megoldásokig terjedő skálán, az igény szerint választható megoldásokat alkalmazó módszertan lényege, hogy a segítséget kérő számára leghatékonyabbnak ígérkező megoldást tudják azonnal felkínálni a szakemberek az adott problémára. Az utánkövetésről szóló beszámolók mind a pozitív szülő-gyermek kapcsolat kialakulásáról, mind pedig a gyermek magatartásában történő pozitív irányú változásokról adnak visszajelzést. A program honlapja szerint a módszert a világ huszonöt országában használják.
Képességfejlesztő programok	Stop Now and Plan (1985) ²²	A torontói Earlscourt Child and Family Centre által kifejlesztett kognitív készségfejlesztő tréning magatartási problémákkal küszködő tizenkét év alatti gyermekek számára. A programnak több fajtája létezik – például külön lányok és külön fiúk részére kifejlesztett módszertannal dolgozik. A módszer a fél- és egyéves mérések alapján segít a gyermekek társas kapcsolatainak kiépítésében és az externalizált magatartási problémák megoldásában.
Kortárssegítő programok	Children at Risk Programme (1997)	Közösségi bűnmegelőzési program, amely a gyermekek életében adott korban jellemző rizikófaktorokra reagál. A program hangsúlyos része a mentorálás, amelyet kortárs segítők végeznek a célcsoport iskolai órák utáni egyéb tevékenységekbe történő bevonásával. Az egyéves utánkövetési vizsgálat alapján a résztvevők mind a bűnelkövető csoportokban, mind pedig a droghasználat és droghereskedelem területén kisebb arányban fordulnak elő, mint a kontrollcsoport tagjai.
Iskolai programok	KiVa Bullying Prevention (2006–2008) ²³	A finn Turku Egyetem által kifejlesztett programot elsőként 2006 és 2008 között tesztelték, a program kezdetén negyedik osztályos gyerekekkel. A módszer alapján az iskola tanárai évente húsz iskolai órát szánnak a gyermekek téma iránti érzékenyítésére, az iskolai bántalmazás egyes megjelenési formáinak tudatos felismerésére, valamint az áldozatok iránti empátia kialakítására. A klasszikus interaktív osz-

21 <http://www.pfsc.uq.edu.au/research/evidence/>

22 <http://www.stopnowandplan.com/>

23 Christina Salmivalli et al.: A Large-Scale Evaluation of the KiVa Antibullying Program: Grades 4–6. Child Development, vol. 82, no. 1, 2011, pp. 311–330.

		tálytermi módszereken túl a program idején a gyerekek egy speciális anti-bullying számítógépes játék segítségével is tesztelhetik az empátiájukat. A mérések alapján a programban részt vevő iskolákban az erőszak (a fizikai, lelki és cyber-bullying tekintetében is) a gyerekek saját bevallása alapján is csökkent.
Többkomponensű programok	Multisystemic Therapy (2001) ²⁴	Olyan, tízenegy–tizenhét éves gyermekek számára kifejlesztett program, akik a magatartásukra tekintettel és a családban tapasztalt veszélyeztetett körülmények miatt, a gyermekvédelmi szakellátás intézményeibe kerültek. A program célja, hogy a szülők vagy nevelők intenzív bevonásával a gyermek viselkedésében pozitív változásokat idézzenek elő, úgymint a gyermek oktatás iránti elkötelezettségének növelése, hasznos szabadidő-eltöltés, antiszociális viselkedés visszaszorítása. Családi kötődések kiépítése. A 2011-ben készült utánkövetés a bűnelkövetés csökkenését mutatja a programban részt vevő közösségekben.
Közösségfejlesztő programok	Communities That Care Programme (2003–2004) ²⁵	A gyermekekkel való kommunikációban, valamint a deviáns magatartás visszaszorítására vonatkozó stratégiai lépések tervezésében és kivitelezésében segít az egyes közösségeknek, velük együttműködve. A tesztelesek azt mutatják, hogy a projekt négyéves időtartama alatt a közösség saját erejéből képes csökkenteni a fiatalkori kriminalitást és az alkoholfogyasztást a 2–8. osztályos gyermekek körében.

Kriminálpolitika és hatékonyság a posztmodern államokban

*Ideje, hogy a posztmodern államok kormányainak rövid távú hasznosságra törekvő politikáját összhangba hozzuk az egész életen átívelő támogatásra építő kriminálpolitika célkitűzéseivel – ez volt a David Farrington által megfogalmazott legfőbb üzenet a stockholmi konferencián jelen lévő kriminológiai és kriminálpolitikával foglalkozó szakembereknek. A közönséget motiváló példaként a brit politika utóbbi években tett erőfeszítéseit, így a kirekesztés elleni akcióterv (*Action Plan for Social Exclusion*) kidolgozását, valamint a korai beavatkozási programok koordinálására létrehozott alapítvány (*Early Intervention Foundation*²⁶) támogatását emelte ki.²⁷ Véleménye*

²⁴ <http://mstuk.org/mst-uk/mst-uk-teams/general-information>

²⁵ David J. Hawkins et al.: Early effects of Communities That Care on targeted risks and initiation of delinquent behavior and substance use. *Journal of Adolescent Health*, vol. 53, 2008, pp. 15–22.

²⁶ <http://www.earlyinterventionfoundation.org.uk/>

²⁷ Az akcióterv a kidolgozás utáni kormányváltás miatt végül nem lépett életbe.

szerint a longitudinális kutatások eredményeire alapozott helyes kriminálpolitika elengedi a gyermekre potenciális veszélyforrásként tekintő *children at risk* elképzelést, és ehelyett a gyermek szükségleteire koncentrálna, a *children in need* nézőpontból közelíti meg a feltárt problémákat. A gondolat, miszerint a gyermekekre koncentráló bármilyen szintű politika a gyermekek jóllétét kell hogy előtérbe helyezze a gyermekek „rendes” felnőtté válásával szemben, nem új keletű, nemzetközi szinten azonban csupán a gyermeki jogok megerősödésével válik egyre népszerűbb politikai stratégiai kérdéssé.²⁸ Ez az alapvetően rizikóorientált, a punitív gondolkodás fellazítását sürgető kijelentés nagyon fontos fókuszváltás ígérését hordozza. Azt jelenti, hogy a gyermekkori devianciákkal foglalkozó kutatások eredményeit a gyermekekre, nem pedig a belőlük potenciálisan kialakuló felnőttekre tekintettel kell alkalmaznunk, és ezzel a feltárt eredmények szakpolitikai értékelését a bűnmegelőzésből visszahelyezi a gyermekvédelem és az ifjúságpolitika területére.

David Farrington nem tér ki arra, hogy a bizonyítottan hatékony eredményeket mutató programokon túl hogyan épüljön fel egy minden szempontból gyermekközpontú szakpolitika. Pedig a kérdés nem olyan egyszerű, mint amilyennek elsőre tűnik, hiszen nem csupán a jó gyakorlatok átvételéről, hanem tágabb intézményrendszeri kérdésekről is szót kell ejteni ahhoz, hogy a kérdés komplexitását átlássuk. A 2. számú táblázatban ismertetett projektek – a finn KiVa-projekt kivételével – az angolszász országokból származó modellprogramok. Ennek nemcsak az az oka, hogy David Farrington munkássága elsősorban angolszász országokhoz köthető, hanem a gyermekvédelemmel összefüggő intézményeknek a kontinentális Európa országaitól eltérő rendszere is, amely teret enged a gyermekvédelem projektalapú kezelésének. A gyermekvédelmi ellátásokat kínáló szervezetrendszer, a mindenki számára elérhető alapvető szolgáltatások küszöbe, és kifejezetten az Egyesült Államok esetében az egészségügyi szolgáltatásokból kiesők köre lényegében kijelöli azokat a rizikócsoportokat, amelyek felzárkóztatására projektalapon finanszírozott programokat kell szervezni. Ez a rendszer gyökereiben tér el attól az Európában meghatározó gondolkodástól, amely a gyermekek védelmét egy vagy több, a legfőbb törvényhozó szerv által alkotott jogszabályban

²⁸ Például a Holland Ifjúsági Intézet legújabb stratégiájának is alapvető eleme. Lásd Including all children and young people. Moving towards a positive approach in youth policy in the Netherlands. Nederlands Jeugd Instituut, Utrecht.
<http://www.youthpolicy.nl/yp/downloadsyp/downloadsyp-Including-all-children-and-young-people.pdf>

megfogalmazott minimumkövetelmények, szervezeti együttműködési szabályok és ráruházott döntési jogosultságok által a központi vagy helyi közigazgatásra szignálja. A gyermekvédelem általános, állami feladatként kezelt szintje Európában (országanként változó mértékben) mind jogi, mind materiális szempontból magasabb, mint az angolszász országokban.

Az angolszász gondolkodásmód alapján általános értelemben vett gyermekvédelem, valamint a projekt típusú programok egyensúlyának értelmezésében David Farrington munkatársa, *Jeremy W. Coid* nyújt segítséget. Coid alapvetően megkülönböztet az egész népeiséget érintő feladatokat, valamint a rizikócsoportok kiemelt szükségleteire reagáló szolgáltatásokat. Úgy gondolja, hogy az egész népeiségre kiterjedő intézményrendszer célja hosszú távon az egész népeiséget érintő változások előidézése, amely változás elsősorban közösségi és nem egyéni szinten érhető el. Ez a szint alkalmas arra, hogy a legszembetűnőbb nehézségek esetén segítséget nyújtson, hosszú távon kiküszöbölje őket. Az általános védelemmel ellentétben egy rizikócsoportra koncentrált projekt szintű beavatkozás rövid ideig tart, könnyen kommunikálható, a politikai célokhoz könnyen idomul, ezáltal a döntéshozók számára is megtérülő befektetés. Coid ugyanakkor figyelmeztet a rizikóalapú beavatkozás agresszív természetében rejlő veszélyekre is. Ezek közül a legfontosabbak: 1. a célcsoport kiválasztásának diszkriminatív természete (főként ha a program maga kifejezetten politikai motivációból született); 2. meglehetősen stigmatizáló hatása; 3. a költségei, amelyek a hatékonyság mérésének költségeit is magukba foglalják; valamint 4. időleges, tűzőlő jellege.²⁹ A Coid által ismertetett aggályokat is szem előtt tartva maga Farrington is elismeri a projekt típusú beavatkozással történő kriminálpolitikai visszaélés lehetőségét: „*Az volna a leghatékonyabb, ha olyan gyermekeket céloznánk meg, akiknek a kezelésre a legnagyobb szükségük van, ám ez ellen szólhat az az érv, hogy a korai beavatkozás nem kívánt megbélyegzéshez vezethet.*”³⁰

A programok általános kriminálpolitikai elfogadtatása szempontjából azonban nem csak szervezetrendszeri vagy emberi jogi szempontú aggályok merülhetnek fel. Támogatásuk mérlegelésekor a döntéshozók elsősorban a befektetett költségek megtérülését tartják szem előtt. Farrington és kollégái ezért az utóbbi években igyekeztek értékelni a korai beavatkozás modell-

²⁹ Jeremy W. Coid: Formulating strategies for the primary prevention of adult antisocial behaviour: “High risk” of “population” strategies? In: David P. Farrington – Jeremy W. Coid (eds.): i. m. 32–78. o.

³⁰ David P. Farrington: Advancing knowledge about the early prevention of adult antisocial behaviour. In: David P. Farrington – Jeremy W. Coid (eds.): i. m. 23. o.

programjait, főként a metaanalízis eszközével, valamint a költséghatékonyság kiszámítása által. Míg az első módszer az egyes projektek hatékonyság-méréseinek eredményeit összehasonlítva igyekszik az adott típusú beavatkozás sikerességét vagy sikertelenségét megmutatni, addig a második a projektre fordított összeg és az ennek segítségével elért megtakarítások különbségére épít.

A metaanalízis célja ebben az esetben, hogy szigorú kritériumok (meghatározott részletességgel kidolgozott mérés és utánkövetés, megfelelően kiválasztott és elegendő számú alannyal dolgozó projekt, kontrollesoport stb.) szerint kiválasztott, azonos típusba tartozó programok összehasonlító elemzésével értékelje az adott módszert. Ilyen elemzéseket készített David Farrington és kollégái a Svéd Nemzeti Bünmegelőzési Tanács támogatásával például a korai beavatkozás családra alapozó projektjeiről, az önkontrollt fejlesztő tréningekről, vagy a mentorálás módszeréről. Az ilyen formában értékelt projektek közé a világ minden országának bizonyítottan hatékony programjai bekerülhettek (bár az angolszász világon kívül relatíve kevés országban valósult meg ilyen), tehát az így kapott információ elméletben világszinten reflektálhat az adott módszer sikerére. Farrington és munkatársai mind az önkontrollt fejlesztő, mind a családra alapozó projektek tekintetében általánosságban vett, hosszú távú sikerekről számoltak be, a visszaesés megelőzésére hivatott mentorálást ezzel szemben csak abban az időszakban találják hatékonynak, amíg a konkrét kapcsolat fennáll a mentor és a mentorált között.³¹

Az értékelés e módszerének feltétlen érvényességével kapcsolatban több tényezőt is érdemes kiemelni. Egyrészt, hogy az ilyen jellegű értékelések nagy része kizárólag a programok hatékonyságára koncentrál, tekintet nélkül az adott társadalomban fennálló egyéb intézmények szerepére. Ennek alapján a projekt sikere nem feltétlenül csak az általa alkalmazott módszertől, hanem az adott körülményekhez való sikeres alkalmazkodástól is függ. Lehetséges, hogy míg az egyik projekt olyan területen valósul meg, ahol alacsony szintű, vagy teljes mértékben hiányzik az egészségügyi és gyermekvédelmi szolgáltatás, addig a másik egy stabil ellátórendszerre települ rá pluszszolgáltatás-ként. Ezen kívül a projektek kiválasztása során az értékelt körből a támogatott és megvalósult programok meglehetősen nagy része kiesik, így a metaanalízis segítségével csupán a projektek egy szűk, „elit” köréről vonunk le általános következtetéseket.

³¹ Darrick Jolliffe – David P. Farrington: The Influence of Mentoring on Reoffending. Swedish National Council of Crime Prevention, Stockholm, 2008

A kriminálpolitikai szempontból óriási népszerűségnek örvendő költség-elemzésre építő értékelésnek két fajtája van: a *költség-haszon* és a *költség-hatékonyság* elemzés. Előbbi módszerrel a kutatók a programokba befektetett összeg és a jövőben az élet minden területén (így például igazságszolgáltatás, gyermekvédelem, egészségügyi ellátások, szociális segítség, hasznos munkakerő által megtermelt javak stb.) elért megtakarítások különbségét igyekeznek kiszámítani. A feladat nehézsége, hogy a viszonylag standard, központilag kalkulált alapvető kiadások mellett adott esetben meg kell határozni a „boldogság”, vagy akár az ember életéhez hozzáadott egy év értékét. Ezzel szemben a *költség-hatékonyság* elemzés a befektetett összeget csupán a bűncselekmények elmaradásából származó haszonnal hasonlítja össze, ami lényegesen leegyszerűsíti a kérdést, ugyanakkor figyelmen kívül hagyja az élet egyéb területein felmerülő költségeket.³²

Kriminálpolitikai szempontból mindkét elemzési módszer hasznos: míg az előbbi azt mutatja meg, hogy mennyibe kerül a társadalomnak hosszú távon egy befektetés, addig az utóbbi alkalmas lehet arra, hogy két azonos típusú program közül segítsen kiválasztani a hatékonyabbat. Farrington és munkatársai a kriminálpolitikai változások érdekében tett erőfeszítéseik részeként szintén végeztek ilyen költségelemzéseket. Számításaik szerint *egy dollár korai beavatkozásba fektetett összeg hosszú távon öt dollár megtakarítást hoz az államháztartás számára, és egy-egy projekt adott területen kilenc-tizenhét százalékos hatékonysággal csökkenti a kriminalitást.*³³ Az programok tekintetében David Farrington álláspontja szerint azonban a kérdés nem feltétlenül a költségek és hasznok szerint merül fel, hiszen a minimális hatékonysággal dolgozó programok is lényegében előreviszik a társadalmat, ezért akár egy gyermek megmentése is előrelépés.

Összegzés

A munkájához köthető kutatási és gyakorlati projektek száma, az ezek kapcsán megjelenő publikációi és a kriminálpolitikai téren tett erőfeszítései kiemelkedően sikeres tudóssá teszik David Farringtont. Munkássága a nemzet-

32 Djora I. Soeteman – Jan J. V. Busschbach: Cost-Benefit and Cost-Effectiveness of Prevention and Treatment. In: Rolf Loeber – Wim N. Slot – Peter H. van der Laan – Machteld Hoeve (eds.): *Tomorrow's Criminals. The Development of Child Delinquency and Effective Interventions*. Ashgate, Bodmin, 2008, pp. 215–226.

33 Forrás: David P. Farrington előadása a Stockholm Criminology Symposiumon.

közi kriminológiai együttműködés területén jelentős, az egyes kutatásokban való részvétele pedig szellemi és pénzügyi kapukat nyit meg. Az általa jegyzett számos könyv és tanulmány rámutat az emberi élet minden nehézségére, és ami még fontosabb: arra, hogy ezekből a nehézségekből van kiút. Már csupán arra kell figyelniünk, hogy mindezt a tudást a megfelelő értékek szerint, mások életének, érdekeinek és kultúrájának tiszteletben tartásával, valamint kitaró elkötelezettséggel használjuk.

IRODALOM

- Besemer, Sytske – Farrington, David P.:** Intergenerational transmission of criminal behaviour: Conviction trajectories of fathers and their children. *European Journal of Criminology*, vol. 9, 2012
- Coid, Jeremy W.:** Formulating strategies for the primary prevention of adult antisocial behaviour: “High risk” of “population” strategies? In: **Farrington, David P. – Coid, Jeremy W. (eds.):** Early Prevention of Adult Antisocial Behaviour. Cambridge University Press, Cambridge, 2003, pp. 32–78.
- Dehart, Ganie B. – Sroufe, Alan L. – Cooper, Robert G.:** Child Development: Its Nature and Course. 5th ed. McGraw-Hill, New York, 2004
- Drury, Stacy S. et al.:** Telomere length and early severe social deprivation: linking early adversity and cellular aging. *Molecular Psychiatry*, vol. 17, 2012
- Farrington, David P.:** Implications for the criminal career research for the prevention of offending. *Journal of Adolescence*, vol. 13, no. 2, 1990
- Farrington, David P.:** Criminal Career Research in the United Kingdom. *British Journal of Criminology*, vol. 32, no. 4, 1992
- Farrington, David P.:** Advancing knowledge about the early prevention of adult antisocial behaviour. In: **Farrington, David P. – Coid, Jeremy W. (eds.):** i. m. 23. o.
- Farrington, David P.:** Developmental and Life-course Criminology: Key Theoretical and Empirical Issues – the 2002 Sutherland Award Address. *Criminology*, vol. 41, no. 2, 2003
- Farrington, David P. – Welsh, Brandon C.:** Evidence-Based Crime Prevention: Conclusions and Directions for a Safer Society. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, vol. 47, no. 2, 2005
- Farrington, David P. – Welsh, Brandon C.:** Saving Children from a Life of a Crime. Early Risk Factors and Effective Interventions. Oxford University Press, London, 2007
- Farrington, David P. – Ttofi, Maria M. – Coid, Jeremy W.:** Development of Adolescence-Limited, Late-Onset, and Persistent Offenders From Age 8 to Age 48. *Aggressive Behaviour*, vol. 35, 2009
- Hawkins, David J. et al.:** Early effects of Communities That Care on targeted risks and initiation of delinquent behavior and substance use. *Journal of Adolescent Health*, vol. 53, 2008
- Jolliffe, Darrick – Farrington, David P.:** The Influence of Mentoring on Reoffending. Swedish National Council of Crime Prevention, Stockholm, 2008

- Kerezi Klára – Kó József:** Normasértés vagy jogkövetés. Fiatalkorú fiúk kriminológiai vizsgálata. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2013 (OTKA K 81615 sz. projekt)
- Killias, Martin – Redondo, Santiago – Sarneczki, Jerzy:** European Perspectives. In: **Loeber, Rolf – Hoeve, Marchteld – Slot, Wim N. – van der Laan, Peter H.:** Persisters and Desisters in Crime from Adolescence into Adulthood. Ashgate, Surrey, 2012, pp. 291–334.
- Lilly, James R. – Cullen, Francis T. – Ball, Richard A.:** Criminological Theory. Context and Consequences. Sage, USA, 2011
- Nelson, Charles et al.:** Cognitive recovery in socially deprived young children: The Bucharest Early Intervention Project. *Science*, vol. 318, 2007
- Piquero, Alex R. – Jennings, Wesley G. – Farrington, David P. – Welsh, Brandon C. – Tremblay, Richard:** Effects of Early Family/Parent Training Programs on Antisocial Behaviour and Delinquency. Swedish National Council of Crime Prevention, Stockholm, 2008
- Piquero, Alex R. – Jennings, Wesley, G. – Farrington, David P.:** Effectiveness of Programs Designed to Improve Self-Control. Swedish National Council of Crime Prevention, Stockholm, 2009
- Salmivalli, Christina et al.:** A Large-Scale Evaluation of the KiVa Antibullying Program: Grades 4–6. *Child Development*, vol. 82, no. 1, 2011
- Sanders, Matthew R. – Markie-Dadds, Carol – Turner, Karen M. T.:** Theoretical, Scientific and Clinical Foundations of the Triple P-Positive Parenting Program: A Population Approach to the Promotion of Parenting Competence. The Parenting and Family Support Centre, The University of Queensland, 2003
- Soeteman, Djøra I. – Busschbach, Jan J. V.:** Cost-Benefit and Cost-Effectiveness of Prevention and Treatment. In: **Loeber, Rolf – Slot, Wim N. – van der Laan, Peter H. – Hoeve, Machteld (eds.):** Tomorrow's Criminals. The Development of Child Delinquency and Effective Interventions. Ashgate, Bodmin, 2008, pp. 215–226.
- Zeanah, Charles H. et al.:** The Bucharest Early Intervention Project. Case Study in the Ethics of Mental Health Research. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, vol. 200, no. 3, 2012

STAUBER PÉTER

Az ENSZ globális terrorellenes stratégiája

2006-os elfogadása óta az ENSZ globális terrorellenes stratégiája a terrorizmus elleni nemzetközi küzdelem legalapvetőbb referenciadokumentumának tekinthető, figyelembe véve azt, hogy betartása az ENSZ-tagállamok számára kötelezettség, az ENSZ pedig Földünk szinte valamennyi államát tagjai között tudhatja. A stratégia elfogadása és élő dokumentumként működése, amelyet rendszeres felülvizsgálati mechanizmus egészít ki, az elmúlt években intézményi szinten jelentősen hozzájárult a terrorizmus elleni küzdelem sikeréhez. A stratégia közös nevezőként szolgál valamennyi állam számára, így magyar szempontból is első helyre kívánkozik, ha a hazánk terrorellenes elköteleződését megalapozó nemzetközi dokumentumokat kívánjuk számba venni. A stratégia globális voltában egyedülálló instrumentum, amely minden, a terrorizmus leküzdésére irányuló nemzeti, regionális és nemzetközi erőfeszítés megalapozásának tekinthető.

A stratégia 2006-os elfogadása előtt az ENSZ Közgyűlése által 1994-ben határozati formában elfogadott, a nemzetközi terrorizmus megsemmisítéséről szóló nyilatkozat¹ és ennek 1997-es, szintén közgyűlési határozatként elfogadott kiegészítése tartalmazta a terrorizmus elleni küzdelem általános kereteit, amelyeket a Biztonsági Tanács részéről elsősorban az 1267-es, 1373-as és 1624-es határozatok egészítették ki egy-egy vonatkozásban.² Ugyanakkor a stratégia elfogadásával vált lehetővé az ENSZ különböző fő szerveiben és fórumain zajló, főként a 2001. szeptember 11-i terrortámadások utáni intenzív munka összehangolása és konzisztens módon való kezelése. Első alkalommal sikerült valamennyi tagállam körében megállapodást elérni a terrorizmus leküzdésére irányuló közös stratégiai megközelítéstről, ami nem csupán megismételte azt a számos alkalommal deklarált tézist, hogy a terrorizmus minden megnyilvánulási formája elfogadhatatlan, hanem azt is rögzítette, hogy a tagállamok részéről egyénileg és kollektíven milyen gyakorlati lépések szükségesek ahhoz, hogy megelőzzék és leküzdjék a terrorizmust.

¹ A/RES/49/60) határozat. 1995. február 17.

² Az 1999-ben elfogadott 1267. BT határozat a tálibok és az al-Kaida elleni fellépésben, a 2001-ben elfogadott 1373. BT határozat a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelemben, a 2005-ben elfogadott 1624. BT határozat pedig a terrorizmust támogató egyéb magatartások kapcsán hozott nagy előrelépést.

A stratégia elfogadásának előzményeként az ENSZ-közgyűlés számos határozata sürgette egy terrorizmussal foglalkozó magas szintű konferencia összehívását. Ez végül is oly módon valósult meg, hogy az ENSZ-közgyűlés magas szintű plenáris ülésén, az úgynevezett világ-csúcstalálkozóon (*World Summit*) belül 2005-ben sor került egy terrorizmussal foglalkozó szekció megtartására. Ez a csúcstalálkozó hívta fel az ENSZ-tagállamokat, hogy a közgyűlés keretei között fogadjanak el egy globális terrorellenes stratégiát.³ A csúcstalálkozó nyomán, amelyre *Kofi Annan* akkori ENSZ-főtitkár és stábj-a készítette elő a stratégiát; az annak alapjául szolgáló dokumentum jelentés formáját öltötte, amelyben a főtitkár összefoglalta az ajánlásait annak érdekében, hogy a terrorizmus leküzdésében nemzeti, regionális és nemzetközi szinten is koordinált és konzisztens válaszok születhessenek. Ezt a jelentést *Annan* 2006. május 2-án terjesztette az ENSZ Közgyűlése elé⁴, ennek nyomán a közgyűlés 2006. szeptember 8-án elfogadta 60/288. határozatát, amely az ENSZ globális terrorellenes stratégiáját tartalmazza. A határozat függeléké cselekvési tervet tartalmaz, amely a tulajdonképpeni stratégiát foglalja magába. A határozat fő szövege a preambulumon kívül a főtitkári jelentést méltatja (1. pont), rögzíti a stratégia elfogadását (2. pont), valamint a stratégia nyomon követéséről rendelkezik (3–4. pont). Ennek keretében a 3. b) alpont megteremti a stratégia felülvizsgálatának lehetőségét, figyelemmel arra, hogy számos, benne foglalt intézkedés rövid távon megvalósítható, míg mások hosszabb munkát igényelnek, egyesek pedig hosszú távú céloknak tekinthetők. A 3. c) alpont meghatározza, hogy a főtitkárnak is szerepe lehet a stratégia felülvizsgálatában.

A határozat felhívással fordul mind az államok, mind a nem kormányzati szervezetek és a civil társadalom irányába: előbbieket (magával az ENSZ-szel, valamint a nemzetközi, regionális és szubregionális szervezetekkel együtt) a stratégia végrehajtásának támogatására szólítja fel a 3. d) alpontban (külön nevesítve az ehhez szükséges források és szakértelem rendelkezésre bocsátását), míg utóbbiakat az annak kidolgozásában való részvételre, hogyan lehetne fokozni a stratégia végrehajtását.

A stratégia maga tehát tulajdonképpen a határozat függelékében található, és némi terminológiai zavarral a Cselekvési terv (*Plan of Action*) címet viseli. A szöveget áttekintve megállapítható, hogy ez a fogalmi inkoherencia végigvonul a rendelkezéseken. A dokumentumból hiányoznak azok a formai je-

³ Lásd az elfogadott záradokumentum 82. pontját: <http://www.un.org/terrorism/strategy/world-summit-outcome.shtml>

⁴ <http://www.un.org/unitingagainstterrorism/contents.htm>

gyek, amelyek általában a kormányzati vagy nemzetközi szinten elfogadott stratégiai dokumentumokat jellemzik. Legfőképpen: a stratégia nem tartalmaz egyértelmű víziót, céltelezést. Hasonlóképpen hiányzik belőle a jelenlegi helyzet bármiféle analízise, sokkal inkább megmarad egy többé-kevésbé magas absztrakciós szinten megfogalmazott feladatkatalógusnál. Ennyiben tehát valóban inkább cselekvési tervnek, mint stratégiának minősíthető, mindamellett a feladatok jelentős része olyan, konkrétum nélküli általános kötelezettséget vagy folyamatosan érvényesítendő teendőket határoz meg, amelyek a stratégiai jelleget támasztják alá.

A stratégia rövid bevezető szövegrésszel kezdődik, amely általános kötelezettségvállalásokat tartalmaz. A kezdőmondat szerint „*Mi, az Egyesült Nemzetek tagállamai elhatározzuk...*” – vagyis a stratégia nyelvezete itt közvetlenül az államokra utal a kötelezettségvállalások alanyaként, és nem szól a közgyűlésről. A szöveg ezután a terrorizmus elítélését rögzíti, valamint azt, hogy az államok haladéktalanul fellépnek a terrorizmus minden formájának és megnyilvánulásának megelőzése és leküzdése érdekében. Ezek közül a szöveg külön kiemeli a meglévő nemzetközi jogi eszközök ratifikálását és alkalmazását, valamint a már hosszabb ideje tárgyalás alatt álló átfogó terrorizmus elleni nemzetközi egyezmény elfogadását. A bevezető szövegrész 2. c) pontja a nemzetközi terrorizmus leküzdésére irányuló valamennyi közgyűlési határozat és a terrorizmus leküzdése során az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló releváns közgyűlési határozatok végrehajtásáról szól: ez a mondat két szempontból is érdekes. Egyrészt, a második határozattípusból nem valamennyi, hanem csupán a releváns közgyűlési határozatokat minősíti végrehajtandónak; másrészt, mivel csak ezt a két határozattípust nevesíti, az ENSZ-közgyűlés által egyéb címen elfogadott, a terrorizmus különböző aspektusaival foglalkozó határozatok végrehajtása *stricto sensu* nem tartozik a stratégia alkalmazási körébe. A bevezető rész valamennyi, a terrorizmussal kapcsolatos biztonsági tanácsi határozat végrehajtását, és a BT által létrehozott terrorellenes testületekkel való együttműködést írja elő, valamint rögzíti, hogy a terrorizmus megelőzésére és leküzdésére irányuló nemzetközi együttműködésnek és valamennyi intézkedésnek összhangban kell állnia az államok nemzetközi jogi kötelezettségeivel, ezek közül a szöveg külön nevesíti az ENSZ alapokmányát, valamint a releváns nemzetközi egyezményeket és jegyzőkönyveket, különösen az emberi jogok, a menedékjog és a nemzetközi humanitárius jog terén.

A stratégia ezt követően négy cím alatt sorolja fel a specifikus intézkedéseket.

A terrorizmus terjedéséhez vezető feltételekre irányuló intézkedések

Az e cím alatti bevezető szöveg a terrorizmushoz vezető feltételek közül nevesít néhányat, amely nyilván egyfajta érték- és preferenciaválasztást is tükröz, a felsorolás azonban *expressis verbis* példálózó. Ezek: az elhúzódo megoldatlan konfliktusok, a terrorizmus áldozatainak dehumanizálása, a jogállamiság hiánya és az emberi jogok megsértése, az etnikai, nemzetiségi vagy vallási diszkrimináció, a politikai életből való kirekesztés, a társadalmi-gazdasági marginalizáció és a jó kormányzás hiánya. Mindazonáltal a szöveg kijelenti, hogy e feltételek egyike sem igazolhat terrorcselekményeket.

Az intézkedések közül a stratégia az ENSZ konfliktuskezelési és -megelőzési képességeinek igénybevételét említi első helyen, méghozzá az elhúzódo megoldatlan konfliktusok megelőzése és békés rendezése érdekében. A 2–3. pont a toleranciára vonatkozó kitételeket tartalmaz, de meg kell jegyezni, hogy a szöveg nagyon erősen a vallási toleranciára fókuszál, az egyéb aspektusok, mint például a nemzetiségi türelem említésére egyáltalán nem kerül sor. Külön nevesíti a szöveg az ENSZ főtitkára által elindított *Civilizációk szövetsége* kezdeményezést⁵ és az ENSZ Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezetének (UNESCO) szerepét.

A stratégia rögzíti a terrorcselekmények elkövetésére való uszítás pónalizálásának és az ilyen magatartások megelőzésének kötelezettségét (4. pont), ennek a megfogalmazása azonban meglehetősen gyenge, elég tág értelmezésre ad lehetőséget az államoknak a szükségesség–arányosság, illetve a nemzetközi jogi kötelezettségek megemlítése révén.

Az 5–6. pont a millenniumi fejlesztési célok nevesítése mellett a szegénység felszámolását, a tartós gazdasági növekedést, a fenntartható fejlődést és a mindenki számára megvalósuló globális fellendülést jelöli meg elerendő célként, ehhez az államoknak az ENSZ által meghatározott fejlesztési célok időszerű és teljes végrehajtását kell biztosítaniuk. Ennek érdekében pedig a fejlesztést és a társadalmi befogadást elősegítő programokat kell alkalmazniuk, különös tekintettel a fiatalok munkanélküliségére, mivel ezek révén csökkenhető a marginalizáció és az ezzel járó, az extrémizmus és a terroristák toborzását gerjesztő viktimizációérzet.

A stratégia e címe végül magát az ENSZ egész rendszerét hívja fel arra, hogy fokozza a jogállamiság, az emberi jogok és a jó kormányzás terén az

⁵ <http://www.unaoc.org/>

együttműködést és a támogatást a tartós gazdasági és társadalmi fejlődés érdekében (7. pont), az államokat pedig önkéntes alapon annak megfontolására hívja fel, hogy a terrorizmus áldozatait és ezek családjaikat segítő nemzeti rendszereket hozzanak létre (8. pont). A 8. pont utal azokra a közgyűlési határozatokban is megragadható törekvésekre is, amelyek az áldozatok támogatását célzó gyakorlati intézkedéseket irányoznak elő (a szöveg gondosan kerüli, hogy nevesítse egy pénzalap létrehozását, holott a közgyűlési határozatok ezt külön megemlítették), illetve megpendíti egy az áldozatokkal való szolidaritást és a terrorizmus elítélését célzó, a civil társadalmat is bevonó globális kampány lehetőségét. Ezek a célkitűzések azóta sem valósultak meg.

Összességében a stratégia e része alapvetően jól azonosítja a terrorizmus-hoz vezető legfontosabb tényezőket, de kétségtelen, hogy az előírt intézkedések rendkívül általánosak, konkrét cselekvéssé nehezen transzformálhatók. Megvalósulásuk alapvetően olyan szakpolitikai lépésekben ölthet testet, amelyek igen távoli összefüggésben vannak a terrorizmus elleni harccal, mint például a gazdaságfejlesztés vagy a jó kormányzás. Leginkább talán a terrorista propaganda, gyűlöletre uszítás kapcsán fordíthatók le a stratégia mondati konkrét kötelezettségé.

A terrorizmus megelőzésére és leküzdésére irányuló intézkedések

A stratégia e része foglalja össze a par excellence terrorellenes intézkedéseket, amelyek főként a jogi és rendészeti eszközök körébe sorolhatók, a terrorizmus mint jelenség előzőekben ismertetett megelőzése és leküzdése helyett a konkrét terrorcselekmény elkövetésének megakadályozására, illetve az elkövetett terrorcselekmény nyomán a büntetőjogi felelősségre vonásra és a következmények kezelésére fókuszálva.

A bevezető szöveg külön hangsúlyt helyez ebben a körben annak megakadályozására, hogy a terroristák hozzáférjenek mindazokhoz az eszközökhöz, amelyek a támadások végrehajtásához, a célpontok eléréséhez és a támadások kívánt hatásának kiváltásához szükségesek.

A stratégia az államok kötelezettségei közül a közgyűlési határozatokban már igen régen megjelent igényt teszi az első helyre itt, hogy maguk az álla-

mok tartózkodjanak a terrorizmus bármilyen formában való támogatásától (1. pont). A 2. pont szintén régóta deklarált igényt ismétel, tudniillik hogy a terroristák számára az államok ne nyújtsanak biztonságos tartózkodási helyet (*safe haven*), és az elkövetőket kutassák fel, állítsák bíróság elé vagy adják ki az ezt kérő másik államnak, és mindennek érdekében működjenek együtt egymással. Mindehhez a 3. pont szerint az emberi jogokkal, a menedéj jogal és a nemzetközi humanitárius joggal összhangban álló jogsegély- és kiadatási megállapodásokra és a bűnüldöző szervek közötti együttműködésre van szükség. A 4. pont a bűnüldözési együttműködés köréből külön kiemeli az időszerű és pontos információcsere jelentőségét.

Az 5. ponttól kezdve a szöveg a tágabb összefüggések felé fordul, olyan állami kötelezettségeket rögzít, amelyek közvetve szolgálják a terrorcselekmények megelőzését, illetve felderítését. Az 5. pont a leginkább tipikus, a terrorizmust támogató bűncselekmények leküzdéséhez szükséges együttműködésről és koordinációról szól: ilyeneknek tekinti a stratégia a kábítószer-kereskedelmet, az illegális fegyverkereskedelmet, különös tekintettel a kézi és könnyű lőfegyverekre, ideértve a hordozható léghelharító rendszereket⁶ is, a pénzmosást és a nukleáris, vegyi, biológiai radiológiai vagy egyéb potenciálisan halálos anyagok csempészetét. Mindehhez a 6. pont az ENSZ határon átnyúló szervezett bűnözés elleni 2000-es egyezményéhez (palermói egyezmény)⁷ és ennek kiegészítő jegyzőkönyveihez való csatlakozást ajánlja. A 7. pont a menekültügyi eljárással való összefüggéseket taglalja, amelyek már szintén huzamosabb ideje megjelentek a terrorellenes ENSZ-közgyűlési határozatok standard szövegében.

A 8. pont arra buzdítja a regionális és szubregionális szervezeteket, hogy erősítsék meg terrorellenes mechanizmusait vagy központjaikat: mindehhez az ENSZ részéről segítséget is ajánl a szöveg. A 9. pont felveti a terrorizmus elleni harc nemzetközi központja létrehozásának lehetőségét, igen óvatos megfogalmazásban.⁸

⁶ Ezek kiemelését az Afganisztánban a szovjet megszállókkal vívott háború idején az ellenállók részére főként az Egyesült Államok részéről juttatott nagy mennyiségű vállról indítható Stinger légvédelmi rakéta indokolta, amelyek a szovjetek kivonulása után a tálibok kezére kerültek. Ugyancsak idesorolhatók az iraki hadsereg korábbi szovjet gyártmányú készletei, amelyek a Szaddám Huszein-féle diktatúra 2003-as bukása után váltak ellenőrizetlenné. Irakban és Kelet-Afrikában több, repülőgépet elleni terrortámadás során használtak ilyen fegyvereket az elmúlt évtizedben.

http://en.wikipedia.org/wiki/Man-portable_air-defense_systems.

⁷ Kihirdette a 2006. évi CIII. törvény.

⁸ A stratégia 2006-os elfogadása után 2011-ben hozták létre az ENSZ Terrorizmus Elleni Központját. A/RES/66/10 közgyűlési határozat, 2011. december 7.

A 10. ponttól kezdve a szöveg az 5. pontban felsorolt bűncselekményekhez kanyarodik vissza, ezek megelőzését, üldözését részletezve. Maga a 10. pont a pénzmosással foglalkozva a Pénzügyi Akciócsoport (FATF)⁹ pénzmosás elleni negyven ajánlásának¹⁰ és a terrorizmus finanszírozása elleni kilenc speciális ajánlásának¹¹ a végrehajtását írja elő. A 11. pont a biotechnológia terrorizmus általi felhasználása kapcsán javasol az ENSZ által megteendő intézkedéseket annak érdekében, hogy ebben a vonatkozásban is kerüljön sor nemzetközi standardok kidolgozására. Megjegyzendő, hogy e tekintetben 2006 óta nem sikerült jelentős előrelépést elérni.

A 12. pont meglepően rövid terjedelemben és általánosságban intézi el az internet terroristák általi felhasználásának kérdését. Mindössze annyit rögzít, hogy az államok az ENSZ-szel együtt dolgozzanak azon, hogy megfelelő módokat találjanak a terrorizmus leküzdésére az interneten, valamint annak megakadályozásán, hogy az internetet a terrorizmus terjesztésére használják. Egyéb pontokkal összevetve, főként a tárgy jelentőségéhez képest ez igen szerény ambíció (és terjedelemben): vélhetően a szólásszabadság korlátozásával kapcsolatos egyes tagállami aggályok játszhattak ebben közre; a pont amúgy is külön szól az emberi jogok és más nemzetközi kötelezettségek tiszteletben tartásáról.

A 13. ponttól logikailag összefüggő, bár a szövegben el nem különülő egységként jelennek meg a határrendészet és a vámigazgatás körébe tartozó intézkedések. A 13. pont a terroristák és a veszélyes anyagok mozgásának felderítése és nyomon követése kapcsán a határ- és vámellenőrzés jelentőségét emeli ki, a 14. pont pedig a terroristák beutazásának korlátozása terén fennálló (a Biztonsági Tanács határozataiban rögzített) kötelezettségek végrehajtásához ajánl segítséget az államoknak, nyilván nem függetlenül az e téren tapasztalt hiányosságoktól. A 15. pont az ezt a kérdést kezelő bizottság¹² számára külön kiemeli feladatként az 1267. ENSZ BT-határozatban¹³ az al-Kaida és a tálibok ellen hozott utazási korlátozások hatékonyságának növelését, az előző években kifejtett kritikák hatására azonban rögzíti, hogy ezzel párhuzamosan az emberi jogi standardoknak megfelelő eljárásokat kell kialakítania a bizottságnak a listára vétel, az arról való levétel és a mentesítés kap-

9 I. <http://www.fatf-gafi.org/>

10 <http://www.fatf-gafi.org/documents/documents/internationalstandardsoncombatingmoneylaunderingandthefinancingofterrorismproliferation-thefatfrecommendations.html>

11 2012 óta a terrorizmus finanszírozása elleni speciális ajánlások is a negyven ajánlás részévé váltak.

12 <http://www.un.org/sc/committees/1267/>

13 [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1267\(1999\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1267(1999))

csán. Ezzel összefüggésben a stratégia az államoknak a (különösen az Interpolon keresztül történő) információcserét írja elő a kötelezettségként. A 16. pont a személyazonosító és útiokmányok megfelelő biztonságú rendszerének javítását írja elő, célul tűzve az Interpol elveszett és ellopott útlevelekre vonatkozó adatbázisának továbbfejlesztését is.

A II. rész végén a terrorcselekmények elleni fizikai védelemre és a bekövetkezett terrortámadás következményeinek minimalizálására, kezelésére vonatkozó kötelezettségek találhatók. A 17. pont a nukleáris, vegyi, biológiai vagy radiológiai fegyverekkel vagy eszközökkel végrehajtott támadások kapcsán szólít fel a tervezési koordináció javítására az ENSZ-ben, kilátásba helyezve a tagállamok támogatását és egy tömegpusztító fegyverekkel végrehajtott terrortámadás nyomán alkalmazandó intézkedésekre vonatkozó iránymutatás kidolgozását. A 18. pont a különösen sebezhető célpontok biztonságának növelését és a polgári védelmi együttműködés javítását írja elő.

Összességében a stratégiának ez a része – bár logikailag a szöveg nem egyenes vonalvezetés szerint épül fel, és szembeszökően keverednek a tagállamok és az ENSZ számára előírt kötelezettségek, de – tulajdonképpen teljes leltárt ad a terrorcselekmények megfelelő megelőzéséhez, üldözéséhez és következményeinek hatékony kezeléséhez szükséges intézkedésekről, jól összefoglalva az ennek kapcsán az elfogadás idején fennállott közös nevezőt. Mindazonáltal feltűnő és az elmúlt évek technológiai fejlődését figyelembe véve egyre nehezebben védhető az internettel kapcsolatos szövegrész kidolgozatlansága.

Az államok terrorizmus megelőzését és leküzdését szolgáló kapacitásainak építését és e tekintetben az ENSZ rendszerének erősítését célzó intézkedések

A stratégia e fejezete elsősorban befelé tekint: az ENSZ részéről a terrorellenes küzdelemben adható hozzáadott értéket tekinti át, egyfajta „szolgáltatás-katalógust” összeállítva. Ennek jelentősége nem alábecsülhető, mivel a XXI. század első évtizedében, főként a szeptember 11-i terrortámadások nyomán az ENSZ-en belül is gombamód szaporodtak a terror elleni küzdelem különböző aspektusaival foglalkozó aktorok, amelyek feladat- és hatásköre számos átfedést mutat(ott) egymással, sokszor nemcsak a laikus szemlélő számára nehezen áttekinthetően. A stratégia e része ebben a vonatkozásban kísérel meg egyfajta összehangolást elérni oly módon, hogy valamennyi szereplőt és

tevékenységet egy közös cél, az ENSZ-tagállamok terrorellenes kapacitásainak fejlesztéséhez való hozzájárulás szemszögéből vizsgál.

Az 1. pontban a tagállamok és a magánszektor is felkérést kap a kapacitásépítési programok önkéntes finanszírozására. A 3. pont igen fontos rendelkezést tartalmaz, amikor előírja a tagállamokat terhelő jelentési kötelezettségek racionalizálását és az ENSZ fő szervei és ezek alárendelt testületei felől a tagállamokhoz érkező adatszolgáltatási kötelezettségek párhuzamosságainak megszüntetését.¹⁴ A 4. pont a különböző technikai segítségnyújtási programokra vonatkozó információk cseréjének intenzívebbé tételét célozza, nyilván nem függetlenül attól, hogy általános tapasztalat szerint a technikai segítségnyújtás „piacán” igen nehéz egyrészt az érintett államok konkrét igényeit definiálni, másrészt a donoroldal kapacitásait ehhez hozzárendelni, harmadrészt pedig biztosítani a támogatások megfelelő hasznosulását, akár úgy, hogy információink legyenek arról, hogy milyen projektek zajlottak le korábban vagy vannak folyamatban, akár úgy, hogy az adott projekt sorsát követjük nyomon megfelelő mélységgel.

Az 5–7. pont az ENSZ égisze alatt működő terrorellenes entitásokat és azok mandátumát sorolja fel, ami igen jelentős lépés, segíti a szervezetek és tevékenységeik egymástól való elhatárolását és a párhuzamosságok megelőzését. Tulajdonképpen az ENSZ jelenlegi terrorellenes struktúrájának ez a néhány pont az alapvetése, amely természetesen nem a semmiből keletkezett, hanem az előző években kiépült szisztémát és annak működési tapasztalatait vette figyelembe. Megtalálható itt a főitkarságon belül működő terrorizmus elleni akciócsoport (*Counter-Terrorism Implementation Task Force; CTITF*), a Biztonsági Tanács terrorellenes bizottsága (*Counter-Terrorism Committee*) és ennek végrehajtó igazgatósága (CTED), valamint az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bünmegelőzési Hivatalán (UNODC) belül működő terrorizmus-megelőzési ágazat (*Terrorism Prevention Branch*): valamennyinek a feladatai közé tartozik a technikai segítségnyújtás az államoknak. Az 5. pont az ENSZ rendszerén belül a terrorellenes erőfeszítések átfogó koordinációját és a koherencia megteremtését a terrorizmus elleni akciócsoport feladatává teszi.

A 8–13. pont az ENSZ egyes szakosított szervezeteinek a terrorizmus elleni küzdelemben való partikuláris feladatait rögzíti. A 8. pontban a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelem kapcsán a szöveg megemlíti a Nemzetközi Valutaalapot (IMF), a UNODC-t és az Interpol-t; a 9–10. pont a tömegpusztító fegyverek terroristák általi megszerzése és felhasználá-

¹⁴ Gyakorlati tapasztalatai alapján a szerző e pont megvalósulását illetően némileg skeptikus.

sa elleni szerepük miatt a Nemzetközi Atomenergia-ügynökséget (*International Atomic Energy Agency; IAEA*), a Vegyifegyver-tilalmi Szervezetet (*Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons; OPCW*) és az Egészségügyi Világszervezetet (*World Health Organization; WHO*) nevesíti. A 11. pont konkrét felelős nélkül szól a határellenőrzés modernizálásához az ENSZ részéről nyújtandó támogatásról, a 12. pont viszont a szállításbiztonság kapcsán a Nemzetközi Tengerészeti Szervezet (*International Maritime Organization; IMO*), a Vám Világszervezet (*World Customs Organisation; WCO*) és a Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet (*International Civil Aviation Organization; ICAO*) által nyújtott segítségnyújtásra utal. A 13. pontban az Interpol kéri fel a főtikárság támogatására annak érdekében, hogy a különösen sebezhető célpontok elleni terrortámadások megelőzéséhez javaslatokat dolgozhassanak ki a legjobb gyakorlatok azonosítására, elismerve a közzsféra és a magánszféra közötti partnerségek szerepét is ebben.

Összességében ez a fejezet két szempontból igen jelentős: egyrészt, valamennyi ENSZ-szerv és -entitás terrorellenes tevékenységét az államoknak nyújtandó segítségnyújtás szempontjából definiálja, vagyis implicite megerősíti ezzel, hogy a terrorizmus elleni küzdelem elsődleges felelősei az államok. Másrészt a szöveg a stratégia elfogadása előtti helyzethez képest előrelépést hoz a különböző szereplők és feladataik azonosításában is. Meg kell azonban jegyezni, hogy mindenfajta technikai segítségnyújtás sikere elsődlegesen a meglévő kapacitások függvénye, és az ilyen kapacitások rendelkezésre állásának megteremtése a stratégia végrehajtásának egyik legfontosabb része kell hogy legyen, ez pedig elsődlegesen szintén a tagállamok elkötelezettségétől függ.

Az emberi jogok tiszteletét és a jogállamiságot mint a terror elleni harc alapjait szavatoló intézkedések

A 2000-es években a terror elleni jogi és intézményi környezet egyik nagy vívmánya a terrorizmus elleni harc emberi jogi szempontú megközelítése, amely egyrészt magát a terrorizmust fogja fel az emberi jogok megsértéseként, másrészt a terror elleni küzdelem során alkalmazható állami intézkedések elé is bizonyos korlátokat állít, tagadva, hogy ennek folyamán bármilyen eszköz megengedett lenne. Az, hogy ezt rögzítették és ma már tulajdonképpen közös alapvetésként fogható fel, nyilván nagyban az Egyesült Államok és szövetségesei részéről 2001 óta folytatott globális terror elleni „háború”

egyes kísérőjelenségeinek és a nyilvánosságban való megjelenésének a következménye. A stratégia mindenestre ennek megfelelően nagy súlyt fektet az emberi jogi aspektusra. A IV. fejezet bevezető szövegrésze rögzíti, hogy „*az emberi jogok érvényesülésének mindenki számára való előmozdítása és védelme, valamint a jogállamiság a stratégia minden komponensében elengedhetetlen*”, és elismeri, hogy „*a terrorizmus elleni hatékony intézkedések és az emberi jogok védelme nem egymással szemben álló, hanem egymást kiegészítő és kölcsönösen erősítő célok*”. Külön utalás található a terrorizmus áldozatainak jogérvényesítésére és jogvédelmére.

Az 1. pont az emberi jogok és alapvető szabadságjogok terrorizmus leküzdése során való védelme tárgyában a stratégia elfogadásakor hozott legfrissebb ENSZ-közgyűlési határozatra, a 60/158. számúra utal, egyben megerősítve azt; 2006-ban ez foglalta össze általános érvénnyel az ENSZ vonatkozó álláspontját. Megjegyzendő, hogy ezzel a címmel azóta is több határozatot fogadott el a közgyűlés, tehát a stratégia végrehajtásakor nyilván nemcsak a 2006-os helyzetet tükröző, hanem az azóta a tárgyban hozott közgyűlési határozatok is figyelembe veendőek.

A 2. pont az államok kötelezettségeként határozza meg, hogy a terrorizmus leküzdésére hozott minden intézkedésüknek összhangban kell állnia nemzetközi jogi kötelezettségeikkel, különösen az emberi jogokra vonatkozó joganyaggal, a menedékjoggal és a nemzetközi humanitárius joggal. A 3. pont a releváns nemzetközi egyezményekhez való csatlakozás „megfontolására” hívja fel az államokat, ugyancsak megfontolásra ajánlva, hogy fogadják el a nemzetközi és a releváns regionális emberi jogi megfigyelő testületek kompetenciáját. Szembetűnő, hogy ebben a pontban a szöveg feltűnően gyenge, konkrét kötelezettségeket nem hordozó módon fogalmaz.

A 4. pont a tagállamok büntetőjogrendszerével kapcsolatban rögzíti az alapvető követelményeket, ezzel azt is megerősítve, hogy a terrorizmusra adott válasznak is elsődlegesen a büntetőjogon kell alapulnia. A stratégia szerint a hatékony és a jogállamiságon alapuló büntető igazságszolgáltatási rendszernek a nemzetközi jogi kötelezettségekkel összhangban szavatolnia kell, hogy a terrorcselekmények finanszírozásában, tervezésében, előkészítésében és elkövetésében részt vevő, vagy ezeket támogató személyeket az emberi jogok és alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása mellett bíróság elé állítsák, vagy kiadatással, vagy a büntetőeljárást az adott államban lefolytatva (*aut dedere aut punire* elve), és hogy ezek a tettek súlyos bűncselekménynek minősüljenek a nemzeti jogrendszerekben. A kötelezettség tehát egyfelől az anyagi büntetőjogra, másfelől a büntetőeljárás-jogra, harmadrészt pedig az

állami büntetőhatalom gyakorlására nézve is fennáll. Az előbbieket megfogalmazásával az ENSZ egy lépést tett abba az irányba, amely talán elvezethet oda, hogy a nemzetközi terrorizmust is a tulajdonképpeni nemzetközi bűncselekmények, vagy ahogyan a szakirodalom fogalmaz, nemzetközi jogi bűncselekmények közé sorolhassuk.¹⁵

Az 5–9. pont az előző fejezethez hasonlóan az ENSZ oldaláról fogalmaz meg „hatásköri” szabályokat, tudniillik hogy az ENSZ égisze alatt működő mely szervezetek, entitások működnek közre az emberi jogi kötelezettségek érvényre juttatásában az államokban. A szöveg az Emberi Jogi Tanácsot, az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának Hivatalát és az Emberi Jogi Tanács alatt működő különleges jelentéstevőt nevesíti.

A IV. fejezetet áttekintve megállapítható, hogy talán ez a stratégia legkevésbé kidolgozott része, amely igen kevés konkrét kötelezettséget tartalmaz az államokra nézve, nyilván nem függetlenül az elfogadás politikai kontextusától. Egy esetleges átfogó felülvizsgálat idején mindenképpen kívánatos lenne a IV. fejezet részletesebb, konkrétabb, számon kérhetőbb újraalkotása, bár erősen kérdéses, hogy ennek politikai előfeltételei belátható időn belül bármikor fennállnak-e, hiszen az államok természetesen erősen ózdkodnak attól, hogy nemzeti hatáskörbe tartozó gyakorlataikat külső fórumok határárkörévé tegyék.

A stratégia felülvizsgálata

A stratégiát a közgyűlés a határozat 3. pontjának megfelelően két évente felülvizsgálja, és ennek eredményeit szintén határozatokban rögzíti, ezekkel együtt eddig összesen négy határozat¹⁶ született ebben a tárgyban, azonban a stratégia szövegét a felülvizsgálat mind ez ideig nem érintette. A felülvizsgálatot minden esetben a főtitkár javaslatai készítik elő. A legutóbbi felülvizsgálat 2012 júniusában zajlott, és mivel jelenleg a stratégia az ENSZ terror eleni fellépésének keretrendszere, ezek a határozatok is minden bizonnyal hosszabb időre a közgyűlés állandó napirendi pontjaként szerepelnek a jövő-

¹⁵ Bartkó Róbert: A terrorizmus elleni küzdelem kriminálpolitikai kérdései. PhD-értekezés. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2011., 125. o.

[http://dfk.sze.hu/images/kiadvanyok/Bartko_Robert - A terrorizmus elleni kuzdelem kriminalpolitikai kerdesei.pdf](http://dfk.sze.hu/images/kiadvanyok/Bartko_Robert_-_A_terrorizmus_elleni_kuzdelem_kriminalpolitikai_kerdesei.pdf)

¹⁶ A/RES/60/288 határozat, 2006. szeptember 20.; A/RES/62/272 határozat, 2008. szeptember 15.; A/RES/64/297 határozat, 2010. október 13.; A/RES/66/282 határozat, 2012. július 12.

ben is. A felülvizsgálati folyamat eddigi kimenetelét vizsgálva megállapítható és a 2014-ben esedékes következő felülvizsgálatban való részvétel szempontjából kiemelendő, hogy a stratégia teljes nemzetközi támogatást élvez, így továbbra is a nemzetközi együttműködés motorja lesz. A felülvizsgálati folyamatot a magyar közigazgatásnak is állandó figyelemmel kell kísérnie, és rendszeresen áttekintenie az ebből adódó hazai feladatokat. Fontos szempont továbbá, hogy a felülvizsgálat keretében hazánk uniós partnereivel egyeztetve, az EU által képviselt közös álláspontban meghatározottakat követve vegyen részt, mivel az ENSZ fórumain a viták egyre inkább országcsoportok és nem egyes államok érdekei szerint zajlanak.

BOGNÁR BETTINA

A nemzetközi együttműködés jelentősége a szervezett bűnözés elleni fellépés során

A szervezett bűnözés arra „szakosodott”, hogy illegális tevékenységeivel, illegálisan szerzett vagyonával érvényesüljön a társadalom legálisan működő részeiben.

A szervezett bűnözés nemzetközi jellege azt jelenti, hogy a bűnszervezetek képesek kapcsolatokat kiépíteni nemzetközi szinten, határokon átívelően is.¹ Előfordul az is, hogy különböző országok bűnszervezetei összefognak egymással, hogy még hatékonyabban tudják megszervezni működésüket. Ezért „*a szervezett bűnözés elleni fellépés hatékonysága mindenekelőtt attól függ, hogy nemzetközi szinten megvan-e az egységes politikai akarat a szervezett bűnözés visszaszorítására*”².

A továbbiakban a nemzetközi együttműködés kínálta lehetőségeket mutatom be, az ENSZ által 2012 októberében megjelentetett kiadvány rövid ismertetésével.

¹ Gondoljunk csak az illegális drogereskedelemlre. Jelenleg a világon a heroinfogyasztás (kb. évi 340 tonna), és a lefoglalt heroin mennyisége alapján úgy becsülik, hogy évi 430–450 tonna heroin kerül a globális piacra. Ebből nagyjából 380 tonnát állítanak elő afgán ópiumból, amelynek szinte az egésze (375 tonna) világszerte piacokra kerül az Afganisztánnal szomszédos országokon át vezető útvonalakon. A legjelentősebb heroinkereskedelmi útvonalak a balkáni és északi útvonalak, amelyek összekötik Afganisztánt Oroszországgal és Nyugat-Európával. A balkáni útvonal áthalad Iránon, Törökországon, Görögországon és Bulgárián a délkelet-európai piacoktól a nyugat-európai piacokig (kb. évi húszmilliárd dollár értékű áruval), az északi útvonal főként Tádzsikisztánon és Kirgizisztánon (vagy Üzbegisztánon, vagy Türkmenisztánon) át vezet Kazahsztánba és Oroszországba (a piac nagyságát évi tizenhárommilliárd dollárra becsülik). A világ kokainfogyasztását 2008-ban 470 tonnára becsülték, amelynek értéke kb. 88 milliárd dollár volt. A világ kokainfogyasztásának nyolcvan százalékát az észak-amerikai és európai területek adják. Az észak-amerikai piacra a kokaint főként Kolumbiából szállítják, először Mexikóba és Közép-Amerikába tengeri útvonalakon, majd onnan tovább szárazföldön az Egyesült Államokba és Kanadába. <http://www.unodc.org/unodc/en/drug-trafficcking/index.html>. Ilyen hatalmas mennyiségű kábítószer mozgatása pontos és precíz szervezést igényel, amíg azok az előállítótól eljutnak a fogyasztóig: országhatárokon keresztül szárazföldi, vízi, légi járműveken szállítják a célig.

² Bárd Károly: Szervezett bűnözés. A büntülözés és az igazságszolgáltatás nemzetközi összehangolása. Börtönügyi Szemle, 1995/4., 1. o.

Kezdetek

Az ENSZ a határokon átnyúló, így nemzetközivé vált bűnözési formákkal az 1980-as évek közepén kezdett elfoglalkozni. 1988-ban fogadták el a *Kábítószerek és pszichotróp anyagok tiltott forgalmazása elleni egyezmény*³, amely szerint a részes államoknak – alkotmányos elveiknek és jogrendjük alapelveinek fenntartásával – a 3. cikkben megállapított kábítószerral kapcsolatos bármely bűncselekmény elkövetésére irányuló szervezetben való részvételt, szervezkedést és az ilyen elkövetés elősegítését, megkönnyítését bűncselekménnyé kell nyilvánítaniuk. A részes feleknek továbbá biztosítaniuk kell azt is, hogy a hatáskörrel felruházott bíróságok és más illetékes hatóságok figyelembe vehessék azokat a körülményeket, amelyek a 3. cikk 1. bekezdése szerinti bűncselekmények elkövetését különösen súlyossá teszik: ha a bűncselekmény elkövetésében szervezett bűnözői csoport vesz részt, amelyhez az elkövető tartozik, vagy ha a bűncselekmény elkövetőjének tevékenysége más nemzetközi szervezett bűnözői csoporthoz kapcsolódik.⁴

1994-ben az ENSZ tagállamainak miniszterei Nápolyban tartottak konferenciát. Az itt elfogadott ajánlás (*Naples Political Declaration and Global Action Plan against Organized Transnational Crime*) azt a felismerést mutatja, hogy a szervezett bűnözés elleni összehangolt fellépést nem lehetett tovább halogatni. A szervezett bűnözés gyors növekedése és földrajzi szétterjedése – mind nemzeti, mind nemzetközi szinten – aláássa a gazdasági fejlődés folyamatát, fenyegeti az emberi jogokat és alapvető szabadságokat. A határon átnyúló szervezett bűnözés jelentős aggodalomra ad okot minden államban, ezért a nemzetközi közösség határozott válaszát követeli meg. Elkerülhetetlenné vált a határokon átnyúló szervezett bűnözés felmérése és rendszeres figyelemmel kísérése. Az ajánlás deklarálta, hogy a nemzetközi közösségnek ki kell alakítania a szervezett bűnözés általánosan elfogadott koncepcióját, amely alapul szolgálhat nemzeti szinten a hatékonyabb válaszok és a nemzetközi együttműködés kidolgozásának is. Szükségesnek tartották a szervezett bűnözés átfogó jogi definíciójának kialakítását. Ennek elfogadásáig pedig ismérveket fogalmaztak meg a szervezett bűnözésre (szervezett csoport, amely bűncselekményeket követ el; hierarchikus vagy személyes kapcsolat, amely lehetővé teszi a vezetőknek a csoport irányítását;

³ United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988.

⁴ United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988. Article 3. 1. c) iv., Article 3. 5. a)–b). http://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf

erőszak, megfélemlítés és korrupció alkalmazása haszonszerzés céljából; a képesség, hogy tevékenységi körüket újabakkal bővítsék, akár határokon átívelve; és más nemzetközi bünszervezetekkel történő együttműködés). A konferencia felhívta a figyelmet arra is, hogy törekedni kell a szervezett bűnözésre vonatkozó megfelelő jogalkotási módszerek és megelőzési stratégiák fejlesztésére, a jogszabályok összehangolására, szorosabb együttműködést kell kialakítani a tagállamok nyomozati, ügyészégi és bírósági szervei között.⁵

A palermói egyezmény

Ennek szellemében született meg 2000-ben a palermói egyezmény⁶ (a továbbiakban: egyezmény), amely a nemzetközi szervezett bűnözés ellen irányul. Később az emberkereskedelemmel⁷, az embercsempészettel⁸, és a fegyverkereskedelemmel⁹ kapcsolatos kiegészítő jegyzőkönyveket fogadtak el.

Az egyezmény meghatározza a szervezett bűnözői csoport fogalmát: olyan három vagy több főből álló strukturált csoport, amely bizonyos ideje fennáll, összehangoltan működik egy vagy több, az egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve. A strukturált csoporton olyan csoportot értenek, amely nem véletlenszerűen, alkalmasszerűen jött létre bűncselekmény azonnali elkövetésére, és nem szükséges, hogy tagjainak pontosan meghatározott szerepük legyen, állandó tagsága, vagy fejlett szervezeti felépítése legyen. Súlyos bűncselekménynek pedig a legalább négyévi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény minősül.¹⁰ Az egyezmény tehát konkrétan nem nevezi meg a súlyos bűncselekményeket, hanem elég széles keretet jelöl meg, így gyakorlatilag bármilyen négyévi szabadságvesztéssel vagy súlyosabban büntetendő bűncselekmény beletartozhat ebbe a kategóriába, ha az elkövetése szervezett bűnözői csoportorhoz

⁵ <http://www.imolin.org/imolin/naples.html>

⁶ United Nations Convention against Transnational Organized Crime (UNTOC)

<http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>

⁷ Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children.

⁸ Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air.

⁹ Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their parts and Components and Ammunition.

¹⁰ UNTOC Article 2 a)–c).

köthető és nemzetközi jelleggel bír. Nemzetközi bűncselekménynek akkor minősül egy bűncselekmény, ha több országban követik el, vagy egy országban követik el, de előkészülete, tervezése, irányítása és ellenőrzése túlnyomórészt másik országban történik, vagy olyan szervezett bűnözői csoport felelős érte, amely több államban fejti ki tevékenységét, vagy hatásai másik államra nézve is súlyosak.¹¹

A palermói egyezmény az első globális eszköz a szervezett bűnözés ellen, amely ezzel kapcsolatos büntetőjogi fogalmakat tartalmaz. Az egyezményben részes államoknak kötelezettségük, hogy bűncselekménnyé nyilvánítsák a következő két bűncselekményt, vagy egyiküket szándékos elkövetés esetén:

1. megállapodást egy vagy több személlyel, közvetlen vagy közvetett, pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére irányuló, súlyos bűncselekmény elkövetésében, amely – ahol azt a hazai jog megköveteli – magában foglalja a résztvevők egyikének a megállapodás teljesítése érdekében tett cselekményét, vagy magában foglal egy szervezett bűnözői csoportot;
2. olyan személy magatartását, aki a szervezett bűnözői csoport céljának és bűnös tevékenységének ismeretében, vagy az adott bűncselekmény elkövetésére irányuló szándékának tudatában aktívan részt vesz a szervezett bűnözői csoport bűnös tevékenységeiben vagy a szervezett bűnözői csoport egyéb tevékenységeiben annak tudatában, hogy részvétele hozzájárul a leírt bűnös cél eléréséhez.

Továbbá bűncselekménnyé nyilvánítandó a szervezett bűnözői csoport részvételével megvalósuló súlyos bűncselekmény elkövetésének szervezése, irányítása, elősegítése, támogatása, lehetővé tétele, tanácsokkal segítése.¹² Ezeknek a követelményeknek a magyar jogalkotó a Btk. általános részi „bűnszervezet” fogalmának és a „Bűnszervezetben részvétel” különös részi tényállásának megalkotásával próbált eleget tenni.

Az egyezmény rendelkezéseket tartalmaz egyebek között a bűncselekményből származó jövedelmek tisztára mosásának bűncselekménnyé nyilvánításáról, a pénzmosás elleni küzdelemmel kapcsolatos intézkedésekről; a korrupció bűncselekménnyé nyilvánításáról és az ellene történő fellépésről; a jogi személyek felelősségéről; a büntetőeljárás kérdésekről (joghatalóság, tanúvédelem, különleges nyomozati eszközök alkalmazása); elközbásról; nemzetközi együttműködésről (kiadatás, kölcsönös jogsegély, büntetőeljárás át-

¹¹ UNTOC Article 3. 2. a)–d).

¹² UNTOC Article 5. 1.

adása, közös nyomozások, büntügyi együttműködés); a szervezett bűnözésre jellemző információk gyűjtéséről, cseréjéről, elemzéséről, képzésekről; és a részes államok konferenciájáról.

A szervezett bűnözés elleni nemzetközi fellépés legújabb fejleménye

Az ENSZ maga is történelmi lépésnek tekinti az egyezmény megszületését, amely 2003-ban lépett hatályba. Az egyezmény 32. cikkének értelmében az aláíró államok megállapodtak, hogy újabb értekezleteket tartanak annak érdekében, hogy javítsák a tagállamok szervezett bűnözés elleni fellépését, valamint elősegítsék és áttekintsék az egyezmény kivitelezését. Azóta hatszor találkoztak, a legutóbb 2012. október 15–19. között Bécsben.¹³ Ezen a találkozón mutatták be az ENSZ legújabb kiadványát, amely a szervezett bűnözés elleni küzdelem egyik alapul szolgáló eszköze kíván lenni a bűnüldöző hatóságok eszköztárában. A *Digest of Organized Crime Cases* (a továbbiakban: DOCC)¹⁴ célja, hogy a szervezett bűnözés ellen jól működő gyakorlatokat bemutassa és előmozdítsa a palermói egyezmény és a kiegészítő jegyzőkönyvek teljesítését a gyakorlatban. A DOCC a szervezett bűnözéssel kapcsolatos kriminalizációs, nyomozási, ügyési és más jogi tapasztalatokat mutat be, több mint kétszáz összegyűjtött jogeset segítségével. A kidolgozásában több mint ötven szakértő vett részt.

*„A szakemberek tudásának megosztása olyan hatékony eszköz, amely segíti a palermói egyezmény implementációját és – általánosságban véve – a büntető igazságszolgáltatás választását a szervezett bűnözésre. Erre tekintettel az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bünnelölőzési Hivatala (UNODC) a kolumbiai és olasz kormányokkal, valamint az Interpollal együttműködve eldöntötte, hogy szakértők (bűnüldöző hatóságok szakemberei, ügyészek és bírák) segítségét kéri, hogy megosszák tapasztalataikat és benyomásaikat a szervezett bűnözésről.”*¹⁵ Ennek eredményeképpen született meg a DOCC. A kiadvány hat témakörre osztva mutatja be a szervezett bűnözés elleni fellépés során a különböző országokban alkalmazott eszközöket, tapasztalatokat.

¹³ <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/CTOC-COP.html?ref=menuside>

¹⁴ http://www.unodc.org/documents/organized-crime/EnglishDigest_Final301012_30102012.pdf

¹⁵ A Yury Fedotov, az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bünnelölőzési Hivatalának igazgatója által írt előszó. DOCC, VII. o.

Az egyes államok szervezett bűnözés ellen irányuló büntetőjogi szabályozása

A DOCC sem nyújt általános definíciót a szervezett bűnözésre, ehelyett az összegyűjtött esetek és szakértők véleménye alapján mutatja be, hogy a különböző helyi jogszabályok és gyakorlatok miként vélekednek a szervezett bűnözés fogalmáról. Az ügyek a bűncselekmények két fő kategóriájára vonatkoznak. Egyrészt olyan bűncselekményekre, amelyek a bünszervezetek létezésével, fennállásával kapcsolatosak (részvétel a szervezetben, korrupció, pénzmosás). Másrészt a „végső bűncselekmények” változatos sorára, amelyek közvetlen anyagi előnyt jelentenek a szervezet számára [kábitószerek-kereskedelem, fegyverkereskedelem, emberkereskedelem, embercsempészet, csempészet, pénzhamisítás, számítástechnikai rendszer és a számítástechnikai adatok hozzáférhetősége, sértetlensége és titkossága elleni bűncselekmények (*cybercrime*), okirat-hamisítás, csalás, kulturális javak illegális kereskedelme, kalózkodás, környezeti bűncselekmények, adóelkerülés, pénzügyi bűncselekmények, és más közigazgatás ellen irányuló bűncselekmények].¹⁶ Ezek között vannak olyan új típusú bűncselekmények (*cybercrime*, környezeti bűncselekmények, kulturális javak elleni bűncselekmények), amelyek nemrégiben váltak a szervezett bűnözés új kategóriáivá. Az új típusú bűncselekmények pedig speciális nyomozati technikákat, és szakutadást igényelnek; ezért is hasznos a nyomozások során tapasztaltak és az elért eredmények megosztása.

A szervezett bűnözés elleni fellépést néhány ország jogrendszere úgy oldotta meg, hogy komplett rendszert alakított ki speciális normákból, külön jogszabálycsomagba foglalva, egyedüli alkalmazhatósággal; más jogrendszerekben viszont a vonatkozó rendelkezések különböző törvényekben (amelyeknek alkalmazási területük is eltér) elszórtan található, annak ellenére, hogy minden intézkedés egyformán alkalmazható a szervezett bűnözés minden formájára. Vannak olyan intézkedések, amelyek különösen jelentősek a szervezett bűnözés elleni fellépés során (mint például a lehallgatás), de ezek a büntetőeljárásban egyébként általánosan alkalmazhatók; így nem kaptak külön szabályozást a szervezett bűnözéssel kapcsolatos törvényekben.¹⁷

A szervezett bűnözés ellen irányuló nemzeti jogszabályokban a megelőzés és a büntető igazságszolgáltatás eszközeinek alkalmazhatósága gyakran

¹⁶ DOCC 21. pont, 7. o.

¹⁷ DOCC 30. pont, 11. o.

meghatározott bűncselekmény-kategóriákra korlátozódik. Az ilyen államok jogszabályai felsorolják azokat a szervezett bűnözéssel kapcsolatos bűncselekményeket, ezáltal meghatározzák a szabályok alkalmazási körét. A listarendszer akkor is használható, amikor a különleges intézkedések összhangban vannak a palermói egyezmény által ajánlottakkal – olyan intézkedések, amelyeket a konvenció stratégiájának fényében minden bűnözőcsoport részvételével elkövetett bűncselekményre kötelező érvénnyel alkalmazhatónak kell minősíteni.¹⁸

A szakértők az állami jogok különböző rendszerét mutatták be. Salvadorban olyan speciális bíróságok működnek, amelyek a szervezett bűnözéssel kapcsolatos bűncselekmények (bármely bűncselekmény, amelyet bünszervezet követett el) elbírálására szakosodtak. A brazil törvények a bünszervezetek bármilyen bűnös tevékenysége esetén megengedik alapvető nyomozási technikák (ellenőrzött szállítás, lehallgatás, titkos nyomozás, banktitkok felhasználása) alkalmazását és speciális egységek létrehozását. Ezek példaként szolgálnak a széles körű alkalmazhatóság elméletére.¹⁹

A bűncselekmények felsorolása, a „bűncselekménylista” a francia és olasz törvények alappillére. A francia jogban alkalmazott lista kizárólagos: tartalmazza az *association de malfaiteurs* bűncselekményt (bármely csoport, amely olyan bűncselekmény vagy bűncselekmények előkészítésére jött létre, amelyek legalább öt év szabadságvesztéssel büntetendők) azokra az esetekre, amikor a szervezet célja egy másik, a listában meghatározott bűncselekmény elkövetése. Az olasz rendszer ezzel ellentétben a „maffia típusú bünszervezet” bűncselekményt tartalmazza, tekintet nélkül a szervezet által elkövetett bűncselekményekre. Így alapvetően a lista korlátozott természete részben kiegyensúlyozódik a szervezett bűnözés elleni büntetőeljárás során: a felsorolt bűncselekményekre kidolgozott legtöbb vagy néhány, speciális eljárás és intézkedés alkalmazandó minden olyan esetben, amikor egy személy ellen maffia típusú szervezetben való részvétel miatt nyomoznak (vagy éppen azzal vádolják), de a szervezet „nem listázott” bűncselekmények elkövetésében érintett. Ráadásul az olasz lista felölel minden olyan bűncselekményt, amelyet a maffia típusú szervezet haszonszerzése céljából vagy éppenséggel az általa kínált eszközök felhasználásával követtek el.²⁰

A listarendszer gyakori alkalmazásának sok lehetséges magyarázata van, mindenekelőtt az, hogy a felsorolt bűncselekmények kriminológiai jellemzői

¹⁸ DOCC 31. pont, 11. o.

¹⁹ DOCC 32. pont, 11. o.

²⁰ DOCC 35. pont, 12. o.

lehetővé teszik, hogy az intézkedések a szervezett bűnözés pontos természetéhez igazodjanak az adott országban, adott időben. Másrészt az, hogy igazolást nyújthat új rendelkezések bevezetésére. Mindamellet a listarendszer egyik hátránya a merevség: hosszan tartó, komplex, jogi és olykor intézményes elrendezést igényel az, amikor bünszervezetek olyan bűncselekményeket követnek el, amelyek a listán nem szerepelnek. Ez a merevség a határon átnyúló bűncselekményekkel foglalkozáskor is nehézségeket okozhat, mivel a szűk körű alkalmazhatóság akadályozhatja a nemzetközi jogi együttműködést.²¹ A DOCC-ben kifejtett álláspont szerint a szervezeten elkövetett bűncselekményekkel szemben használható intézkedések esetében alaposan meg kell fontolni a palermói egyezmény által javasolt modellt, és lehetőleg kerülni kell a „bűncselekménylisták” bevezetését. Abban az esetben, ha jogi alapelvek vagy más okok akadályozzák az egyezmény módszerének átültetését a nemzeti jogba, a jogalkotónak meg kell fontolnia egy kiterjesztett, bővített lista alkalmazását, különös figyelmet fordítva az olyan új típusú bűncselekményekre, amelyek természete gondosan kidolgozott tervek használatát igényli, így utalva a bünszervezetek részvételére.²²

A kiadvány a továbbiakban a szervezett bűnözői csoportok típusaival, a bünszervezetben való részvétel büntetendőségének kérdéseivel, a jogi személyek felelősségre vonásának lehetőségével és a határon átnyúló bűncselekmények esetében a joghatóság kérdéseivel foglalkozik.

A következő témakör a büntetőeljárás oldaláról közelíti meg a szervezett bűnözés elleni küzdelmet.

A szervezett bűnözés megközelítése büntetőeljárási szempontból

A szervezett bűnözés vonatkozásában lefolytatott nyomozás megkülönböztető jeggel bír. Először is, a bűnös tevékenység pusztá mennyiségéből adódóan, gyakran tartalmaz különösen összetett és hosszú távú tevékenységeket. Másodszor gyakran igényli szakemberek közreműködését, speciális nyomozati technikák, ügyési módszerek alkalmazását. A szakértők, akik hozzájárultak a DOCC elkészítéséhez, mindannyian kiterjedt gyakorlati tapasztalattal bírnak szervezett bűnözéssel kapcsolatos ügyekben. Egyetértettek abban,

²¹ DOCC 36. pont, 12–13. o.

²² DOCC 13. o.

hogy a specializálódás nélkülözhetetlen a hatékonysághoz, és az előrelátó, proaktív szemlélet elengedhetetlen a szervezett bűnözés elleni küzdelemben.²³

A szakértők megvitaták a proaktív (ellentétben a reaktív, reagáló) nyomozás fogalmának különböző jelentéseit. Általánosságban véve egyetértettek abban, hogy a proaktív megközelítés azt jelenti, hogy a büntető igazságszolgáltatás válasza csak egyike a szervezett bűnözés elleni küzdelem összetevőinek és szükségképpen kiegészül megelőző intézkedésekkel. A proaktív megközelítés egy másik értelmezésben az olyan bűncselekmények megalkotását jelenti, amelyek kiterjesztik az inkrimináció hatáskörét (összeesküvés, bűnöző szervezet). A proaktív megközelítés kihat a nyomozati tevékenységek szűkebb körére: a pontos minták kiválasztását jelenti. A proaktív kezdeményezések egyszerre igényelnek speciális gyakorlatot és jogi eszközöket, gyakori használatukat pedig az összegyűjtött ügyek bizonyítják.²⁴

Két nézőpontját határozták meg a proaktív megközelítésnek. Az egyik azt követeli meg, hogy a rendészeti kezdeményezések irányítása „intelligens” legyen: a korábbi információk gyűjtése és vizsgálata az összetétel, erőforrások, célpontok, és a bűnözői csoportok elkövetési módszerei, valamint a tiltott hálozatok, piacok kérdésében elengedhetetlen része a nyomozásoknak és gyakran elindítója is egyben. Ahogy számos eset a DOCC-ben mutatja, a másik tipikus vonás az, hogy a nyomozás tekintet nélkül az eredetére (például egy bűncselekmény egyedüli és behatárolt részére történő reakció), hozzákapcsolódik egy kiterjesztett vizsgálathoz, lehetségesen vonatkozva a csoportok és hálózatok teljes struktúrájára, bűnös magatartására, és célja a jövőbeli bűncselekmények megakadályozása. A különféle nyomozati technikák (például beszélgetések lehallgatása, fedett akciók és ellenőrzött szállítások) alkalmazását a nyomozás során az eszközök kiterjesztése indokolta.²⁵

A szervezett bűnözéssel kapcsolatos nyomozás igen összetett feladat, előfordulhat, hogy országhatárokon átvélő, párhuzamos nyomozásokat kell folytatni. A lehetséges eszközök és források jól kidolgozott egysége ezért különösen fontos az ilyen típusú nyomozások sikeréhez, ahogy ezt az egyik olasz eset példázza: 170 gyanúsított volt tagja egy olyan komplex szervezetnek, amely 11 bűnszervezetből tevődött össze. Főként bankjegy- és okirat-hamisítások elkövetésével foglalkoztak, Olaszországot és más európai országokat is behálózva. A nyomozás 2005 novemberétől 2009 januárjáig tartott.²⁶

23 DOCC 82. pont, 33. o.

24 DOCC 83. pont, 33. o.

25 DOCC 84–85. pont, 34. o.

26 DOCC 88. pont, 36. o.

Különleges nyomozati eszközök

A szervezett bűnözői csoportok esetében gyakran alkalmaznak különleges nyomozati eszközöket. Ami különösen jellemzi ezeket a nyomozati technikákat, a tény, hogy alkalmazásuk gyakran költséges és komplikált, szakértők közreműködését, fejlett technológiai tudást és eszközök használatát igényli; a használatuk néha etikai problémákat vethet fel, más esetben veszélyeztethetik a közreműködőket, és ami a leglényegesebb, hogy az ilyen speciális eszközök alkalmazása megsértheti az alapvető emberi jogokat (például magánélethez/magánszférához való jog). Emiatt ezeket a technikákat csak akkor szabad alkalmazni, amikor nincs más lehetőség információ vagy bizonyítékok beszerzésére.²⁷ Mégis vitathatatlan, hogy a speciális nyomozati technikák szinte helyettesíthetetlenek a szervezett bűnözés felderítése során. Az esetek tanúsága szerint a legnehezebb és a legösszetettebb nyomozások sikerességének alapjául szolgáltak.

Különösen az emberkereskedelemmel kapcsolatos bűncselekmények elleni büntetőeljárások során a különleges nyomozati eszközök – telefonlehallgatások és a megfigyelés más formái – szolgáltattak értékes bizonyítékokat, alátámasztva a tanúvallomásokat vagy egyéb bizonyítékokat. Más jelentős ügyekben a megfigyelés, beépített ügynökök és ellenőrzött szállítások nyújtották az alapvető bizonyítékokat a nemzetközi hálózatok leleplezése, bünszervezetek összetétele és elkövetési technikái, egyéni elkövetők személyének meghatározása, jövőbeli bűncselekmények előkészítése tekintetében, és így nélkülözhetetlen elemei voltak a proaktív nyomozási szemléletnek. A különleges nyomozati technikák az említett problematikus természetük miatt részletes nemzeti szabályozást igényelnek, ez azonban néhány országban még mindig hiányzik.²⁸

A különleges eszközök, mint a lehallgatás vagy ellenőrzött szállítás, az elkövetők közötti kapcsolatra fókuszálnak, így különösen akkor értékesek, amikor a bünszervezetek felépítésének és bűnöző magatartásának felderítése a cél. Mivel a különleges technikák alkalmazása és értékelése a nemzeti jogrendszerek tulajdonságaihoz igazodik, az összegyűjtött ügyek alapján „bevált gyakorlatok” kiemelése nehézkes lenne.²⁹ A DOCC összegyűjtötte az alkalmazott technikák főbb sajátosságait, az alkalmazásuk lehetséges eseteit.

A palermói egyezmény a „lehallgatás” elektronikus és más formáit említi, amelyek a lehallgatás minden típusát tartalmazzák az ellenőrzött szállítás és fe-

²⁷ DOCC 99. pont, 42. o.

²⁸ DOCC 100–101. pont, 42. o.

²⁹ DOCC 104. pont, 43. o.

dett nyomozás eszközeinek kivételével. A kifejezés („lehallgatás”) így magában foglalja a rendőri tevékenységek hagyományos módjait (például követés) csakúgy, mint a modern elektronikai technológiák alkalmazását (e-mailek, telefonok és más elektronikus üzenetek lehallgatása; felvevő- és lehallgatóberendezések, videoberendezések alkalmazása). Az ilyen típusú lehallgatás tárgya a nyomozás alatt álló személy kommunikációjának, mozgásának és más viselkedésének megfigyelése. A lehallgatás tágabban értelmezhető fogalmát illetően egy szakértő rámutatott arra, hogy a lehallgatáshoz önmagában nincs szükség „előjárói” engedélyre. Amikor egy személyt bűncselekménnyel összefüggésben gyanúsítanak, a rendőrség szoros megfigyelés alatt tarthatja minden lépését, tevékenységét és kapcsolatát. Néhány lehallgatási technika véghez vihető hagyományos módszerekkel is, mint a nyomon követés, vagy hagyományos megfigyelés, amelyek nincsenek engedélyhez kötve. Azok a lehallgatási módszerek, amelyeket sokkal „beavatkozóbb” jellegűnek gondolnak, pontos jogi feltételekhez kötöttek, összetett engedélyezési eljárások eredményeként alkalmazhatók. E között a két szélsőség között lehallgatási technikák sorai léteznek, amelyek néhány országban ügyészi vagy bírói kontroll alatt állnak, másokban viszont nem. A járműkövetés, amely kifinomult GPS-technológia használatát igényli, számos országban engedély nélkül alkalmazható. Azonban az amerikai legfelsőbb bíróság az Egyesült Államok jogára hivatkozva úgy döntött, hogy érvényes házkutatási engedély nélkül nem végezhető egy autó mozgásának négy héten át tartó megfigyelése műholdas helymeghatározó rendszer segítségével.

Egy svájci drogereskedelemmel kapcsolatos ügyben más bizonyítási eszközök elégtelennek bizonyultak annak bizonyítására, hogy a tiltott tevékenység folytatásának egyes részeit ugyanaz a bünszervezet kezdeményezte. A svájci szakértő megállapította, hogy a telefonlehallgatás felfedheti a szervezet tagjai közötti beszélgetéseket, és így erősítheti a bünszervezetben való részvétel bűncselekményének gyanúját.

Az olasz szakértők rámutattak a telefonlehallgatás egy problémás aspektusára: amikor nemzetközi bünszervezetek elleni nyomozáshoz alkalmazzák a telefonlehallgatást, gyakran nehéz tolmácsot találni, és még nagyobb feladat, hogy olyan tolmácsot találjanak, aki megérti a kis közösségekben használt dialektusokat. Még ha megtalálják is a megfelelő tolmácsot, előfordulhat, hogy félelemből nem lesz hajlandó közreműködni a nyomozás alanyaiként szolgáló személyektől elszenvedhető lehetséges megtorlások miatt. A tolmácsok megbízhatósága, szavahihetősége szintén aggályos lehet.³⁰

30 DOCC 43–44. o.

A fedett nyomozás jelentőségét a DOCC is hangsúlyozza. A fedett nyomozó beépül a bünszervezetbe, így képes információt szolgáltatni a hatóságok részére az elkövetett, vagy tervezett bűncselekményekről, a tagokról és a szervezet felépítéséről. Példaként emeli ki, hogy Olaszország az egyezmény ratifikálásakor jogrendszerében fontos reformot vezetett be a fedett nyomozást illetően. A rendszer három alappilléren nyugszik. Egyrészt a fedett nyomozó mentesül a büntetőjogi felelősségre vonás alól, ha a fedett nyomozás megfelelő felhatalmazással történik, és dokumentált, másrészt a fedett nyomozó cselekménye nem valósíthat meg felbujtást. Harmadszor pedig a fedett nyomozó védeltséget élvez a nyomozás és a későbbi tárgyalás folyamán is, ahol a nyomozó neve és fizikai valója titokban marad.

Más ügyek jól példázzák, hogy léteznek olyan nemzeti jogrendszerek, amelyek megengedik jogi személyek létesítését is, hogy azok a fedett nyomozás részeként üzleti tevékenységet szimuláljanak. (A magyar rendőrségi törvény is lehetővé teszi fedőintézmény létrehozását.)

Egy amerikai eset kitűnő példája a fedett nyomozók alkalmazásának bonyolult nyomozásokkor, amelyek egy veszélyes bűnözőkből álló nemzetközi hálózat ellen irányultak. Két nyomozást folytattak több mint nyolcvan gyanúsított ellen, akik az Egyesült Államokban, Kanadában, Kínában és Tajvanon kereskedtek droggal, fegyverekkel, dohánytermékekkel és más árukkal, valamint pénzhamisítással is foglalkoztak. A szakértő kijelentette, hogy a fedett nyomozások, amelyek egyidejűleg folytak az Egyesült Államok mindkét partján, szerves részei voltak a szervezett bűnözői hálózat elleni nyomozásnak, és egyedüli eszközként arra szolgáltak, hogy nyomozók épülhessenek be a szervezetbe, és azonosíthassák a bűnözőket. A nyolc évet felölelő nyomozás úgy kezdődött, hogy FBI-ügynökök alvilági bűnözőknek adva ki magukat segítettek a szervezetnek a hamis cigarettával megrakott konténerek észrevétlen átvittatásában az amerikai vámon. Amikor a fedett nyomozók elnyerték a csempészek bizalmát, megkérték őket, hogy segídkezzenek más illegális szállítmányoknál is. A nyomozás hosszú távú és összetett volt. Számos szövetségi ügynök foglalkozott közvetlenül és több alkalommal a „cél-személyekkel” az Egyesült Államokban és azon kívül is. A legtöbb beszélgetésüket rögzítették is. Többeket megfigyeltek, lehallgattak. Mivel a csempészes volt a fő bűncselekmény, így ellenőrzött szállítások is hasznos eszközöknek bizonyultak. A fedett nyomozással szerzett bizonyítékok a vád bizonyítékainak többségét alkották.

A szakértők egyébként hosszan vitatták a fedett nyomozás számos lehetőségét, egyebek között azt is, hogy ki lehet fedett nyomozó. Amíg néhány ország-

ban csak a hazai bűnüldöző hatóságok tagjainak engedélyezik, hogy fedett ügynökök legyenek, addig más országokban harmadik személyek is beépülhetnek.³¹

A DOCC elkészítése során az ellenőrzött szállítás alkalmazásának lehetőségeit is vizsgálták. A palermói egyezmény az ellenőrzött szállítást a következő módon határozza meg: „*azt az eljárást jelenti, amelynek során tiltott vagy gyanús szállítmányokat ki- és beengednek, illetve átengednek egy vagy több állam területén, azok illetékes hatóságainak tudtával és felügyelete alatt, bűncselekmény felderítése, illetve a bűncselekmény elkövetésében részt vevő személyek azonosítása céljából*”.³²

A különböző titkos felderítési eszközök közül az ellenőrzött szállításnak van a leghosszabb története a nemzetközi jogban. Kezdetben a nemzetközi drogkereskedelem ellen fejlesztették ki. Már az 1988-as ENSZ-egyezmény 11. cikke is tartalmazza az ellenőrzött szállítás nemzetközi szabályait.

Az albán eset (Dél-Amerikából Albániába irányuló kokainkereskedelemmel összefüggésben) az ellenőrzött szállítás alkalmazására nyújt példát. Egy tranzitországhban, Hollandiában kezdődött a nyomozás, ahol a kábítószert szállító konténert felfedezték. A holland hatóságok felvették a kapcsolatot az albán ügyészséggel, és azonnal megállapodtak az ellenőrzött szállítás módjában. Ennek eredményeként két szervező letartóztatását érték el Albániában. A holland hatóságok felkészültsége elismerésre méltó: azonnal értesítették a célországot, és részt vettek a művelet kivitelezésében.

A határokon átnyúló ellenőrzött szállítás esetében nagyon fontos, hogy fennmaradjon a folyamatos kommunikáció az együttműködő országok illetékes hatóságai között annak érdekében, hogy biztosítsák mindkét oldal informáltságát, valamint ismerjék a másik lépéseit. A kommunikáció hiányosságai hátrányosak lehetnek a folyamatra, és kontraproduktív kimenetelt idézhetnek elő, például a szállított tárgyak elvesztését.³³

A különleges nyomozati eszközök alapvető szerepet játszanak a szervezett bűnözés ellensúlyozásában, de – hogy helyesen illesszék a nemzeti jogrendszerekbe őket – a törvényalkotóknak egy sor bonyolult döntést kell meghozniuk. Ebben a tekintetben a nemzetközi technikai segítségnyújtás sok ország számára rendkívül nagy segítség lehet mind az alapvető elvek, mind a részletes jogi előírások és nyomozati módszerek technikai mechanizmusainak felállításában.³⁴

31 DOCC 44–46. o.

32 UNTOC Article 2 i).

33 DOCC 46. o.

34 DOCC 105. pont, 46. o.

Egyéb nyomozati eszközök

A bünszervezetek ellen folytatott nyomozás során nemcsak a speciális eszközök, hanem más, szervezett bűnözéssel össze nem függő ügyek felderítésekor használt módszerek is lényeges szerepet játszhatnak, így a személyazonosításra használt technikák.

Egy fontos és gyakran problémás része a határon átnyúló bűncselekmények felderítésének az elkövetők személyiségének pontos megállapítása. Az olasz szakértő hangsúlyozta, hogy a személyazonosítás komoly akadály lehet, ha a gyanúsított származási országának joga könnyen lehetővé teszi a név (vagy általánosabban a személyiség) megváltoztatását és új igazolványok beszerzését. A rendőri együttműködés nemzetközi csatornáit segíthetnek megállapítani, hogy a másik ország által kibocsátott dokumentumok valódiak-e, a szakértők azonban kiemelték, hogy ez nem mindig egyszerű feladat.³⁵

A DNS-profilok (hajból, izzadságból, vérből, testnedvekből és hámsejtekből származó minták) megbízható eszközei a személyazonosításnak. A tethelyen talált DNS fontos része a nyomozásnak: összehasonlítható a gyanúsított DNS-profilja (ha rendelkezésre áll), felhasználható arra, hogy segítségével megtalálják a személyt, akihez tartozik, és más gyanúsítottak kizárására is alkalmazható. Az olasz jogszabályok némely esetben lehetővé teszik a DNS-minták kötelező gyűjtését: előzetes bírói engedély ellenében. Rendőrségi fantomképek és fiziognómiai összehasonlítások megerősíthetik egy személy azonosítását, amikor szemtanú ad leírást a gyanúsított különleges arcvonásairól vagy más megkülönböztető jegyeiről (például sebhelyek, tetoválás, hiányzó végtagok). A fiziognómiai összehasonlítás a bűncselekmény elkövetésének idején a videokamera által rögzített felvételeken szereplő és a nyomozás hatálya alatt álló személyek között szintén hasznos lehet.³⁶

Tanúvédelem

A DOCC a tanúvédelem kérdésköréből Olaszország szabályozását említi példaként. Az olasz rendszer a tanúvédelem körébe vonja az igazságszolgáltatással együttműködők védelmét is.

³⁵ DOCC 111. pont, 48. o.

³⁶ DOCC 48. o.

Az olasz szabályozás szerint, ha a tanúvédelem és a nyomozással együttműködő személyek védelmének alapeszközei nem bizonyulnak megfelelőnek, és a személy súlyos veszélynek van kitéve, speciális eszközökből álló programot lehet megvalósítani. Az igazságszolgáltatással együttműködő személy olyasvalaki, akit bűncselekmény elkövetésével vádolnak, és beleegyeznek az együttműködésbe azért, hogy tanúvallomást szolgáltasson maffia típusú bünszervezetekről vagy más meghatározott bűncselekményekről. A tanú egy súlyos bűncselekmény áldozata, vagy bármilyen személy, aki egy bűncselekmény megtörténtét tanúsítja bíróság előtt, így súlyos és fenyegető veszélynek kitéve magát. A tanú védelem alá helyezhető a bűncselekmény típusára tekintet nélkül.

Az együttműködőnek megbízhatónak kell lennie. Onnantól számítva, hogy hajlandó együttműködni, száznyolcvan napon belül jelentős információt kell szolgáltatnia, így minden olyan információt, amely a rendelkezésére áll és segíthet a bűncselekmény elkövetésének, körülményeinek rekonstrukciójában, az elkövetők meghatározásában és letartóztatásában.

A védelmi programot a központi bizottság (belügyminiszter-helyettes, két bíró és öt rendőr) az államügyész javaslatára hattól hatvan hónapig terjedő időszakra határozza meg. Amint az együttműködés szándéka kifejezésre jut, egy ideiglenes tervet kell készíteni. A speciális védelmi eszközöket kiterjeszthetik az együttműködő személlyel és a tanúval együtt élő személyekre is, valamint a velük kapcsolatban álló személyekre, akik e kapcsolat miatt vannak veszélynek kitéve.

A védelmi rendszer az „álcázás” elvén alapul, vagyis a teljes anonimitás megvalósításán. Az érintetteket új, biztonságos helyen helyezik el és ideiglenes személyazonosító iratokkal látják el őket, amelyek csak a védelem idejére érvényesek. A különösen érzékeny ügyekben a szabályok lehetővé teszik a személyiség állandó megváltoztatását is. Támogató intézkedéseket is előírhatnak, hogy megkönnyítsék a társadalomba történő beilleszkedést, és anyagi támogatást nyújtsanak (szállás, útiköltségek, egészségügyi ellátás, jogi és pszichológiai segítség és járadék azoknak, akik nem képesek dolgozni).

A központi védelmi szolgálat és tizenkilenc helyi egység felelős a program végrehajtásáért, így egyebek között közvetlen segítség nyújtásáért a védett személyeknek; ügynökségekkel való kapcsolattartásáért, hogy segítsék a védett személyek emberi kapcsolatainak fenntartását (iskola, egészség, munka), végül a helyi rendőrségnek történő segítségnyújtásáért a védett személyek biztonságának garantálásában.³⁷

³⁷ DOCC 50–51. o.

Az olasz rendszer problémája az új, ideiglenes személyazonosságból fakad, amelyet az együttműködés idejére garantálnak a védett személyeknek. Habár fontos funkciója a védett személy valós személyiségének elrejtése – így növelve a biztonságát –, az új személyazonosságot igazoló dokumentum számos gondot okoz a személy jövőbeli reintegrációját tekintve. Ha a dokumentumot visszajuttatják a program végén az illetékes hatósághoz, akkor a régi személyazonosságát kell használnia, ha azonban a védett személy továbbra is azon a helyen szándékozik maradni, ahova őt a védelem idejére helyezték (ügynevezett biztonságos terület), akkor a régi személyazonossága gyakorlati nehézségeket és zavart okozhat a társadalmi környezetében.³⁸

A DOCC további fejezetei a nemzetközi rendőrségi és igazságszolgáltatási együttműködés módjait mutatják be, kiemelve az Interpol szerepét, a közös nyomozó csoportok kialakításának lehetőségét, a kiadatás, valamint az elkobzás végrehajtását; kitér egyes bűncselekményekre (kalózkodás, a lőfegyverekkel, környezettel, kulturális vagyon részeivel és a számítógépes rendszerekkel összefüggésben elkövetett bűncselekmények), és végül a megelőzés kérdéseit tárgyalja.

Megelőzés

Az összegyűjtött esetek főként nyomozással és büntetőeljárással foglalkoznak, így nem terjednek ki a megelőzéssel kapcsolatos kérdésekre. A találkozókon azonban a szakértők egyhangúlag egyetértettek abban, hogy a megelőzés hatással van a büntető igazságszolgáltatásra, kiemelt fontosságú a szervezett bűnözés elleni küzdelemben, és nagy szerepük van a speciális, megelőző közigazgatási lépéseknek is. A rendőri és ügyészi hatóságok a megelőző intézkedéseket általában az erőfeszítéseik nélkülözhetetlen összetevőiként ismerik el. A palermói egyezmény nemcsak a nyomozási és ügyészi feladatok egyikeként határozza meg a megelőzést, hanem speciális megelőző intézkedések sorát is leírja.³⁹

Az egyezmény 31. cikke tartalmazza ezeket az előírásokat. Az államoknak megfelelő jogi, igazgatási és egyéb intézkedések útján törekedniük kell a szervezett bűnözői csoportok meglévő és jövőbeli lehetőségeinek szűkítésére, amelyek révén a bűncselekményekből származó jövedelmükkel részt tud-

³⁸ DOCC 117. pont, 52. o.

³⁹ DOCC 270. pont, 117. o.

nak venni a legális piacokon. Az intézkedéseknek a következő területekre kell összpontosítaniuk:

- a bűnüldöző szervek és az érintett magánvállalkozások közötti együttműködés erősítése;

- az állami vállalatok és magánvállalkozások integritását védő standardok és eljárások fejlesztésének támogatása csakúgy, mint az egyes szakmák etikai kódexeinek fejlesztése (különösen az ügyvédek, közjegyzők, adótanácsadók és könyvelők esetében);

- annak megakadályozása, hogy a szervezett bűnözői csoportok az állami hatóságok által kiírt tenderpályázatokat, az állami hatóságok által nyújtott támogatásokat és tevékenységi engedélyeket kihasználják;

- jogi személyek szervezett bűnözői csoportok által történő felhasználásának megakadályozása (ilyennek tekinthető a jogi személyek alapításában, irányításában és finanszírozásában részt vevő jogi és természetes személyek közcélú nyilvántartásának létrehozása; az egyezmény hatálya alá tartozó bűncselekmény miatt elítélt személyek ésszerű időtartamra történő kizárása a jogi személyekben igazgatói tisztség betöltéséből bírósági határozattal vagy más megfelelő intézkedéssel; országos nyilvántartás létrehozása olyan személyekről, akiket eltiltottak jogi személyek igazgatói tisztségétől; valamint az említett nyilvántartásokban szereplő információk cseréje az államok illetékes hatóságai között).

Az egyezmény azt is előírja, hogy az államoknak gondoskodniuk kell az egyezmény hatálya alá tartozó bűncselekmények miatt elítélt személyek társadalomba történő visszailleszkedésének elősegítéséről. Szintén a megelőzés eszközeinek tekinti a nemzetközi szervezett bűnözés létezésének, okainak és súlyosságának, valamint veszélyeinek tudatosítását a társadalomban.⁴⁰

A büntetőeljárás megelőző hatása sajátos jelleggel bír a szervezett bűnözés esetében. Egy sikeres büntetőeljárás egy szervezett bűnözői csoport ellen nemcsak erőteljes elrettentésül szolgálhat, hanem erőteljes hatással van komplex bűnözői szervezetekre és néha egész bűncselekmények csoportjára, legalábbis egy bizonyos országban vagy területen. A magyar szakértővel egyetemben sor került annak megállapítására, hogy a szervezett bűnözéssel összefüggő bűncselekmények nyomozása nagyon hatékony eszköz lehet a bünszervezetek méretének, módszereinek, modus operandijának megismerésében; nemcsak következtetéseket vonhatunk le belőlük, hanem jövőbeni nyomozásokhoz és megelőzéshez is felhasználhatók. Ezek a megfigyelések

⁴⁰ UNTOC Article 31. 1–5.

jól kapcsolódnak a szervezett bűnözés elleni eljárások bizonyos vonásaihoz, beleértve a bünszervezet felszámolását, a proaktív és átfogó megközelítést és a kiterjesztett nyomozást. Ebben az értelemben a célzott megelőzés a büntető igazságszolgáltatás válaszában szerves részévé válik. A bűncselekményből származó előnyök elkobzását a megelőzés különösen fontos eszközeként határozták meg.⁴¹

Összegzés

Még most is helytállók *Bócz Endre* tizenöt évvel korábban megfogalmazott szavai: „*Manapság szinte közhelyként hangzik a bűnügyi tudományokkal vagy büntető igazságszolgáltatás kérdéseivel foglalkozó emberek körében az a kijelentés, hogy korunk pestise a szervezett bűnözés. Ez az a jelenség, amely ragályként terjed határokon át, kontinensről kontinensre; százfejú hidraként pusztít, s ha egy fejét levágják, nyomban tucatnyi újat növeszt.*”⁴² Hiszen valóban: a bünszervezetek a technika fejlődésével, a globalizáció előnyeinek kihasználásával egyre kifinomultabb módszereket alkalmaznak cselekményeik megvalósításához, a nyomozó hatóságokat pedig újabb és újabb próbatételek elé állítják. Ezért nagyon fontos, hogy a szervezett bűnözés ellen a hatóságok számára megfelelően használható eszköztár álljon rendelkezésre.

Az államok különböző nemzeti jogszabályok megalkotásával és nemzetközi egyezményekhez történő csatlakozással biztosítják a bűnüldöző hatóságok számára a felhasználható eszközök körét. Mindenekelőtt az ENSZ keretében kidolgozott egyezmények jelentenek iránymutatást az államok számára.

Nélkülözhetetlenné válik a titkos eszközök alkalmazása a bűnözői csoportok leleplezésében, de felhasználásuk során mindvégig törvényesen kell eljárni, hogy eredményes bizonyítékként szolgálhassanak a büntetőeljárás során. Így lehetőség van titkos információgyűjtésre és titkos adatszerzésre, beleértve fedett nyomozó alkalmazását is. A hazai jog a palermói egyezményben említett valamennyi módszert elérhetővé teszi a bűnüldöző szervek számára. A nemzetközi tapasztalatok alátámasztják, hogy a titkos módszerek bevetése kiemelt jelentőséggel bírhat a szervezett bűnözéssel összefüggő ügyek nyomozásában, hiszen általuk olyan információk birtokába juthatnak a bűnüldözők,

⁴¹ DOCC 271–274. pont, 117–118. o.

⁴² Bócz Endre: „Egy államügyész vallomása...” A szervezett bűnözés elleni küzdelem ügyészi tapasztalatai Magyarországon. Belügyi Szemle, 1997/7–8., 11. o.

amelyek beszerzésére egyéb módon rendkívül alacsony esély mutatkozik. A DOCC elemzi az összegyűjtött esetek alapján az ilyen eszközök alkalmazhatóságának feltételeit, felhívja a figyelmet arra, hogy az emberi jogokat különösen érintő intézkedések megtételének engedélyhez kötése elvárható igény. Továbbá lehetőség van arra, hogy az államok együttműködjenek a titkos eszközök alkalmazásakor, különösen az ellenőrzött szállítás során.

A hatékony tanúvédelem szintén a nehezen beszerezhető információk, vallomások garanciájaként szolgál. Ha a lényeges ismeretek birtokában lévő tanú úgy érzi, hogy az életét nem veszélyezteti, ha a büntetőeljárásban közreműködik és vallomást tesz – segítve a nyomozást –, a hatóságok rengeteg időt spórolhatnak meg, és gyakran perdöntő bizonyítéka tehetnek szert az adott ügyben. Mindehhez megfelelően szabályozott, kiépített, jól működő tanúvédelmi rendszer kialakítása szükséges.

A palermói egyezmény külön rendelkezéseket tartalmaz a „megelőzésről”. Felhívja az államokat, hogy megfelelő jogi, igazgatási és egyéb intézkedések útján törekedjenek a szervezett bűnözői csoportok meglévő és jövőbeli lehetőségeinek szűkítésére, amelyek révén a bűncselekményekből származó jövedelmükkel képesek részt venni a legális gazdaságban. Az egyezmény rávilágít arra, hogy az államok a büntetőjogi és büntetőeljárás-jogi eszközök mellett más jogágba tartozó szabályok megalkotásával is hozzájárulhatnak a bűnszervezetek elleni fellépés hatékonyságának növeléséhez.

Összességében megállapítható, hogy a szervezett bűnözés elleni fellépés rendkívül komplex, összetett és hosszú távú folyamat. Az államok a saját és más országok, valamint a nemzetközi tapasztalatok alapján a fellépés eszközeinek széles skáláját dolgozták ki, és engedélyezik saját bűnüldöző hatóságaik részére. A szervezett bűnözés terjedelmének növekedése, nemzetközivé válása, illetve az új típusú bűncselekmények megjelenése kemény feladat az államok számára, és csak hatékony, jól szervezett együttműködéssel lehet megállítani, kordában tartani.

WINDT SZANDRA

2013, az emberkereskedelem elleni fellépés éve Magyarországon

„Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen,
megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni,
valamint szolgaságban tartani.
Tilos az emberkereskedelem.”
Magyarország Alaptörvénye III. cikk (1)

„Hollandiában Magyarországot már az első számú forrásországgént tartják nyilván az EU-n belül: vagyis Európából innen érkezik a legtöbb prostituált Hollandiába – amellett, hogy Magyarország fontos tranzitszerepet is betölt a keletről nyugatra irányuló emberkereskedelemben. A magyaroknak külön ut-cája van Amszterdamban: a Molensteeg, ahol kizárólag magyar roma nők dolgoznak a kirakatok mögött.”¹

„Gumi nélkül, olcsón elvállalnak bármit – ilyen rossz a hírük a Hollandiában prostituáltként dolgozó magyar lányoknak. Akik egyre többen vannak, és egyre gyakrabban válnak emberkereskedők áldozataivá. A holland segítőszervezetek és a hatóságok is megviselt, gyakran bántalmazott, állandóan haza vágyó nőknek látják őket, akiket könnyen sakkban tartanak a stricik, és nem tesznek fejjelentést.”²

„Peter Rüegger, a zürichi rendőrség vezető nyomozótisztje azt mondja: óriási gondokat okoz nekik az utcai prostitúció. A Sihl folyó partján alakították ki a város türelmi zónáját, azon kívül tilos a prostitúció. »Annyira sok a magyar prostituált, hogy már számolni se bírjuk, naponta növekszik a lányok száma. Tavaly már 1050 'kezdőről' tudtunk, közülük 499 magyar; míg 2003-ban csak 94 magyar nő volt a látókörünkben, vagyis megnégyszereződött a számuk.«³

1 Magyar lányok az európai kurvalétra alján. [origo], 2012. október 12. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20121011-magyar-roma-prostituáltak-hollandiában-nyiregyhazarol-amszterdamba.html>

2 Wirth Zsuzsanna: Húsz perc szex, húsz euró – magyar prostituáltak Amszterdamban. [origo], 2012. november 16. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20121114-egyre-tobben-vannak-hollandiában-a-magyar-prostituáltak-akik-emberkereskedelem-aldozatai.html>

3 Ónody-Molnár Dóra: Magyar lányok minden sarkon. Nol.hu, 2011. szeptember 24. http://nol.hu/belfold/20110924-magyar_lanyok_minden_sarkon

Az iménti cikkek alapján sajnálatos tény: Svájcban, Hollandiában és Németországban a magyar lányok túlságosan is „ismertek”, kétes hírüket a helyi prostitúcióban betöltött nagy szerepük alapozta meg. Amszterdam Nyíregyháza (Molensteeg) utcája nem éppen a névadó város és így hazánk imázsának öregbítését szolgálja. A zürichi, müncheni, utrechtli utcákon látható, dolgozó, gyakran emberkereskedők áldozatává vált magyar nők a probléma nagyságát jelzik.⁴ Ezek mellett egyre gyakoribbak a kecsgetető ajánlattal induló külföldi (újabbán már nemcsak szexuális jellegű) „munkák” is, amelyek sok esetben súlyos visszaéléseket és kizsákmányolást jelentenek a valóságban, nemcsak határainkon túl, de hazánk területén is.⁵ Ezek mind sürgető szükségességét fejezik ki annak, hogy az emberkereskedelem egyre riasztóbb hazai megjelenésére minél adekvátabb válaszok szülessenek.

2013-ban ért be az a többéves munka, amely az emberkereskedelem, annak mind a szexuális, mind a munka célú kizsákmányolása ellen hatékony, időszerű, az európai uniós normákkal harmonizáló jogszabályi környezet kialakítására törekedett.

2013-ban egy egyezmény és egy irányelv lett a hazai jog szerves része, régi restanciái voltak ezek a hazai jogalkotóknak. Az új Btk. hatálybalépésével azonban a teljes jogharmonizáció megtörtént. Továbbá 2013. június 20-án lépett hatályba a 2013 és 2016 közötti négy évre szóló, 1351/2013-as számú kormányhatározat, azaz az *Emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2013–2016 közötti nemzeti stratégia*. A következőkben ezek bemutatására kerül sor.

Az emberkereskedelem jellemzői

Az emberkereskedelem elleni fellépéshez elengedhetetlen a jelenség nagyságának, összetettségének, hátterének, modus operandijának ismerete.

Az emberkereskedelem jellemzőinek, az összefüggéseinek feltárása során a kutatónak nagyon nehéz dolga van. A magas latencia, valamint a rendelkezésre álló kevés adat híján nehéz a „valós” képet megrajzolni. Több adat áll rendelkezésre az emberkereskedelem és kísérőjelenségei kapcsán, ezek azonban ritkán köthetők össze. Az emberkereskedelemtől az igazságszolgáltatás területén a Ro-

⁴ A probléma nagyságára utal az is, hogy a holland Comensha civilszervezetnek magyar nyelvű oldala is van, amelyen számos információ, telefonszám olvasható. <http://www.hogyantovabb.info/mi-az-az-emberkereskedelem>

⁵ Lásd erről például Munk Veronika: Angliai munka helyett bűdös matrac jutott. Index.hu, 2013. július 8.

http://index.hu/belfold/2013/07/08/angliai_epitoipari_munka_helyett_egy_budos_matrac_jutott/#

botzsaruból, az Enyüsből és a bírósági statisztikákból tájékozódhatunk. Az áldozatsegítés területén rendelkezésre álló adatok az igazságszolgáltatásával szemben, a napi, „valós” képet mutatják. A krízisintervenció központok nyilvános adatai mellett az áldozatsegítő szolgálat, valamint az egyes civilszervezetek által nyilvántartott adatok az áldozati oldalról közelítik meg a jelenséget.⁶

A családok átmeneti otthonai, valamint a gyermekotthonok és javítótintézetek adatai szintén sokat segíthetnek a hazai jelenség megismerésében, hiszen számos esetben bekerülési okként, illetve kockázati tényezőként szerepelnek az emberkereskedelem kísérő jelenségei. Megemlítendő még: a kísérő nélküli kiskorúak az emberkereskedelem speciális áldozati körét adják, róluk a bicskei befogadóállomáson tudhatunk meg többet. Ezek mellett határainkon túl a hazai külképviseleteket megkereső áldozatok (és a sérelmükre fellépő elkövetők) jellemzőinek pontos rögzítése szintén fontos információval szolgál a jelenség megismeréséhez.

A különböző, szerteágazó információk miatt egyértelmű, hogy „*az emberkereskedelem büntette, hasonlóan más bűncselekményekhez, nem ítéltető meg pusztán a statisztikai adatok alapján*”⁷.

Amit biztosan tudunk: a bevezetőben említett szexuális célú kizsákmányolás a legjelentősebb szelete az emberkereskedelem jelenségének, mindamelllett a munkaerő-kizsákmányolás sem elhanyagolható.⁸

A két típus az áldozatok nemében, korában, a „foglalkoztatás” mikéntjében is elkülönül egymástól. A legtöbb kutatás a szexuális célú kizsákmányolás, a prostitúcióra kényszerítés feltárására törekszik.⁹ Noha a statisztikai adatok alapján kevés számú esetről van a hatóságoknak tudomásuk hazánkban, a holland, a svájci és a német (a cikkekben is idézett) utcákon nagyon sok a magyar lány. Így bár elsöre úgy tűnhet, hogy nem hazai a „magyar” probléma, nagyon is az.¹⁰

6 Gyurkó Szilvia – Virág György: Emberpiac. A Magyarországot érintő nemzetközi emberkereskedelem társadalmi, kriminológiai jellemzői. Eszter Alapítvány, Budapest, 2009, 28. o. [Eszter-könyvek 1.] 7 Uo. 15. o.

8 Lásd erről a Veszprémi Járásbíróságon tárgyalt, 2013 márciusában elinduló ügyet: A tanukat is védeni kell a berhidai rabszolgaüggyel. Hvg.hu, 2013. március 26. http://hvg.hu/itthon/20130326_A_tanukat_is_vedeni_kell_a_berhidai_rabsz.

A vádlottak terhére rótt bűncselekmények között a kerítés mellett egyebek mellett személyi szabadság megsértésének büntette, kitarottság, sikkasztás, csalás, rablás, zsarolás büntette is szerepel.

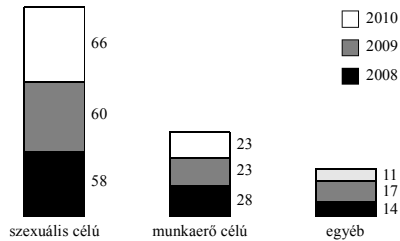
9 Fehér Lenke: Az emberkereskedelem néhány aktuális kérdése. Illegális migráció, embercsempészet, emberkereskedelem. In: Irk Ferenc (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok, 42. OKRI, Budapest, 2005, 210–233., 217. o.

10 Lásd a MONA Alapítvány kutatását: Valkai Nikoletta: Magyarország adja a legtöbb örömlányt Hollandiának. Index.hu, 2011. szeptember 23. http://index.hu/bulvar/2011/09/23/magyarorszag_adja_a_legtobb_oromlanyt_hollandianak/

A munkaerő-kizsákmányolásról még kevesebb adat áll rendelkezésre, sajnálatosan kevés tanulmány készült erről problémáról annak ellenére, hogy nemzetközi és nemzeti szinten is mutatkoznak egyre aggasztóbb jelek.

Az Eurostat 2013-ban publikálta az európai emberkereskedelemmel kapcsolatban összegyűjtött adatokat.¹¹ Ennek alapján a kizsákmányolás formái jellemzően *szexuális célzatiak*, sőt a számuk 2008 és 2010 között emelkedett (*ábra*).

A kizsákmányolás különböző formáinak megoszlása 2008 és 2010 között (%)



Az is egyértelmű az európai adatok alapján, hogy a kizsákmányolás formái genderspecifikusak: a szexuális kizsákmányolást jellemzően *nők és lányok* (96 százalék), a munka (77) és az egyéb (38) célút pedig *férfiak* sérelmére valószínűsítják meg.¹²

Magyarországon 2010-ben 8, 2011-ben 18, 2012-ben 22 esetet regisztráltak emberkereskedelem bűntetteként. Az elkövetők száma is igen alacsony: 2010-ben 14, 2011-ben 32, 2012-ben 18 főt mutat a kriminálstatisztika.¹³ A csekély szám azonban nem nyugtathat meg senkit. Ez sokkal inkább arra enged következtetni, hogy kevés bűncselekmény jutott a hatóságok tudomására, és arra is, hogy a jelenség alapos vizsgálatokor, mint említettük, nem csupán a kriminálstatisztikai adatokat kell figyelembe venni.

Az Egyesült Államok emberkereskedelem elleni hivatala minden évben kiad egy jelentést az emberkereskedelem jelenségéről az egyes országokra vonatkozóan, ez az úgynevezett *TIP riport*.¹⁴ Ebben az szerepel, hogy Ma-

¹¹ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/2013/docs/20130415_thb_stats_report_en.pdf

¹² Fehér Lenke: Az emberkereskedelem komplex problémája. Állam- és Jogtudomány, 2012/4., 397–420., 413. o.

¹³ Vö. az 1999 és 2003 közötti adatokkal: 1999-ben 2, 2003-ban 19 emberkereskedelem bűncselekményt rögzített a statisztika; Fehér Lenke (2005): i. m. 227. o.

¹⁴ A 2013-as jelentések itt olvashatók: <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2013/index.htm>. A magyar helyzetre vonatkozó jelentés: <http://www.state.gov/documents/organization/210739.pdf>

gyarországról prostitúciós céllal a nőket és a gyermekeket jellemzően Hollandiába, Svájcba, az Egyesült Királyságba, Dániába, Németországba, Ausztriába, Norvégia, Spanyolországba, Írországra, Belgiumba, Görögországba és az Egyesült Államokba viszik, és jellemzően *roma származású áldozatokról* beszélhetünk.¹⁵ (Megjegyzendő: a 2013-as TIP-jelentés már elismerően szól az eddig megtett lépésekről, ám hazánk továbbra is a második csoportban szerepel.)¹⁶

Az emberkereskedelem magyar áldozatai leginkább az ország társadalmi-gazdasági szempontból lemaradó területein, mélyszegénységben élnek, illetve onnan származnak, jól körülhatárolhatók ezek a kibocsátó gócpontok, elég egyértelmű jelzés erre a „Nyíregyháza” utca Amszterdamban; az északkeleti megyékben élő (sok esetben roma) nők veszélyeztetettsége a szexuális kizsákmányolás szempontjából különösen jelentős.¹⁷ Az emberkereskedelem áldozatává válók szinte mindegyike alacsony iskolai végzettségű, a kecsgetőnek tűnő ajánlattal a munkanélküliségből, a kilátástalanságból igyekezett kitörni, sok esetben rosszabb helyzetbe kerülve ezzel.¹⁸

Az emberkereskedelem jelensége hazánkban is holisztikus megközelítést, megoldásokat igényel. A varsói egyezmény ratifikálásával az utóbbi évek egyik fontos dokumentuma vált a hazai jogrendszer részévé, az, amelyik az emberkereskedelemmel kapcsolatos, legfrissebb uniós dokumentumok alapja.

A varsói egyezmény ratifikálása

2005. május 16-án írták alá Varsóban azt az egyezményt, amelyet 2013. március 4-én fogadott el a magyar Országgyűlés. Ez a 2013. évi XVIII. törvény, az *Európa Tanács emberkereskedelem elleni fellépéséről szóló egyezményének* kihirdetéséről.¹⁹ Az egyezményt 2005. május 16-án fogadták el, 2013-ban végül hazánk is ratifikálta.

¹⁵ <http://www.state.gov/documents/organization/210739.pdf>, p. 192.

¹⁶ Az országokat három csoportba sorolják, a „legjobb” az első csoport. Az első csoportba sorolt országokban is létezik emberkereskedelem, de a kormányzat hatékonyan lép fel ellene, megfelelő háttérrel teremt a fellépésnek.

¹⁷ Solt Ágnes: Az emberkereskedelem áldozatai segítő intézményrendszer működési jellemzői – egy kvalitatív kutatás eredményei. In: Gyurkó Szilvia – Virág György: i. m. 42–43. o.

¹⁸ Erről bővebben lásd Solt Ágnes: Uo. 30–56. o.

¹⁹ Az Emberkereskedelem elleni küzdelem szakértői csoportja (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings; Greta) kíséri figyelemmel az egyezmény felek által történő végrehajtását. http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/docs/monitoring/greta_EN.asp

A varsói egyezmény az ENSZ palermói egyezményéhez²⁰ képest új elemként az *áldozat* fogalmát is definiálja.²¹

4. cikk: „az „emberkereskedelem”: személyek *kizsákmányolás* céljából való toborzása, szállítása, átadása, rejtegetése vagy fogadása fenyegetéssel, erőszakkal vagy egyéb kényszer alkalmazásával, emberrablással, csalással, megtévesztéssel, hatalommal vagy a kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés révén, illetve anyagi ellenszolgáltatásnak vagy előnyöknek valamely személy felett ellenőrzést gyakorló személy beleegyezésének megszerzése érdekében történő nyújtásával vagy elfogadásával. A *kizsákmányolás* magában foglalja legalább a prostitúció révén történő *kizsákmányolás*t vagy a szexuális *kizsákmányolás* más formáit, a kényszermunkát vagy szolgáltatásokat – a rabszolgatartást vagy a rabszolgatartáshoz hasonló gyakorlatot és a szolgaságot is ideértve –, és a szervek kivételét;

b) az „emberkereskedelem” áldozatának a jelen cikk a) pontjában meghatározott, szándékos *kizsákmányolás*ába való beleegyezése nem vehető figyelembe, ha az a) pontban szereplő elkövetési módok bármelyikét alkalmazták;

c) egy gyermek *kizsákmányolás* céljából történő toborzása, szállítása, átadása, rejtegetése vagy fogadása „emberkereskedelemnek” minősül még akkor is, ha az nem jár a jelen cikk a) pontjában szereplő elkövetési módok alkalmazásával;

d) „gyermeknek” minősül minden tizennyolcadik életévét be nem töltött személy;

e) „áldozatnak” minősül minden természetes személy, aki sértettje a jelen cikk szerint meghatározott emberkereskedelemnek.” (A szerző kiemelési. – W. Sz.)

Számos újdonság jelenik meg a varsói egyezményben az ENSZ korábbi egyezményéhez képest: míg az ENSZ-egyezmény emberkereskedelem elleni jegyzőkönyve a *bűnmegelőzésre* helyezi a hangsúlyt, addig az Európa Tanács egyezménye az emberkereskedelmet mindenekelőtt az *emberi jogok megsértéseként határozza meg*, és kiemeli az áldozatvédelem fontosságát.

Ez az egyezmény egyértelműen az áldozatok segítésére és emberi jogaik védelmére összpontosít, a 19. cikk: *Az áldozat kizsákmányolásának bűncselekménnyé nyilvánítását emeli ki. „Felek megfontolják olyan jogalkotási és egyéb intézkedések elfogadását, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a nemzeti jogban bűncselekménnyé nyilvánítsák a 4. cikk a) pontjában meghatározott*

²⁰ Erről lásd Fehér Lenke (2005): i. m. 217. o.

²¹ Somssich Gabriella: Magyarország erőfeszítései az emberkereskedelem elleni küzdelemben. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 2007/8., 1. o.
<http://www.pecshor.hu/periodika/2007/VIII/somssich.pdf>

szolgáltatások kizsákmányolási célból történő igénybevételét annak tudatában, hogy az érintett személy emberkereskedelem áldozata.”

Az egyezménynek széles köru az alkalmazási terulete: az emberkereskedelem minden formajara kiterjed; a nemzeti es a nemzetkozi, a szervezett bu-nozessel kapcsolatos es az attol fuggetlen megjelenesere is hangsulyt helyez.

Emellett az emberkereskedelem osszes aldozatarra vonatkozik: az egyezmeny alkalmazando minden aldozatra, fuggetlenül attol, hogy ferfi, no vagy gyermek az illető.

A IV–V. fejezet a bunteto anyagi jogi, illetve a nyomozas, vademelés, buntetoeljaras-jog szabalyait rogziti. Ebben az egyezmeny kiemeli: *az eljárás ne függjön az aldozat bejelentésétől vagy feljelentésétől*. Emellett atfogo jogi keretet allit fel az aldozatok es a tanuk vedelme erdekeben.

Tovabbá hatékony es fuggetlen ellenorzo rendszert hoz létre; valamint kogens rendelkezéseket tartalmaz, es túlmutat a többi nemzetkozi szerződésben megállapított minimumkövetelményeken.

Az egyezmeny által meghatározott követelményeknek hazánk 2013 eleje óta megfelel. A 2012. évi C. törvény (Btk.) elfogadásával, az emberkereskedelem tényállásának újrakodifikálásával (192. §), valamint az emberkereskedelem aldozatainak azonosítási rendjéről szóló 354/2012. (XII. 13.) kormányrendelet elfogadásával 2012 végére lezárult a 2011/36/EU irányelv implementálása, amely lényegi elemeit tekintve a varsói egyezményre épül, illetve annak vívmányait viszi tovább.

Az utóbbi két évben két uniós dokumentum látott napvilágot az emberkereskedelem kapcsán, amelyek jelentős előrelépést mutatnak a jelenség megközelítése, megelőzése, kezelése tekintetében. Az egyik az említett 2011/36/EU irányelv, a másik az új európai uniós stratégia.

2011/36/EU irányelv (2011. április 5.)²²

Az emberkereskedelmet az Európai Unió Alapjogi Chartája kifejezetten tiltja²³, és az unió a szóban forgó jelenség elleni küzdelmet a stockholmi program²⁴ egyik prioritásává tette.

²² Fehér Lenke (2012): i. m. 397–420. o.

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_trafficking_in_human_beings/jl0058_hu.htm vö. Fehér Lenke: Uo. 412–419. o.

²³ 2007/C303/01. 5. cikk.

²⁴ 4.4.2. fejezet.

Ez az irányelv az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2002/629/IB kerethatározatot váltotta fel. Azáltal, hogy a korábban bemutatott varsói egyezményt követi, a *kizsákmányolás* más formáira is kiterjed, tágabb értelmű fogalom meghatározást fogad el a jelenségre vonatkozóan. Az irányelv legfontosabb célkitűzése, hogy az emberkereskedelem minden formáját a leghatékonyabb intézkedésekkel kezeljék.

Az irányelv olyan jogi aktus, amely konkrét célokat tűz a tagállamok elé, a megvalósítás módjának kiválasztását azonban a tagállamokra bizza. Az irányelvek csak végső határidőt állapítanak meg arra nézve, meddig kell a bennük foglalt célkitűzéseket a nemzeti jogba átültetni, így lehetőséget adva a sajátos nemzeti körülmények figyelembevételére.

A bemutatott irányelv 2011. április 15-én lépett hatályba, az implementálás határideje a tagállamokban 2013. április 6. volt, a határidőnek csupán hat ország tett eleget, köztük Magyarország.²⁵

Ez az irányelv európai uniós szintű minimumszabályokat vezet be az emberkereskedelem területén a bűncselekményi tényállások és szankciók meghatározására vonatkozóan. Ezenkívül az említett jelenség hatékonyabb megelőzését és az áldozatok védelmének megerősítését célzó intézkedésekről rendelkezik.

Az irányelv utal az emberkereskedelem *genderspecifikus* különbségeire, a rájuk adandó válasz differenciálásának szükségességére.

„Ez az irányelv elismeri az emberkereskedelem nemektől függő jellegét, továbbá azt, hogy a férfiakkal és a nőkkel különböző célokból kereskednek. Ezért adott esetekben a segítő és a támogató intézkedéseknek is figyelemmel kell lenniük a nemek közötti különbségekre. A »kényszerítő« és »ösztönző« tényezők az érintett ágazatok – így például a szexiparhoz kapcsolódó emberkereskedelem vagy a munkaerő kizsákmányolása céljából, például az építő ipar, a mezőgazdaság vagy házi kényszerszolgálat terén folyó emberkereskedelem – szerint eltérhetnek.»

Az irányelv a minimumszabályokat állapítja meg a bűncselekmény tényállására és a szankciókra vonatkozóan, valamint közös rendelkezéseket vezet be a bűncselekmény megelőzésére és az áldozatok védelmének megerősítése érdekében.

A varsói egyezmény alapján az irányelv is kiemeli: *„Az emberkereskedelem bűncselekményének ügyében folytatott nyomozás és büntető eljárás eredményességének biztosítása érdekében ezek megindítása elviekben nem függhet*

²⁵ Dánia nem alkalmazza ezt az irányelvet.

a sértett bejelentésétől vagy vádemelésétől, sőt attól sem, hogy a sértett visszavonta a vallomását (9. cikk). Amennyiben a bűncselekmény jellege azt szükségessé teszi, a büntető eljárás lefolytatását a sértett nagykorúvá válását követően még kellő ideig lehetővé kell tenni.” (A szerző kiemelései – W. Sz.)

Az irányelv átveszi a varsói egyezmény több elemét. Büntetendőnek minősíti a személyek kizsákmányolás céljából történő toborzását, szállítását, átadását, rejtetegetését vagy fogadását, beleértve az adott személyek feletti ellenőrzés megváltoztatását vagy átadását.

A kizsákmányolás az irányelv alapján a következőket foglalja magában:

- a prostitúció révén történő kizsákmányolás vagy a szexuális kizsákmányolás más formái;
- a kényszermunkát vagy -szolgáltatásokat (a koldulást, a rabszolgotartást vagy a rabszolgotartáshoz hasonló gyakorlatot és a szolgaságot, a bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolást, illetve a szervek kivételét is ideértve).

Kizsákmányolás akkor merül fel, ha az adott személlyel szemben kényszert alkalmaztak (fenyegetéssel, erőszakkal, emberrablással, csalással, megtévesztéssel stb.); és a kényszer megítélésekor az áldozat beleegyezése irreleváns.

Az irányelv alapján amennyiben az áldozat 18 év alatti (gyermek), a kizsákmányolásra irányuló cselekmények még akkor is automatikusan emberkereskedelemnek minősülnek, ha az előzőekben említett kényszerítő eszközök egyikét sem alkalmazták.

Az irányelv minimumszabályokat állapít meg a bűncselekményi tényállásokra és a szankciókra vonatkozóan, és közös rendelkezéseket vezet be a bűncselekmény megelőzése és áldozatai védelmének megerősítése érdekében.

A varsói egyezmény büntetéseit követve az irányelv által rögzített szankciók az erősödő aggodalom miatt, a különösen kiszolgáltatott helyzetben lévő személyekre, a gyerekekre ügyelve szigorú büntetést szorgalmaz.

A felbujtás, valamint az elkövetéséhez nyújtott bűnszegély és az emberkereskedelem kísérlete büntetendő.

Az irányelv ennek megfelelően az említett bűncselekmények büntetési tételének felső határát legalább öt év szabadságvesztésben állapítja meg, illetve tíz évben, amennyiben fennállnak a következő terhelő körülmények (a 4. cikk alapján):

- a bűncselekményt különösen kiszolgáltatott áldozatok sérelmére követték el (a gyermekek mindig ebbe a kategóriába tartoznak);
- a bűncselekményt bűnszervezet keretében követték el;

- a bűncselekményt úgy követték el, hogy az szándékosan vagy súlyos gondatlanságból az áldozat életét veszélyeztette;
- a bűncselekményt súlyos erőszakot alkalmazva, vagy az áldozatnak különösen súlyos sérelmet okozva követték el.

Az irányelv alapján a jogi személyek is felelősségre vonhatók, amennyiben a bűncselekményeket vezető tisztséget betöltő személy követte el a jogi személy nevében. Ugyanez vonatkozik arra az esetre, ha az említett személy általi felügyelet vagy ellenőrzés hiánya lehetővé tette, hogy egy neki alárendelt személy az adott bűncselekményeket elkövesse (5. cikk).

A jogi személyekkel szemben kiszabható szankciók büntetőjogi vagy nem büntetőjogi pénzbüntetéseket, valamint más szankciókat foglalhatnak magukban, például a bírósági felügyelet alá helyezést vagy a végelszámolást (6. cikk).

Az emberkereskedelem során komoly jövedelemre tesznek szert az elkövetők. Ezért az irányelv lehetőséget biztosít arra, hogy az emberkereskedelemből származó bevételeket a hatóságok lefoglalják, illetve elkobozzák (7. cikk).

A tagállamok dönthetnek úgy, hogy nem indítanak büntetőeljárást, és nem szankcionálják az emberkereskedelem áldozatait a rájuk kényszerített bűncselekményekben való részvételért (8. cikk).

Az elkövetőkkel szembeni büntetőeljárás tekintetében az irányelv rendelkezik többek között arról is, hogy a tagállamok büntetőeljárását indíthatnak saját állampolgáraik ellen az unió másik tagállamában elkövetett bűncselekmények ügyében, továbbá a szervezett bűnözés elleni, jellegzetes nyomozási eszközökhöz, például telefonlehallgatáshoz folyamodhatnak (10. cikk).

A tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy az áldozatoknak a büntetőeljárást megelőzően, annak folyamán és azt követően segítséget és támogatást nyújtsanak ahhoz, hogy gyakorolhassák azokat a jogokat, amelyeket büntetőeljárások keretében a sértetti jogállás biztosít számukra. Ez a segítségnyújtás jelenthet többek között szálláslehetőséget, orvosi ellátást, azon belül pszichológiai segítségnyújtást, de tájékoztatást, valamint szükség esetén fordítói és tolmácsolási szolgáltatásokat is. A gyermekek – mint különösen kiszolgáltatott áldozatok – számára kiegészítő intézkedéseket kell biztosítani, például fizikai és pszichoszociális segítségnyújtást, az oktatási rendszerhez való hozzáférést, valamint adott esetben gyám vagy képviselő kijelölésének lehetőségét (11. cikk).²⁶

A nyomozás és a büntetőeljárás során az áldozatoknak megfelelő védelemben kell részesülniük, ideértve a – szükség esetén költségmentes – segítség-

²⁶ Az irányelvnek ezt a cikkét az emberkereskedelem áldozatait azonosítási rendjéről szóló, 2013. január 1. óta hatályos 354/2012. (XII. 13.) kormányrendelet szabályozza.

nyújtáshoz és jogi képviselőhez, valamint adott esetben a tanúvédelmi programhoz való hozzáférést. Kerülendő az áldozat további megrázkódtatása, meg kell kímélni például a vádlottal való bármely érintkezéstől. A gyermekekre különleges intézkedéseket kell alkalmazni, egyebek között a kihallgatásuk feltételei tekintetében. Őket erre kiképzett személyeknek haladéktalanul, megfelelő helyiségekben kell kihallgatniuk (12. cikk).

Az emberkereskedelem gyermekáldozatairól külön cikkeken rendelkezik az irányelv, a nekik nyújtott támogatási, védelmi intézkedések mellett (13. cikk) arról is, hogy milyen módon kell őket megvédeni a nyomozás, illetve a büntetőeljárás során (15. cikk), külön kitér a kísérő nélküli kiskorúaknak nyújtandó támogatásokra is (16. cikk).

Az áldozatok és az elkövetők mellett az irányelv a prevenció fontosságát is hangsúlyozza.

Az emberkereskedelem megelőzése érdekében az irányelv a következőket kéri a tagállamoktól (18. cikk):

- oktatással és képzéssel csökkentsék a keresletet;
- folytassanak tájékoztató és felvilágosító kampányokat;
- részesítsék képzésben az emberkereskedelem áldozataival várhatóan kapcsolatba kerülő hivatalos személyeket;
- fogadják el azokat a szükséges intézkedéseket, amelyek bűncselekményre nyilváníthatják az emberkereskedelem áldozatául esett személy – szexuális vagy egyéb – szolgáltatásainak igénybevételét.

A szóban forgó jelenség elleni, uniós belüli küzdelem terén következetes megközelítés garantálása érdekében az irányelv létrehozta az emberkereskedelem elleni fellépések uniós koordinátora tisztségét, ezt 2011 óta a ciprusi *Myria Vassiliadou* tölti be.

Az irányelv szerint a kutatás, a tájékoztatás, a felvilágosítás, az oktatás szerepe kiemelten fontos a kereslet visszaszorításában, továbbá az emberkereskedelem áldozatává válás kockázatának csökkentésében.

Az emberkereskedelem felszámolására irányuló európai uniós stratégia²⁷

Mint láttuk, a varsói egyezmény alapelvei után 2011-ben az uniós elfogadta a 2011/36/EU irányelvet. Számos uniós jogi aktus rendelkezik az emberkeres-

²⁷ COM (2012)286 final

kedelem elleni fellépésről, számos esetben ismétlések és átfedések is előfordultak. Éppen ezért az Európai Bizottság kidolgozott egy uniós stratégiát, amelyben számos új intézkedést fogadott el az emberkereskedelem felszámolására, kiemelt célja ezzel „korunk rabszolgaságának felszámolása”. Az új stratégiával a bizottság koherens keretet szándékozott teremteni a már meglévő és a tervezett kezdeményezésekhez, meghatározva a prioritásokat, némi- leg kiegészítve az irányelvben kijelölt kereteket.

A bizottság elfogadott egy konkrét és gyakorlati lépésekből álló intézkedéscsomagot, amelyet a 2012 és 2016 közötti öt évben kell végrehajtani. Az intézkedések közé tartozik egyebek között az emberkereskedelem elleni nemzeti büntetőjogi szakhatóságok, illetve a határokon átnyúló emberkereskedelem üldözésére hivatott közös európai nyomozó csoportok létrehozása.

Az uniós stratégia a *megelőzésre, az áldozatok védelmére és támogatására*, valamint az *emberkereskedők megbüntetésére* irányul.

A stratégia a következő prioritást határozza meg, amelyekre az EU-nak összpontosítania kell:

- az emberkereskedelem áldozatainak beazonosítása, védelme és segítése;
- az emberkereskedelem megelőzésének erősítése;
- az emberkereskedők büntetőjogi felelősségre vonásának fokozása;
- a kulcsszereplők közötti koordináció és együttműködés fokozása, a szakpolitikák koherenciája;
- az emberkereskedelem valamennyi formájával kapcsolatban felmerülő problémákra vonatkozó ismeretek bővítése és e problémák hatékony kezelése.

A stratégia *B* prioritásának egyik intézkedése sürgeti egy magánszektorttal foglalkozó platform létrehozását, ennek egyik eleme: 2014-ben megalakul az emberkereskedelem elleni *európai üzleti koalíció*. Ennek keretében vállalkozásokat is bevonnak az emberkereskedelem megelőzésébe, modellek és iránymutatások kidolgozásával az emberkereskedelem áldozatai által nyújtott szolgáltatások iránti *kereslet csökkentése* érdekében.

Az *E* prioritásban az egész EU-ra kiterjedő adatgyűjtési rendszer kifejlesztésének szükségességét hangsúlyozza a stratégia. A bizottság a 2012 és 2016 közötti időszakban várhatóan a tagállamokkal együtt kifejleszt egy az egész unióra kiterjedő rendszert az *életkor és nem szerinti bontásban történő gyűjtéshez* és *közzétételhez*. Az uniós stratégia hangsúlyozza, hogy a megbízható és összehasonlítható adatok gyűjtése és elemzése nélkül az emberkereskedelem jelenségét nehéz megérteni, megismerni, kiindulási okát feltárni és a megelőzés módjait adekvát módon kidolgozni. Ezért az adatgyűjtés mellett

a kutatást is szorgalmazza a stratégia (beleértve az online toborzás jobb megismerését is).

A régiók bizottságának a stratégiáról készített véleményével egyetértve megjegyzendő, hogy az abban említett multidiszciplináris eljárás mód nyomatékositása mellett a helyi és regionális önkormányzatok, illetve közösségek kevés helyen kapnak szerepet, kiemelve azt is, hogy a nemzeti multidiszciplináris bűnüldözési egységek működése mellett elengedhetetlen, hogy minden rendőrségnek ismeretei legyenek az emberkereskedelemlről, hogy képes legyen felismerni.²⁸ Kritikaként fogalmazható meg egyebek között, hogy „a stratégia több helyütt nem tesz különbséget az emberkereskedelem különböző formái között”, amely különbségek elengedhetetlenek az intézkedések differenciálásában is.

1351/2013. (VI. 19.) kormányhatározat az emberkereskedelem elleni küzdelemlről szóló 2013–2016 közötti nemzeti stratégiáról

A 2008 és 2012 közötti időszakra szóló 1018/2008. (III. 26.) kormányhatározat 2012 decemberében lezárult, ezért 2013-tól mindenképpen új nemzeti stratégia megalkotására volt szükség. Az előbbieklben bemutatottak alapján az európai környezet is segítséget nyújtott ehhez: az új irányelv és az új uniós stratégia.

2013-ban a jogalkotási folyamatok, az egyezmény ratifikálása és az irányelv implementálása mellett a másik igen jelentős lépés az emberkereskedelem elleni hazai küzdelemlben az *1351/2013-as számú kormányhatározat* megalkotása volt. Ez az emberkereskedelem elleni irányelvhöz és az emberkereskedelem felszámolását célzó európai stratégiához kapcsolódó, valamint az emberkereskedelem elleni küzdelemlről szóló 2008 és 2012 közötti nemzeti stratégiát felváltó stratégiai tervdokumentum egyben *cselekvési terv* is. A 2013 és 2016 közötti időszakra nagyjából félszáz intézkedést fogalmaz meg, felelősöklkel, indikátorokkal, forrásokkal és a megvalósításban szerepet kapó partnerekkel együtt. Az uniós stratégiát és az irányelvet követve, de magyar helyzetre adaptálva készült.

2013 júniusában egy komplex, a jelenség minden oldalát számba vevő stratégia lépett hatályba. A fő kiindulási pont az volt, hogy az egész folyamatot át-

²⁸ A régiók bizottságának véleménytervezete az emberkereskedelem felszámolására irányuló európai uniós stratégiáról (2012–2016). CIVEX-V-035, p. 5.

fogó stratégia készüljön, az áldozatok középpontba állításával: az azonosítástól kezdve az elhelyezésükig, tekintettel az esetleges büntetőeljárás különböző szakaszaira, az ellátórendszerből való kilépésükig, beleértve az utánkövetést is. Az ismételt áldozattá válás elkerülése mellett kiemelt szempont volt az áldozatok másodlagos viktimizációjának elkerülése is, sőt a *reintegráció* hangsúlyozásával a továbblépés, az új élet kezdésének reményével. A prevenció, a felvilágosítás, az információ átadása szintén központi szerepet kapott. Az *adatgyűjtésre* is hangsúlyt helyez a stratégia: hiszen az egyértelmű, hogy a megfelelő reagálás érdekében szükség van pontos, naprakész valós adatokat és tendenciákat mutató, minden területet lefedő, egységes statisztikára. A megszerzett adatok, információk feldolgozása lehetőséget ad egy valóban a tényekre támaszkodó *veszélyzetetettségi térkép* kidolgozására, hogy elkészüljenek a fertőzött területekre fókuszáló megelőző programok, megoldási javaslatok, az ott megjelenő problémákra történő beavatkozás valóban adekvát és megalapozott legyen. A veszélyzetetettségi térkép az adatok alapján készül, láthatóvá téve a kibocsátó területeket az országban, ott milyen jellemzők (például áldozatok, elkövetők, módszer stb.) köthetők össze az emberkereskedelem, illetve az ahhoz kapcsolódó bűncselekmények megjelenésével.²⁹

Ahogy a vezetői összefoglalóban szerepel: „*Ez alapján egy megfelelő, jól működő áldozatazonosítási, irányítási és védelmi rendszer működtetése, a hatékony megelőzés és tudatformálás, tudatosságnövelés elősegítése, az elkövetők felelősségre vonása, a sértettek, áldozatok jogainak és érdekeinek megóvása, a releváns hazai kormányzati, fél-kormányzati és civil szervezetek közötti koordináció további erősítése mellett a biztonságos visszatérés és a reintegráció lehetőségeinek kormányzati szintű feltérképezése, támogató intézkedések kidolgozása is szükséges.*”

A 2008 és 2012 közötti nemzeti stratégia alapján az emberkereskedelem elleni küzdelemmel összefüggő feladatokat ellátó állami szervek, valamint társadalmi, egyházi és nemzetközi szervezetek részvételével működni kezdett az úgynevezett *koordinációs mechanizmus*. Az előző stratégia e vívmányára épít az új stratégia is, számos intézkedésben számít továbbra is a *mechanizmus* munkájára. A *koordinációs mechanizmus* vezetője a hazai nemzeti koordinátor, *Berta Krisztina* helyettes államtitkár. A mechanizmus ülései elősegítik az érintett szervek közötti információáramlást, az üléseken hatékony, előremutató munka folyik. Az új, nemzeti stratégia 2013. június 20-i hatálybalépése óta megkezdődött a végrehajtásának kidolgozása is.

²⁹ A stratégia A. 4.1-es intézkedése.

Már az ENSZ palermói jegyzőkönyve is kiemelte, hogy a megelőzés a kormányzati és civil oldal közös felelőssége. Éppen ezért hazánkban a nemzeti koordinációs mechanizmus mellett létezik az úgynevezett *NGO kerekasztal* is, amely azokat a civilszervezeteket tömöríti, amelyek az emberkereskedelem áldozataival (is) foglalkoznak, ezzel is megfelelő fórumot teremtve a rendelkezésre álló tapasztalat és jó gyakorlatok megosztásának, a hatékonyság növelése érdekében a problémák feltárására és a kormányzati szereplőkkel való közös megoldás keresésére. Ez a kerekasztal már évek óta működik, 2013-ban több új civilszervezet is kérte felvételét. Érdekesség, hogy ilyen jellegű kezdeményezés korábban nem volt az EU-ban. A bizottság csak 2013 májusában hozott létre egy uniós civil társadalmi platformot az emberkereskedelem ellen.³⁰ Az Európai Bizottság által létrehozott uniós szintű kezdeményezés fórumként szolgál majd az emberi jogok, a gyermekek jogai, a nők jogai és a nemek közötti egyenlőség, a migránsok jogai és a menedéknyújtás terén európai, nemzeti és helyi szinten működő civil társadalmi szervezetek számára.

2012. évi C. törvény

Az emberkereskedelem kapcsán is szót kell ejteni a 2012. évi C. tv.-ről. A 2013. július elsején hatályba lépő Btk. 192. §-a a 2011/36/EU irányelvben korábban bemutatott kizsákmányolási célzatot a (2) bekezdésben határozza meg. Mindamellet a normaszövegben nyilvánvalóan nem volt mód a kizsákmányolói magatartások teljes körét felsorolni. Emiatt a törvény, az indokolás szerint „*megfelelő absztrakcióval határozza meg értelmező rendelkezésében a kizsákmányolás fogalmát, miszerint a kizsákmányolás a kiszolgáltatott helyzetbe hozott vagy abban tartott sértett e helyzetének kihasználásával előny szerzésére törekvés*”.

Az új tényállás az alapeset mellett meghagyja a minősített esetek körét, illetve tovább bővíti azokat a tizennyolcadik, valamint a tizennegyedik életévüket be nem töltött sértettek vonatkozásában. A minősített esetek az irányelvnek megfelelően a (2) bekezdés szerinti emberkereskedelem tényállására épülnek, mivel azok többsége a kiszolgáltatott helyzet speciális, súlyosabb minősítést érdemlő eseteit határozza meg.

³⁰ http://ec.europa.eu/magyarorszag/press_room/press_releases/20130603_emberkereskedelem_ellen_hu.htm; az EBESZ által készített, 2013 nyarán publikált jelentés az emberkereskedelem speciális eseteiről, a szervkereskedelemről: <http://www.osce.org/cthb/103447>

Zárszó

2013 mérföldkő az emberkereskedelem elleni hazai fellépésben: a jogalkotóknak több fontos, korábbi elmaradásukat sikerült teljesíteniük. Mindazonáltal a jogi környezet megteremtése, az uniós normákhoz való igazítása csupán az első lépés, a keretet határozta meg. A gyakorlat kialakítása, az érintett szervek közötti kooperáció fejlesztése, a megfelelő, adekvát adatokból leszűrhető tapasztalatok, ismeretek még némi türelmet és időt és sok munkát igényelnek.

Mindenképpen szükséges a nemzeti stratégiában rögzített, széles körű intézkedések megvalósítása, folyamatos monitorozása. Az abban lefektetett célok (már egy részének) elérésével (is) 2016-ra – a mai ismereteink szerint – valóban lényeges előrelépés lehetséges. Kiemelve: ehhez nélkülözhetetlen további, a határokon átnyúló és hazai kutatások ösztönzése és lefolytatása (a Sex Educatio 2012-es Iris projektje ebből a szempontból kiváló és követendő példa).³¹

A jó gyakorlatok kialakítása, a nemzetközies megismerése szintén elengedhetetlen. A hazai szervek közötti együttműködés erősítésének kiváló terepe a *koordinációs mechanizmus* és az *NGO kerekasztal*, ezek hosszú távú, érdemi működése, valamint további szereplők bevonása biztosítottak tűnik.

Szintén fontos az érintett áldozati kör, illetve a lakosság tájékoztatása, noha voltak már kezdeményezések: például *Ne váljon áldozattá külföldön* címmel az Európai Foglalkoztatási Szolgálat (*European Employment Services; EURES*) és az ORFK közös figyelemfelhívó kampánya 2012 nyarán³², a Belügyminisztérium pedig *Fellépés a munkaerő kizsákmányolás ellen* címmel készített videopotot 2013 nyarán.³³

A kampányok mellett szintén elkerülhetetlen tájékoztató kiadványok készítése. Valóban hasznos, elérhető és a célcsoportok számára is érthető módon kell a figyelmüket felhívni a veszélyekre, azoknak pedig, akik már áldo-

31 Iris 2012 – Szociális szolgáltatások fejlesztése prostitúcióban élő magyar nők részére Magyarországon és Svájcban. Helyzetkép és teendő. Sex Educatio Alapítvány, 2012. http://sexeducatio.hu/dokumentumok/Szociális_szolgáltatások_fejlesztése_prostitúcióban_élő_magyar_nők_részére_Magyarországon_és_Svájcban.pdf

32 <http://biztonsagpiac.hu/ne-valjon-aldozatta-kulfoldon-kozos-kampanyt-indit-az-eures-es-az-orfk> ; <http://emberkereskedelem.kormany.hu/ne-legyen-aldozat>

33 A 30-CE-0329866/00-14 számú, *Integrált megközelítés a munkaerő kizsákmányolás megelőzésében a kitudulási és célsországokba* című, az Európai Bizottság által finanszírozott projekt keretében készült film itt látható: https://www.youtube.com/watch?v=NoShReCIId4&feature=player_embedded. A projektről bővebben: <http://emberkereskedelem.kormany.hu/integralt-megkozelites-a-munkaero-kizsakmalyolas-megelozesere-a-szarmazasi-es-a-celorszagokban>

zattá váltak, a fontos telefonszámok és elérhetőségek mellett fontos részletesen tárgyalni a jogaikat és lehetőségeiket.³⁴

Az emberkereskedelem mélyebb okokra vezethető vissza, ezeket a jogszabályok önmagukban nem oldják meg. Az emberkereskedelem csökkenéséhez, a bevezetőben idézett cikkekben lefestett riasztó magyar gond feloldásához sokkal komplexebb, a jogszabályokon, sőt (az egyébként a jelenséget összetettségében kezelő) stratégián túlmutató válasz szükséges: elengedhetetlen egy hosszú távra tervező, a probléma gyökereit megragadó, arra adekvát válaszokat adó társadalom-, szociál- és gazdaságpolitika, hogy ez az emberi jogokat mélyen sértő bűncselekmény (is) megfékezhető legyen.

³⁴ <http://emberkereskedelem.kormany.hu/gyanus-jelek>

FÁZSI LÁSZLÓ – FEDOR ANETT

A bíróság elé állítás szabályozásának változásai a gyakorlat tükrében

Gábor Dénes ismert mondása szerint a jövőt nem lehet megjósolni, viszont ki lehet találni. Kérdéses csak az lehet, hogy ez a bölcs gondolat vajon mennyiben hasznosítható a büntetőjog-tudományban, amelynek művelői néha még korunkban is a civilizált igazságszolgáltatás társadalmi értéket hordozó jelenségének magyarázására kényszerülhetnek. Ennek ellenére remélhetőleg nem hiábavaló próbálkozás a jövő lehetőségének kitapogatására irányuló törekvés a büntetőeljárás szabályozása terén sem. Erre a bizakodásra pedig az ad alapot, hogy az ember bűnözési hajlamaira pusztán reagálni képes anyagi jogi szabályokkal ellentétben a normasértők elleni fellépés hatékonysága kétségtelenül befolyásolható az ennek feltételeit meghatározó szabályozás révén. Ehhez azonban világos célkitűzések szükségesek, mert ennek hiányában legfeljebb olyan öletszerű megoldások szülehetnek, amelyek alkalmatlannak bizonyulnak a jogalkotó elképzeléseinek megvalósítására. Ennek jellegzetes példája a bíróság elé állítás szabályozása, amelynek következtében a jogintézmény anélkül vesztette el az eredetileg rendkívül gyors felelősségre vonásra módot adó jellegét, hogy ez a kívánatos mértékű alkalmazását előidézte volna.

A bíróság elé állítás törvényi feltételeire vonatkozó szabályozás alakulása

A bíróság elé állítás jogintézményét a magyar jogrendszerbe bevezető 1966. évi 16. számú törvényerejű rendelet szerint a „*járásbírói hatáskörbe tartozó büntett miatt az ügyész a büntett elkövetésével alaposan gyanúsítható személyt (gyanúsítottat) a büntett elkövetésétől számított három napon belül a bíróság elé állíthatja, ha a büntettség a törvény ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel, az ügy ténybeli megítélése egyszerű és a bizonyítékok rendelkezésre állnak, feltéve, hogy a gyanúsítottat a büntett elkövetésén tetten érték, vagy a gyanúsított a büntett elkövetését elismerte*”.

Az 1973. évi I. törvény 346. §-a szerint: „*Járásbíró, illetőleg katonai bíróság hatáskörébe tartozó olyan bűncselekmény miatt, amelyre a törvény*

ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel, a terhelt a bűncselekmény elkövetésétől számított hat napon belül bíróság elé állítható, ha az ügy megítélése egyszerű, a bizonyítékok rendelkezésre állnak, vagy a bűncselekmény elkövetését beismerte.” Az idézett 346. §-t az 1987. évi IV. törvény annyiban változtatta meg, hogy a bíróság elé állítás határidejét nyolc napra módosította. Az 1999. évi CX. törvénnyel bevezetett további módosítás pedig még tovább tágította a jogintézmény alkalmazásának lehetőségeit azáltal, hogy a nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűncselekmény miatt az elkövetéstől számított tizenöt napon belül tette lehetővé a bíróság elé állítást, egyébként változatlan feltételek mellett.

Az 1998. évi XIX. törvénnyel elfogadott hatályos büntetőeljárás törvény (Be.) 517. §-ának eredetileg elfogadott (1) bekezdése szerint: „Az ügyész a terheltet a bűncselekmény elkövetésétől számított tizenöt napon belül a bíróság elé állíthatja, ha a) a bűncselekményre a törvény nyolc évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel, b) az ügy megítélése egyszerű, c) a bizonyítékok rendelkezésre állnak, d) a terheltet tetten érték, vagy a bűncselekmény elkövetését beismerte.” Ezek a feltételek időközben mindössze annyiban változtak, hogy a 2009. évi LXXXIII. törvény a bíróság elé állítás határidejét harminc napra módosította, majd a 2011. évi CL. törvény e határidő számításának kezdőnapjaként – a bűncselekmény elkövetésének időpontja helyett – a terhelt gyanúsítottként történő kihallgatását határozta meg.

A törvényi feltételek alakulásának áttekintése alapján megállapíthatjuk, hogy a jogintézmény bevezetése óta szabályozásának csupán két eleme változott: egyrészt a bíróság elé állítás keretében elbíráható bűncselekmények büntetési tétele, másrészt a külön eljárás alkalmazhatóságának határideje. Az előbbi ötről nyolc évre, az utóbbi pedig háromról harminc napra emelkedett. A határidőben bekövetkező változásokat az 1. számú táblázat szemlélteti.

1. számú táblázat
A bíróság elé állítás határidejének módosulása

jogszabály	határidő (nap)
1962. évi 8. tvr.	3
1973. évi I. tv.	6
1987. évi IV. tv.	8
1999. évi CX. tv.	15
1998. évi XIX. tv.	15
2009. évi LXXXIII. tv.	30

A módosítások indokai

Az 1966. évi 16. törvényerejű rendelet indokolása szerint a bíróság elé állítás bevezetésével: „A javaslat alapvető célja biztosítani, hogy a büntetett gyor-

san kövesse a megfelelő felelősségre vonás, továbbá – a kisebb jelentőségű ügyek nyomozásának egyszerűsítésével – az is, hogy a bűnüldöző szervek tevékenységüket összpontosítani tudják azokra a büntettekre, amelyek felszámolása különösen fontos társadalmi érdek.”¹ A jogintézmény szabályozásának vázolt módosulásai alapján pedig a büntetőeljárás gyorsításának céljából bevezetett jogintézmény minél szélesebb körű alkalmazására irányuló jogalkotói szándék is világosan felismerhető. Erre a módosításokra vonatkozó javaslatokhoz fűzött miniszteri indokolások kifejezetten is utalnak.

Az 1973. évi I. törvény indokolása szerint: „A bíróság elé állítás lehetőségének időbeli korlátozása ennek az eljárásnak az alapvető célját, a terhelt gyors felelősségre vonását biztosítja. A javaslat hatnapos határidőt állapít meg: ezzel a jogintézmény szélesebb körű alkalmazását kívánja lehetővé tenni.”² E határidő meghosszabbítását az 1987. évi IV. törvény indokolása azal magyarázta, hogy: „Az ötnapos munkahét bevezetésével ennek a határidőnek a megtartása jelentős nehézséget okoz; ez kedvezőtlenül befolyásolja a hatékony büntetőeljárás jogintézményének gyakorlati alkalmazását. Ezért indokolt a bíróság elé állítás feltételeinek olyan módosítása, hogy a terhelt a bűncselekmény elkövetésétől számított nyolc napon belül állítható bíróság elé.”³ Még beszédesebb a korábbi eljárási törvényt módosító 1999. évi CX. törvény indokolása, amely szerint: „A bíróság elé állítás határidejének tizenöt napra felemelése a büntetőeljárás időszűrésének követelményét szolgáló jogintézmények a jelenleginél szélesebb körű alkalmazását célozza.”⁴

A Be. bíróság elé állításhoz fűzött indokolása szerint: „Az eljárás egyszerűsítése a törvényben az időszűrés követelményének kielégítését célozza. A bíróság elé állítás e célt [...] határozottabban érvényesíti, mert a hatályos szabályozást – amely a bíróság elé állítást a bűncselekmény elkövetésétől számított nyolc napon belül teszi lehetővé – megváltoztatva, a törvény ezt a határidőt tizenöt napra emeli fel.”⁵ S végül nézzük a legutóbbi módosítás indokolását! „A bíróság elé állítás alkalmazásának, a Be. 517. § (1) és (2) bekezdéseiben meghatározott időbeli korlátozása több esetben a jogintézmény alkalmazásának lehetőségét zárta ki, mivel a megállapított határidő nem minden esetben elegendő a bizonyítási eszközök beszerzésére. A külön eljárás szélesebb körű alkalmazását szolgálja, a bíróság elé állítás határidejének

¹ Forrás: CompLex Jogtár Plusz

² Uo.

³ Uo.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

harminc napra történő felemelése. A módosítás az eljárás gyors lefolyását azzal segíti elő, hogy az ügyésznek megfelelő időt biztosít a bizonyítási eszközök beszerzésére, így többek között a tanúnak a bíróság előtti megjelenésének eredményesebb biztosítására. A határidő harminc napban történő meghatározása összhangban van a vádirat benyújtása előtt elrendelt előzetes letartóztatás tartamával, így a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelésével egyidejűleg az a bíróság elé állítás megszervezésével az eljárás gyors befejezése is biztosítható a terhelt előzetes letartóztatásnak határidejének meghosszabbítása nélkül.”⁶

Az utóbbi indokolás ismeretében természetesen még azt is tudomásul vehetnénk, hogy manapság a harminc napon belüli elsőfokú elbírálás is az eljárás gyors befejezésének számít, ha a hatályos szabályozás a gyakorlatban nem eredményezhetne akár a bűncselekmény elkövetésétől számított több hónappal későbbi felelősségre vonást is. Ennek fényében pedig véleményünk szerint a gyorsaságról alkotott nézetünkön is módosítani kellene, amennyiben az igazságszolgáltatás ilyen teljesítményét is a szóban lévő főnévvel kívánánk jellemezni. Ezért a Be. szóban forgó legutóbbi módosítását legfeljebb azért tudjuk a bíróság elé állítás szabályozásának nyugvópontokra kerüléseként értékelni, mert meggyőződésünk szerint az alkalmazási feltételei tovább már semmi esetre sem tágíthatók, hiszen különben értelmét vesztené e külön eljárás létjogosultsága, ami azonban természetesen elsősorban a számok tükrében ítélhető meg alaposabban (2/a és 2/b számú táblázat).

A módosítások eredményei

A bíróság elé állítás egyre szélesebb körű alkalmazására irányuló jogalkotói szándék tükrében különösen érdekes annak megvizsgálása, hogy ezt a törekvést a gyakorlat mennyiben igazolta vissza. Ez leginkább a befejezett közbíró ügyekhez viszonyított bíróság elé állítások arányának alakulása fényében ítélhető meg. Ezért az utóbbi tizenkilenc év statisztikai adataiból indultunk ki, mivel megítélésünk szerint majd két évtized mutatói alapján mindenképpen megbízható képet alkothatunk arról, hogy a bíróság elé állítás határidejének tendenciózus tágítása mennyiben váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Legalább ilyen fontosnak tartottuk azonban az egyes megyék és Budapest

⁶ Uo.

összehasonlíthatóságát is. A bíróság elé állítások arányának ilyen szempontok szerinti adatait a 2/a és 2/b számú táblázatban dolgoztuk fel.⁷

A táblázat adatai, megítélésünk szerint, önmagukért beszélnek, hiszen minden külön kommentár nélkül is nyilvánvalóan tükrözik, hogy a jogalkotó törekvéseinek helyességét a jogintézmény alkalmazási gyakoriságának alakulására vonatkozó adatok csak *részben igazolják*. Az ugyanis kétségtelenül megállapítható az 1994. és a 2012. évi adatok összevetésének eredményeként, hogy a főváros kivételével minden megyében látványosan emelkedett a bíróság elé állítások aránya az elmúlt majd két évtizedben. Az is látható azonban, hogy tavaly tíz megyében még mindig tíz százalék körül mozgott a bíróság elé állítással befejezett ügyek aránya, ami nyilvánvalóan messze elmarad a hatályos szabályozásban rejlő lehetőségektől, hiszen ma is érvényesnek tekinthetjük *Moldoványi György* negyven évvel ezelőtti ama megállapítását, amely szerint a „*határidő felemelése megteremti annak a lehetőségét, hogy az eljáró hatóságok ezt a büntető felelősségrevonást gyorsító jogintézményt lényegesen gyakrabban alkalmazzák*”⁸; vagyis Budapest és a megyék többségét illetően még mindig inkább a gyorsítás lehetőségéről, mintsem az ennek kihasználásával elért látványos eredményekről beszélhetünk. Ezt elég nyilvánvalóvá teszik a 25 százalékot meghaladó arányt produkáló Bács-Kiskun és Somogy statisztikai mutatói, amelyek azért is érdekesek, mert eltérő adottságú megyékről van szó. Másrészt az adatok értékelésekor megítélésünk szerint azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy – a helyi tapasztalatainkból kiindulva – ma már a statisztika tükrében gyors elbírálásnak számító bíróság elé állítások nemegyszer több hónappal későbbi felelősségre vonást jelentenek a gyakorlatban. Ennek szemléltetése céljából csupán azokat a bíróság elé állítás keretében elbírált *ittas járművezetés vétsége* miatt indult ügyeket emeljük ki, amelyeket másodfokon tanulmányunk elkészítése közben bírált felül a Nyíregyházi Törvényszék (3. számú táblázat).

Az ilyen példák sora természetesen tetszés szerint bővíthető lenne, miután tapasztalataink szerint az általunk kiemelt ügyek a bíróság elé állítás szabályai szerint befejezett ügyekre napjainkban jellemző eljárási időtartamok tendenciájának alakulását jelzik. Ez pedig gyakorlatilag azt jelenti, hogy a *liberális szabályozás* következtében valóban figyelemre méltó eredményt

⁷ A táblázat adatai a Legfőbb Ügyészség által *A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai* címen kiadott statisztikai összeállításokon alapulnak. Rendelkezésünkre bocsátásáért ezúton mondunk köszönetet *dr. Zsiros Zsolt* Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei főügyésznek.

⁸ *Moldoványi György*: A bíróság elé állítás, a tárgyalás mellözése pénzbüntetés kiszabása esetén és a különleges eljárások szabályozása az új büntető eljárási törvényben. *Belügyi Szemle*, 1973/10., 12. o.

2/a számú táblázat
A bíróság elé állítással befejezett ügyek arányának alakulása 1994 és 2003 között (%)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Főváros	4,24	3,4	0,59	1,63	1,69	2,29	2,93	4,68	2,43	1,86
Baranya	1,83	0,76	1,17	1,13	1,96	5,34	9,27	10,09	12,74	9,53
Bács-Kiskun	2,72	2,58	4,23	6,27	5,86	5,48	9,85	11,09	11,99	14,39
Békés	1,81	1,56	1,33	1,09	2,07	2,16	6,91	11,96	14,16	11,33
Borsod-Abaúj-Zemplén	2,05	1,76	1,27	1,08	1,74	8,04	11,60	12,67	14,57	13,53
Csongrád	5,32	8,15	3,81	7,84	6,95	9,76	18,03	19,18	17,08	14,11
Fejér	1,91	0,97	0,67	0,78	1,58	3,08	5,64	7,96	8,64	8,83
Győr-Moson-Sopron	6,74	4,45	4,63	5,14	4,7	6,37	7,70	7,63	9,93	12,26
Hajdú-Bihar	1,13	0,5	0,2	1,66	6,58	11,65	16,31	17,15	13,69	12,77
Heves	0,69	0,86	1,07	0,97	4,4	7,09	14,33	12,53	14,28	13,56
Jász-Nagykun-Szolnok	1,03	0,61	0,98	1,79	2,1	2,85	10,96	12,02	12,10	10,90
Komárom-Esztergom	0,58	0,5	0	0,52	1,79	3,39	4,62	5,25	4,75	5,65
Nógrád	0,62	1,58	1,11	1,17	2,64	3,19	5,70	8,36	8,07	6,35
Pest	0,56	0,55	0,52	0,46	0,32	4,97	6,19	7,25	4,64	4,88
Somogy	5,23	4,28	6,09	7,09	9,53	10,18	13,10	19,01	21,76	21,96
Szabolcs-Szatmár-Bereg	3,25	3,09	2,66	2,83	3,62	9,46	10,71	13,67	13,60	12,05
Tolna	1,9	2,15	2,08	2,5	2,26	3,39	5,11	4,74	8,13	7,87
Vas	5,08	2,85	1,57	2,5	5,59	6,44	10,66	11,55	11,95	8,88
Veszprém	2,04	1,25	1,39	2,1	4	5,43	7,97	8,30	9,80	13,12
Zala	2,22	3,46	2,88	4,24	7,01	6,18	14,29	16,29	19,52	19,84

sikerült elérni, ennek a jelentősége azonban sajnos csak statisztikailag értékelhető. Az általunk példaként felhozott ügyek esetében ugyanis elég egyértelműen megállapítható, hogy az általános eljáráshoz képest legfeljebb a tárgyalás előkészítésére vonatkozó rendelkezésektől való eltérés és az ügyész által megjelölt időpontban történt elbírálás idézhette elő a nagyon viszonylagos értelemben vett gyors felelősségre vonást, miután érdemleges nyomozás lefolytatására egyik ügyben sem került sor, ami egyébként nem is volt szükséges. A legkürvösebb esetben ugyanis elvileg már 2012. július 29-én minden releváns adat ismert volt a vádemelés kérdésében való megalapozott döntéshez, ehhez képest október 4-én került sor a gyanúsított (törvényes) bíróság elé állítására.⁹ E reményeink szerint külön kommentárt nem igénylő eset tükrében talán joggal feltehető az a kérdés, hogy valójában mit ért el a jogalko-

⁹ A Nyírbátori Városi Bíróság 2.B.515/2012. sz. ügye.

2/b számú táblázat

A bíróság elé állítással befejezett ügyek arányának alakulása 2004 és 2012 között (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Főváros	2,02	1,92	1,45	0,80	0,74	0,60	1,03	0,99	0,89
Baranya	8,03	9,47	8,03	8,94	8,22	11,72	10,57	8,79	9,46
Bács-Kiskun	15,26	16,24	17,52	16,20	16,95	17,00	20,35	24,79	25,89
Békés	10,37	9,83	8,74	7,16	6,38	4,76	8,48	11,18	12,87
Borsod-Abaúj-Zemplén	14,16	14,02	11,71	10,89	10,52	9,40	11,60	13,87	17,74
Csongrád	16,03	18,47	17,53	15,95	15,86	13,35	12,92	12,89	15,74
Fejér	11,09	10,23	8,91	9,14	10,17	7,78	10,79	11,24	14,79
Győr-Moson-Sopron	13,05	13,43	12,80	11,34	7,80	8,21	10,80	10,01	11,17
Hajdú-Bihar	12,88	15,06	16,13	14,27	12,12	11,17	10,72	11,39	13,40
Heves	11,17	12,79	13,49	10,40	12,08	12,73	12,45	13,60	18,73
Jász-Nagykun-Szolnok	13,30	12,82	12,60	14,47	13,99	13,52	14,62	17,48	19,61
Komárom-Esztergom	4,03	3,72	6,71	8,65	6,50	5,65	7,91	9,81	11,92
Nógrád	9,81	6,83	4,79	7,06	4,88	7,95	6,68	8,70	10,12
Pest	3,33	3,06	2,91	2,80	2,51	2,01	3,95	7,79	14,98
Somogy	24,36	28,15	25,43	24,46	24,36	23,60	30,19	28,44	29,22
Szabolcs-Szatmár-Bereg	11,69	12,60	9,47	9,97	10,03	8,97	7,79	7,12	10,08
Tolna	10,29	10,22	11,51	7,31	4,42	8,46	10,33	9,66	12,43
Vas	9,16	10,74	11,06	11,69	12,50	11,44	13,54	14,31	17,61
Veszprém	13,73	13,35	14,42	9,55	10,35	13,93	13,80	15,26	18,43
Zala	19,11	15,86	10,79	9,49	6,03	6,83	10,31	14,06	12,33

3. számú táblázat

Példák az ittas járművezetők bíróság elé állításáig eltelt időtartamokra

Elkövetés	Gyanúsított kihallgatásának	Bíróság elé állítás	Másodfokú elbírálás
ideje			
2012. július 29.	2012. szeptember 11.	2012. október 4. ¹⁰	2013. április 4.
2012. augusztus 26.	2012. október 4.	2012. október 15. ¹¹	2013. április 25.
2012. augusztus 31.	2012. október 1.	2012. október 18. ¹²	2013. április 25.
2012. szeptember 29.	2012. október 16.	2012. november 12. ¹³	2013. május 2.
2013. január 1.	2013. február 20.	2013. március 22. ¹⁴	2013. május 2.

10 A Nyírbátori Városi Bíróság 2.B.515/2012. sz. ügye.

11 A Nyíregyházi Városi Bíróság 2.B.1793/2012. sz. ügye.

12 A Nyíregyházi Városi Bíróság 2.B.1812/2012. sz. ügye.

13 A Kisvárdai Városi Bíróság 9.B.465/2012. sz. ügye.

14 A Mátészalkai Járásbíróság 12.B.116/2013. sz. ügye.

tó a bíróság elé állítás szabályozásának Magyarországon példátlan liberalizálásával. Véleményünk szerint pusztán azt, hogy a társadalmi megítélés szempontjából legitím cél elérése érdekében csorbította a terhelt számára egyébként biztosított eljárési garanciákat¹⁵, és olyan kiadásokkal is megterhelte a költségvetést, amelyek a külön eljárás szabályainak alkalmazása nélkül nem merültek volna fel. Mindez számunkra azt jelzi, hogy a jogalkotásnak talán más irányba kellene elmozdulnia a *valós gyorsaságot* jelentő eredmények elérése érdekében.

A továbblépés lehetőségei

A bíróság elé állítások arányára vonatkozó statisztikai adatokból láthatóan az előzőekben jelzett jogalkotói törekvések gyakorlati érvényesülésének megítélésével kapcsolatban manapság meglehetősen ambivalens érzéseink lehetnek, miközben az azok által preferált cél elérése nyilvánvalóan az igazságszolgáltatás egyetemes érdeke lenne, vagyis azzal a furcsa helyzettel kell szembesülnünk, amikor mindenki ugyanazt akarja, de a közös célt mégsem lehet elérni. Ez elég nyilvánvalóan jelzi, hogy a bíróság elé állítás szabályozása terén a jogalkotás nem tudott felőni a feladatához, amikor csakis egy nyomvonalú gondolkodás szerint tudta elképzelni a jogintézmény jövőjét, figyelmen kívül hagyva az általa alkotott szabályok gyakorlati alkalmazásának körülményeit, vagyis a jogalkalmazás *emberi tényezőjét*. Az ugyanis nyilvánvaló, hogy a bíróság elé állítások tervezhetetlensége miatt ezek lebonyolítása a büntetőeljárás minden résztvevőjétől feszesebb tevékenységet kíván meg az általános szabályokhoz képest még ma is szorosabb határidők betartásához. Ezért a jogalkalmazó rövid távú érdekei könnyen felülírhatják a jogalkotó által kitűzött célt, amíg diszkrecionális jogkörében dönthet arról, hogy a bíróság elé állításra egyébként alkalmas ügyben kezdeményezi-e a külön eljárás lefolytatását. Ha ugyanis a jogalkalmazó az ezzel járó speciális feladatok elvégzését az egyéb teendőire tekintettel nehezen kivitelezhetőnek tartja, akkor aligha fogja erőltetni a gyanúsított bíróság elé állítását, jóllehet az igazságszolgáltatási érdek következetes képviselője éppen ezt kívánná meg tőle. Ennek a fajta kényelmességnek a következményeit pedig a bíróság elé állítások statisztikai mutatói is tükrözik. Az is látható továbbá, hogy a bíróság elé állítások aránya tekintetében változatlanul nagy szóródás mutatkozik az

¹⁵ Például Herke Csongor: A bíróság elé állítás. Jura, 2000/1–2., 93. o.

egy-egy megyék között. Ez pedig önmagában is jelzi, hogy milyen tartalékok lehetnek a jogintézményben, hiszen a megyék közötti tendenciózus különbségek csak a jelentősen eltérő jogalkalmazási gyakorlattal, egyszerűen a *rendőri és ügyészi szervek aktivitásának különbözőségével magyarázhatók*. Ezt konkrétan leginkább az a szabolcsi példa igazolja, amikor egy 1998 októberében kiadott rendőr-főkapitányi intézkedés nyomán egy év alatt hatszorosára emelkedett a bíróság elé állítások száma a Nyíregyházi Városi Bíróságon.¹⁶ Ezért véljük úgy, „*hogy az eljárás egyszerűsítését, illetve gyorsítását célzó jogintézmények alkalmazását nem feltétlenül célszerű a jogalkalmazó mérlegelésére bízni, ha lehetőségének és indokoltságának kérdése a jogalkotás szintjén is eldönthető*”¹⁷.

Ebből következően a jogintézmény alkalmazásának hatékonysága csak a jogalkalmazó mérlegelési lehetőségének korlátozásával látszik biztosíthatónak, amivel semmi esetre sem tekinthető egyenértékű megoldásnak a Be. 517. §-ának (2) bekezdése által előírt kötelező bíróság elé állítás, miután ennek érvényesítése az (1) bekezdés b)–c) pontjában meghatározott feltételek mérlegelhetősége folytán még mindig alapvetően a jogalkalmazó megítélésén múlik. Amennyiben az *ügyész úgy ítéli meg, hogy nem egyszerű megítélésű ügyről van szó, vagy nem állnak rendelkezésre a bizonyítékok, akkor törvényesen (mi több: a felettese által sem kifogásolható módon) tekinthet el a bíróság elé állítástól, miközben ennek alkalmazása egyébként indokolt lenne. Az is nyilvánvaló azonban, hogy vannak/lehetnek olyan esetek, amikor a bíróság elé állítás alkalmazásának erőltetése több kárt okozna, mint hasznot, ami semmiképpen nem lenne kívánatos. Ennek a veszélynek az elkerülése pedig csak azáltal biztosítható, ha szakítunk azzal a gondolkodási sémával, ami eddig jellemezte a szóban forgó külön eljárás szabályozását, és megpróbálunk egy olyan differenciált szabályozási szisztémát alkotni, amely a gyors elbírálással járó előnyöket az ebből fakadó nemkívánatos következmények nélkül képes szavatolni. Ehhez a bíróság elé állítás szabályozásának módosítására és egy új külön eljárás bevezetésére lenne szükség, amelyeknek a Be. szabályozásához igazodó rendszere általunk a következőképpen képzelhető el.*

¹⁶ Részletesen Fázsi László: A bíróság elé állítás egy kollégiumi vizsgálat tükrében. *Bírák Lapja*, 2001/2., 33–38. o.

¹⁷ Fázsi László – Stál József: A nyomozás nélküli vádemelés lehetőségének kérdéseiről a büntetőbírói szemszövegéből. *Belügyi Szemle*, 2012/12., 47. o.

A bíróság elé állítás

516. § Az ügyész a legfeljebb háromévi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetésén tetten ért gyanúsítottat a büntetőjogi felelősségre vonás feltételeinek fennállása esetén három napon belül bíróság elé állítja, amelynek során e törvény rendelkezéseit a következő eltérésekkel kell alkalmazni.

517. § (1) A tetten ért gyanúsítottal az ügyész a kihallgatását követően haladéktalanul közli, hogy milyen bűncselekmény miatt és mikor fogja bíróság elé állítani.

(2) A szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetésén tetten ért gyanúsított őrizetbe vétele rendelhető el a tárgyalás befejezéséig, ha a bíróság elé állításának biztosítása érdekében a kényszerintézkedés alkalmazását a gyanúsított személyi körülményei indokoltá teszik.

(3) Az ügyész haladéktalanul gondoskodik védő kirendeléséről, ha a gyanúsított nem kíván védőt meghatalmazni.

(4) A gyanúsított számára biztosítani kell, hogy a védőjével a tárgyalás előtt beszélhessen.

518. § (1) Az ügyész a gyanúsított kihallgatását követően haladéktalanul értesíti a bíróságot a gyanúsított bíróság elé állításának időpontjáról.

(2) A tárgyalás megtartásának feltételeiről a bíróság, előkészítéséről az ügyész gondoskodik.

519. § (1) A tárgyaláson védő részvétele kötelező.

(2) Az ügyész a tárgyalás megkezdésekor átadja a bíróságnak az iratokat és a tárgyi bizonyítási eszközöket.

(3) A bíróság az iratokat visszaküldi az ügyésznek, ha nem állnak fenn a gyanúsított bíróság elé állításának feltételei, amely miatt nincs helye fellebbezésnek.

(4) Az ügyész a vádat szóban terjeszti elő.

(5) A tanúnak az ügyész, a vádlott vagy a védő általi kihallgatása [295. § (1) bek.] nem engedélyezhető.

(6) A tárgyaláson az ügyész nem élhet a vád kiterjesztésének [310. § (1) bek.] lehetőségével.

(7) A tárgyalás elnapolására vonatkozó rendelkezések [287. § (1) bek.] nem alkalmazhatók.

519. § A másodfokú bíróság soron kívül jár el.

A közvetlen idézés

519/A § Az ügyész a kihallgatásától számított harminc napon belül a legfeljebb nyolcévi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetésén tetten ért vagy ennek elkövetését a bizonyítékokkal összhangban álló vallo- másával beismerő gyanúsított közvetlen idézését indítványozhatja a bíróság- nál. Ebben az esetben e törvény rendelkezéseit a következő eltérésekkel kell alkalmazni.

519/B § (1) Az ügyész a kihallgatását követően haladéktalanul közli a gyanúsítottal, hogy milyen bűncselekmény miatt és mikorra fogja a közvet- len idézését indítványozni.

(2) Az ügyész haladéktalanul gondoskodik védő kirendeléséről, ha a gya- núsított nem kíván védőt meghatalmazni.

(3) A gyanúsított számára biztosítani kell, hogy védőjével a tárgyalás előtt beszélhessen.

519/C § (1) Az ügyész a gyanúsított kihallgatását követően haladéktalanul értesíti a bíróságot a közvetlen idézés időpontjáról.

(2) A tárgyalás megtartásának feltételeiről a bíróság, előkészítéséről az ügyész gondoskodik.

(3) A vádlott idézésének kézbesítésére vonatkozó rendelkezés [279. § (3) bek.] nem alkalmazható.

519/D § (1) A tárgyaláson védő részvétele kötelező.

(2) Az ügyész legkésőbb a tárgyalás megkezdése előtt átadja a bíróságnak az iratokat és a tárgyi bizonyítási eszközöket.

(3) A bíróság az iratokat visszaküldi az ügyésznek, ha nem állnak fenn a közvetlen idézés feltételei, vagy a tárgyalásra közvetlenül idézettek nem je- lentek meg, amely miatt nincs helye fellebbezésnek.

519/E § (1) Az ügyész a vádat szóban terjeszti elő.

(2) A tanúnak az ügyész, a vádlott vagy a védő általi kihallgatása [295. § (1) bek.] nem engedélyezhető.

(3) Az ügyész csak olyan bűncselekményre vonatkozóan élhet a vád kiter- jesztésének [310. § (1) bek.] lehetőségével, amelyre nézve fennállnak a köz- vetlen idézés alkalmazásának feltételei.

(4) A bíróság a vádlott beismerő vallomásának hitelt érdemlőségével kap- csolatban felmerülő kétely esetén az iratokat visszaküldi az ügyésznek, amely miatt nincs helye fellebbezésnek.

A javaslat indokai

Az eddigiek alapján két dolgot bizonyosan állíthatunk: 1. A bíróság elé állítás hatályos szabályozása szükségszerűen kizárja a gyors felelősségre vonásban meghatározható eredeti rendeltetésének érvényesülését. 2. A bíróság elé állítások arányára vonatkozó statisztikai adatok alakulásából láthatóan a jogintézmény alkalmazási feltételeinek fokozatos lazításához vezető jogalkotói törekvés nem érte el maradéktalanul a célját, hiszen a külön eljárás gyakorisága még mindig jelentősen elmarad a lehetőségektől. E két nehezen vitatható megállapításunk alapján pedig bizvást állíthatjuk, hogy a jogalkotó ebben az esetben *saját csapdájának foglyává vált*, amikor a jog alkotásából fakadó hatalmának érvényesítése során nem a célszerűséget és a realitásokat vette figyelembe, hanem pusztán az általa megfogalmazott cél helyességére volt figyelemmel, amelynek kodifikálásakor nem tudott megszabadulni a sematikus jogász gondolkodás béklyójától. Ennek következtében ma egy olyan szabályozásunk van, amelynek keretében elvileg a felderített bűncselekmények elkövetőinek zöme bíróság elé állítható lenne, ha elfogadjuk az egyszerű megítélésű ügy *Kiss Daisy* által javasolt következő kritériumait: „*A ténybeli megítélés akkor egyszerű, amikor az ügy tényállása nem szerteágazó, egy epizódból áll. Tehát viszonylag kevés tény bizonyítását igényli, és a bizonyítékok közvetlenek, illetve a közvetettek mellett ezek túlsúlyban vannak. A jogi megítélés egyszerű, ha az alapvető jogi kérdések: a minősítés, a büntethetőséget kizáró vagy megszüntető okok fennállása, továbbá a bűnösség megfelelően eldönthető.*”¹⁸ A leggyakrabban elkövetett bűncselekmények közül a testi sértés, az ittas járművezetés, a hivatalos személy elleni erőszak, a garázdaság és a lopás miatt induló ügyek többsége ugyanis megfelel ezeknek a kritériumoknak. Az e körbe tartozó büntetőügyek volumenéhez képest pedig a bíróság elé állítások száma nyilvánvalóan elmarad ennek lehetőségeitől a gyakorlatban, miután országosan a bíróság elé állítással befejezett közzvadas ügyek aránya még 2012-ben is csupán 12,73 százalék volt. Ezért tartjuk indokoltnak a hagyományosan egyetlen külön eljárásként kodifikált bíróság elé állítás jelenlegi rendszerének megbontásával a kétféle szabályozás bevezetését.

Ennek során, megítélésünk szerint, abból kell kiindulni, hogy bizonyos esetekben nincs ésszerű ellenérve a gyakorlatilag azonnali felelősségre vonást jelentő bíróság elé állítás alkalmazásának. Ez a *szükségképpen egyszerű megítélésű bűncselekményeket* jelenti, amelyeknek az elkövetésekor tetten ért

¹⁸ Kiss Daisy: A bíróság elé állítás gyakorlatáról. Belügyi Szemle, 1983/8., 92. o.

gyanúsítottak esetében olyan bizonyítási nehézség semmi esetre sem merülhet fel, amelynek lehetőségére figyelemmel a rövid időn belüli felelősségre vonás feltételeit ne lehetne biztosítani, amennyiben az ennek lehetőségét kizáró körülmények esetleges fennállásának tisztázása nem igényel hosszabb vizsgáldást. A tettenérés fogalmának meghatározását illetően ugyanis lényegében egyetértünk Akác József álláspontjával, amely szerint: „*Tettenérés alatt értendő, amikor az elkövető a bűncselekmény törvényi tényállását – részben vagy egészben – szemtanú jelenlétében hajja végre. Tettenérésnek tekintendő továbbá az is, ha a bűncselekmény véghezvitelét észlelők az elkövetőt üldözés közben, illetve a helyszínről távoztában fogják el, minthogy ezekben az esetekben a tárgyi bizonyítékok az elkövetőnél többnyire még megtalálhatók, ekként a bizonyítás nem jár különösebb nehézséggel.*”¹⁹ Ebből következően az általunk javasolt megoldás gyakorlati alkalmazása szempontjából kiemelkedő jelentőségű bűncselekményi kategóriát jelentő ittas járművezetés elkövetésének gyanúja esetén tettenérésről értelemszerűen csak akkor beszélhetünk, ha a gépjárművezető igazoltatását nyomban követő rendőri intézkedés során tisztázható a büntetőjogi felelősségre vonást megalapozó mértékű alkoholos befolyásoltság, illetőleg a bűncselekmény másik fordulata esetén²⁰ a vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt állás ténye.

A büntetőjogi felelősségre vonás feltételeinek fennállását kérdésessé tevő ok felmerülésének hiányában meggyőződésünk szerint semmilyen objektív akadálya nem lehet a három napon belüli felelősségre vonásnak, e határidő meghatározásakor az őrizetbe vétel időtartamából indultunk ki, miután tapasztalataink szerint e kényszerintézkedés alkalmazása nemegyszer elengedhetetlen a büntetőeljárás hatékony lefolytatásához. Másrészt a határidő hosszának meghatározását illetően változatlanul érvényesnek tartjuk Schäfer Annamária azon álláspontját, hogy ennek „szűkre szabása a jogintézmény lényegével függ össze”²¹. (Ennek tükrében másodlagos kérdésnek tartjuk a határidő három vagy hat napban történő meghatározását, az utóbbinál hosszabb időtartam azonban számunkra elképzelhetetlen.²²) Erre tekintettel úgy véljük, hogy ha a társadalom többségének elfogadása által legitimált cél el-

¹⁹ Bélegi József – Berkes György (szerk.): Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2009, 24. pótlás 1256.; Bíró Gyula: Kriminológia. Lícium-Art Könyvkiadó Kft., Debrecen, 2010, 181. o.

²⁰ A 2012. évi C. törvénnyel elfogadott büntető törvénykönyv 237. §-a értelmében önálló bűncselekmény.

²¹ Schäfer Annamária: A bíróság elé állításról. Ügyészségi Értesítő, 1986/3., 22. o.

²² Lásd például az igazságügy-miniszter IM/BüntT2001/91. sz. előterjesztését, amely a bíróság elé állítás határidejének hat napra történő korlátozását javasolta.

érése érdekében szükségesnek mutatkozik a jogalkalmazó mozgásterének szűkítése, akkor a jogalkotónak ezt a lépést mindenképpen meg kell tennie, ha ez nem veszélyezteti az államhatalomnak kiszolgáltatott polgárt megillető garanciák érvényesülését, amiről aligha lehet szó olyankor, amikor valakit tetten érnek a bűncselekmény elkövetésekor. Ilyenkor tehát, meggyőződésünk szerint, a büntetőeljárás hatékonyságának kérdését kell előtérbe helyezni, aminek az érvényesülését a hatályos szabályozás nem tudja garantálni. Ezért a külön eljárás korlátozott körű kötelező alkalmazásának előírását okvetlenül szükségesnek tartjuk a jogintézmény rendeltetésének érvényesüléséhez, miután a már jelzett tapasztalataink szerint manapság nemegyszer több hónappal a bűncselekmény elkövetése után kerül sor a gyanúsított bíróság elé állítására, ami megítélésünk szerint a jogintézmény kontraproduktív alkalmazásának tekinthető, különösen annak figyelembevétele mellett, hogy egy némely ilyen ügyben sok „kinyomoznivalója” sem akad a rendőrségnek²³.

Erre tekintettel a szóba jöhető esetek körének a legfeljebb háromévi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményekre korlátozása mellett szükségtelennek tartanánk az e kategóriába eső ügy egyszerű megítélésének alkalmazási kritériumként való meghatározását, mivel ennek fennállása ebben a körben törvényszerű; a tettenérés előírása pedig szükségképpen kizárja a bizonyítási nehézség előfordulásának lehetőségét is. Erre figyelemmel mellőztük a bizonyítékok rendelkezésre állásának külön kiemelését is. Mindez a másodfokú eljárás soronkívülségére vonatkozó javaslatunkra is magyarázattal szolgál, miután megítélésünk szerint a jogintézmény akkor töltheti be maradéktalanul a funkcióját, ha szabályozása a fellebbezés időszerű elbírálásának feltételeit is garantálja. Enélkül, véleményünk szerint, nehezen lenne legitimálható egy olyan külön eljárás fenntartása, amelynek lefolytatása kétségtelenül a terhelt védekezési lehetőségeinek bizonyos mértékű korlátozásával jár, attól függetlenül, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata szerint a gyanúsított védekezésének előkészítéséhez szükséges idő mértékét mindig a konkrét ügy körülményeit mérlegelve lehet megállapítani²⁴, ami a bíró-

²³ Például a Nyíregyházi Városi Bíróság 2.B.1813/2012. számú ügyében a 2012. szeptember 13-án elkövetett ittas járművezetés vétsége miatt 2012. október 18-án került sor a vádlott bíróság elé állítására, noha az alkoholos befolyásoltság mértékét már az igazoltatását követő rendőri intézkedéskor megállapították légalkoholmérő készülék alkalmazásával. Az ügyben hozott elsőfokú ítélet pedig a másodfokú eljárás eredményeként 2013. május 2-án emelkedett jogerőre. Nyíregyházi Törvényszék 3.Bf.871/2012. számú ügy.

²⁴ Blutman László: Az igazságos tárgyalás elve az Emberi Jogok Európai Egyezményében. Magyar Jog, 1992/8., 459. o.

ság elé állítás általunk javasolt körű alkalmazása mellett szükségképpen csak rövid időt jelenthet.

Mindazonáltal az sem kétséges, hogy jelentős az olyan bűncselekmények száma is, amelyek esetében az általunk kívánatosnak tartott határidőn belül az elkövetők bíróság elé állítása nem lehetséges, ugyanakkor még ésszerű határidőn belül meg lehet teremteni ennek feltételeit, ezért a nyilvánvaló jogpolitikai indokaira tekintettel – *alternatívaként* – célszerűnek tartanánk a bíróság elé állítás ügyészi mérlegeléstől függő esetkörének megtartását is, de természetesen más elnevezés mellett. Erre kézenfekvő megoldást jelent az 1896. évi XXXIII. törvénycikkkel elfogadott *Bűnvádi perrendtartás* (Bp.) által már ismert²⁵ és például a francia büntetőeljárásban ma is élő jogintézményt jelentő²⁶ közvetlen idézés terminológiájának ismételt bevezetése.

Ennek általunk javasolt szabályai nagyjából megegyeznek a Be. bíróság elé állításra vonatkozó rendelkezéseivel, annyi eltéréssel, hogy az ügyész diszkrécionális jogának biztosítása mellett ebben az esetben is felesleges lenne az ügy egyszerű megítélését és a bizonyítékok rendelkezésre állását külön előfeltételként meghatározni a terhére rótt bűncselekményt a bizonyítékokkal összhangban beismerő terhelt esetében. A tettenérés vagy a beismerés ugyanis értelemszerűen változatlanul elengedhetetlen feltétele lenne eme egyszerűsített, illetve „gyorsított” eljárás lefolytatásának is. Lényegében változatlan maradna továbbá annak az elvnek az érvényesülése is, hogy a *tárgyalás* tényleges *előkészítése az ügyész feladata*, s a bíróságnak ebben az esetben is a vádatához kell alkalmazkodnia. Az általunk lényegesnek tartott további eltérés az lenne, hogy a tárgyalás elnapolására nem lenne lehetőség, mert ennek lehetővé tétele, véleményünk szerint, szükségtelen abban az esetben, ha hiánytalanul fennállnak a külön eljárás lefolytatásának feltételei, ezek bármelyikének hiánya viszont értelemszerűen kizárja a javasolt külön eljárás alkalmazásának lehetőségét, beleértve az ügyész által közvetlenül idézett személyek megjelenésének elmaradását is. Az iratok ügyész részére való visszaküldésének speciális esetét jelentené továbbá az a körülmény, ha a terhelt beismerő vallomásának hitelt érdemlőségével kapcsolatban kétségek merülnek fel, mi-

25 A Bp. 281. §-ának (1) bekezdése értelmében a főtárgyalásra való közvetlen idézésnek az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatti eljárás során abban az esetben volt helye, ha annak elkövetésekor a terhelt tettenérésére került sor, vagy ha a terhelt bíróság előtt beismerő vallomást tett. Fázsi László: A pótmagánvád a büntető perrendtartásainkban. *Belügyi Szemle*, 2011/10., 59. o.

26 Például Nagy Anita: Eljárást gyorsító rendelkezések a büntetőeljárás bírósági szakaszában. PhD-értekezés. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2007, 198. o.

vel az ilyen esetben szükségessé váló bizonyítás lefolytatását nem tartjuk összeegyeztethetőnek a külön eljárás rendeltetésével, s természetszerűleg zárt rendszer megalkotása volt a célunk. Az ennek nyomán vázolt két külön eljárás közötti különbségeket a 4. számú táblázatban foglaltuk össze.

4. számú táblázat
A bíróság elé állítás és a közvetlen idézés közötti különbségek

Alkalmazás	Bíróság elé állítás	Közvetlen idézés
Előfeltétele	tettenérés	tettenérés vagy beismerés
Lehetősége	kötelező	mérlelhető
Köre	legfeljebb háromévi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetében	legfeljebb nyolcévi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetében
Határideje	elkövetéstől számított három nap	gyanú közlésétől számított harminc nap

Meggyőződésünk szerint az általunk vázolt eljárási modell bevezetése rendkívül rövid idő alatt látványos javulást hozna a büntetőítélkezés időszerűségében az igazságszolgáltatási kapacitás bővítése nélkül. Ennek a belátásához elég pusztán a fővárosi statisztikai adatokat szemrevételeznünk, amelyek azt tükrözik, hogy a legtöbb büntetőügyet és a legrosszabb időszerűségi mutatókat produkáló Budapesten az ügyészek alig élnek a bíróság elé állítás lehetőségével, miközben a jogintézmény hatékonyságának növelése az Országos Bírósági Hivatal kiemelt *stratégiai céljai* közé tartozik²⁷, a kérdés jelentőségét pedig ma már többnyire a bírósági vezetők is felismerik²⁸. Az igazi áttörést azonban megítélésünk szerint, a nyomozás nélküli vádemelés lehetőségének megteremtése jelentené, amely esetben az ügyész nyomozás lefolytatásának mellőzésével is bíróság elé állíthatná a gyanúsítottat, ha ennek fennállnak a feltételei.²⁹

Összegzés

Az önmagában is zárt eljárási modell megalkotására irányuló törekvésünk ellenére természetesen előfordulhat, hogy mégiscsak figyelmen kívül hagytunk

²⁷ Például „A bíróság elé állításról a Miskolci összbírói értekezlet kapcsán.”

<http://www.birosag.hu/media/aktualis/birosag-ele-allitasrol-miskolci-osszbiroi-erteke>

²⁸ Például dr. Czipóth Edit zalaegerszegi járásbírósi elnök nyilatkozata: „Bíróság elé, napokon belül”.

<http://www.birosag.hu/media/aktualis/birosag-ele-allitasrol-keszített-riportot-vaolhu>

²⁹ Fázsi László – Stál József: i. m. 31–49. o.

olyan lehetőségeket, amelyeknek az előfordulásával reálisan számolni kell, de reményeink szerint ennek igen csekély a valószínűsége az általunk javasolt szabályozás struktúrájából következően. Ezek megszővegezésekor tudatosan törekedtünk napjaink ama törvényszerkesztési paradoxonjának kiküszöbölésére is, amely anélkül szeretné a jogalkalmazót az ésszerűség irányába terelni³⁰, hogy egyúttal megadná neki az ennek érvényesítéséhez szükséges gondolkodási szabadságot, miközben meglehetősen tág mozgásteret nyújt számára akkor, amikor a nyilvánvalóan célszerű megoldás alkalmazásának kérdésében kell döntenie. Ennek ellenére az elképzeléseink vitathatóságát természetesen nem kívánjuk vitássá tenni, hiszen tanulmányunk célja eredendően a szakmai közvélemény figyelmének felhívása volt arra a „*jogi nonszensz*” kategóriájába sorolható jelenségre, hogy manapság a bűncselekmény elkövetése után több hónappal is bíróság elé állítható ennek gyanúsítottja a „gyors” felelősségre vonás jegyében Magyarországon, miközben erre sokszor a tetten ért elkövetők esetében sem kerül sor a gyakorlatban.³¹

IRODALOM

Belegi József – Berkes György (szerk.): Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2009

Bíró Gyula: Kriminálisztika. Lícium-Art Könyvkiadó Kft., Debrecen, 2010

Blutman László: Az igazságos tárgyalás elve az Emberi Jogok Európai Egyezményében. *Magyar Jog*, 1992/8.

Fázi László: A bíróság elé állítás egy kollégiumi vizsgálat tükrében. *Bírák Lapja*, 2001/2.

Fázi László: A pótmagánvád a büntető perrendtartásainkban. *Belügyi Szemle*, 2011/10.

Fázi László – Stál József: A nyomozás nélküli vádemelés kérdéseiről a büntető bíró szemszögéből. *Belügyi Szemle*, 2012/12.

Herke Csongor: A bíróság elé állítás. *Jura*, 2000/1–2.

Kiss Daisy: Bíróság elé állítás gyakorlatáról. *Belügyi Szemle*, 1983/8.

Moldoványi György: A bíróság elé állítás, a tárgyalás mellőzése pénzbüntetés kiszabása esetén és a különleges eljárások szabályozása az új büntetőeljárás törvényben. *Belügyi Szemle*, 1973/10.

Nagy Anita: eljárást gyorsító rendelkezések a büntetőeljárás bírósági szakaszában. PhD-értekezés. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2007

Schäfer Annamária: A bíróság elé állításról. *Ügyészségi Értesítő*, 1986/3.

³⁰ Magyarország Alaptörvénye 28. cikk.

³¹ Fázi László – Stál József: i. m. 36–39. o.

ALFÖLDI ÁGNES DÓRA

A terhelti beismerés büntető anyagi és -eljárásjogi jogkövetkezményeiről

A terhelt vallomása a magyar büntetőeljárás jogban csak „egy” a felhasználható bizonyítékok közül, és önmagában semmiképpen sem elegendő a bűnösség megállapításához. Ezt a hatályos büntetőeljárás törvény (a továbbiakban: Be.) úgy fogalmazza meg, hogy a bizonyítás eszközeinek és a bizonyítékoknak nincs a törvényben előre meghatározott bizonyító erejük, emellett a bíróság és az ügyész a bizonyítékokat egyenként és összességében, szabadon értékeli¹. Habár a törvény nem tulajdonít kiemelt jelentőséget a terhelti vallomásnak, mégis az elkövető az, aki ismeri a bűncselekmény indítékait, a célját, a saját cselekvését a szándék kialakulásától a bűncselekmény megvalósításán keresztül egészen a felelősségre vonásig.

Általában a terhelt az, aki a legrészletesebben tudja előadni az elkövetés folyamatát – függetlenül attól, hogy szándékos vagy gondatlan elkövetésről van szó –, az elkövetési eszközökre vonatkozó információkat, meghatározott bűncselekmények esetében az áldozatnak a cselekmény lefolytatása alatt tanúsított magatartását és az elrejtése helyét.

A terhelt önmagáról és a cselekményéről tett nyilatkozatával segítséget nyújthat a személye és a cselekménye társadalomra veszélyességének megítéléséhez. Sok esetben a terhelt vallomása kiindulópontként szolgálhat a nyomozás irányának meghatározásához, a további bizonyítási cselekmények lefolytatásához, továbbá ahhoz, hogy miképpen lehet az elkövetett bűncselekményt bizonyítani, feltéve, ha a vallomása őszinte.

A terhelt vallomása mindig eshetőleges, mivel a vallomástételt minden különösebb törvényi jogkövetkezmény nélkül megtagadhatja. Ez csupán annyit jelent, hogy a védekezés e módjáról a vallomástétel megtagadásával lemond². Ezt a Be. is pontosan megfogalmazza: a terheltet a kihallgatás megkezdésekor figyelmeztetni³ kell arra, hogy nem köteles vallomást tenni, a vallomás megtételét, illetve az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallga-

¹ Be. 78. § (2)–(3) bekezdés.

² Bíró Gyula: Kriminálisztika. Lícium-Art Könyvkiadó Kft., Debrecen, 2010, 118. o.

³ A figyelmeztetést és a figyelmeztetésre adott terhelti választ mindig jegyzőkönyvbe kell rögzíteni.

tás folyamán bármikor megtagadhatja, de bármikor dönthet úgy is, hogy vallomást tesz, akkor is, ha korábban a vallomástételt megtagadta⁴.

Tekintve, hogy a terhelti vallomás is a személyi bizonyítékok körébe tartozik, a megszerzése érdekében alkalmazott módszerek is valamelyest speciálisak. E „specialitás” legfőbb okai a vallomást tevő terhelt szubjektumában rejlő sajátosságok és pszichikai jellemzők, a kihallgatást végző részéről pedig a kérdésfeltevés taktikai és technikai kivitelezése, valamint a minimális pszichológiai képzettség meglétének követelménye. Ez azt jelenti, hogy a terhelti vallomás megszerzését szolgáló kihallgatási módszer szakszerű megválasztása megkönnnyítheti, hogy egy olyan megbízható terhelti vallomás szülessen, amely elősegítheti a nyomozás eredményességét.

A terhelti kihallgatás lehetséges eredménye: a beismerő vallomás

A terhelt kihallgatásának célja nem a beismerő, hanem a feltáró jellegű, az igazságnak megfelelő vallomás megszerzése⁵. A hazai joggyakorlatra mégis mindig a terhelt- és beismerésközpontú nyomozás jellemző, habár a terhelti vallomás – mint a „bizonyítékok királynője” – már nem kizárólagos, ezt már a törvény is rögzíti. Mindemelllett a terhelti beismerést sem szabad lebecsülni. A nem túl késői beismerés ugyanis kiválthatja a felesleges nyomozási cselekményeket, másfelől pedig bármennyi egyéb bizonyítékot gyűjtenek is össze a nyomozás során, azokra kriminálpszichológiai szempontból mégiscsak a beismerés teszi fel a „koronát”, így a beismerés adhat átfogó és mindezt (motívum, célzat) megmagyarázó összefoglalást.

Kétségtelen, hogy a terhelt kihallgatásánál mindvégig az a fő törekvés, hogy részletes és feltáró jellegű beismerő vallomás szülessen. Vannak azonban olyan tényezők, amelyeket soha nem szabad szem elől téveszteni egy beismerő vallomás kapcsán. Tekintve, hogy a terhelti vallomás is a személyi bizonyítékok körébe tartozik, fennáll a hamis vagy valótlan beismerés veszélye is. A téves beismerő vallomásnak számos oka lehet, ilyen például a jóhiszeműen tett hamis beismerés, ami az elmebetegekre jellemző; az önfeláldozás motívuma, amivel a hozzátartozóját kívánja menteni; pusztán azért vállal magára kisebb súlyú bűncselekményeket, hogy a súlyos bűncselekménnyel kap-

⁴ Be. 117. § (2) bekezdés.

⁵ Lakatos János: A nyomozás, a felderítés és a bizonyítás kriminalisztikai alapfogalmai és összefüggései. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998, 275. o.

csolatban kivonja magát a látókörből; ígért vagy remélt előny (szabadulás, jobb fogva tartási körülmények); valamint a kihallgató helytelen magatartása, amikor is beismerés hiányában szóba hozza súlyos hátrány kilátásba helyezését.

A „bizonyítékok királynőjének trónfosztottsága”, avagy az inkvizitórius eljárás „koronabizonyítéka” háttérbe szorításának oka a bizonyítékok összességében való értékelésének gyakorlati kialakítása. Ezzel a céllal összefüggésben jelent meg egyrészt az az igény, hogy a joggyakorlat ne egyetlen bizonyítékra összpontosítsa az erőfeszítéseit, egy beismerésre alapított eljárás ugyanis könnyen megalapozatlansághoz vezethet és megghiúsíthatja az igazság kiderítését, másrészt az eljárás törvényességének érdekében csökkenteni kell a beismerés kicsikarásához kapcsolódó törvénysértéseket. A gyakorlatban máris jól érzékelhető, hogy az önkéntesség garanciái jelentősen növelték a beismerés hitelét, vagyis ma már a terhelték egyre ritkábban sérelmeznek a bíróságon korábbi vallomásaik állítólagos kikényszerítéséért.

A beismerő vallomás „különleges” szerepe

A terhelti beismerés csupán a bizonyítékok egyike, ezért a többi bizonyíték nélkül nem elegendő a bűnösség megállapításához⁶, a beismerés ténye azonban érdemben méltányolható körülményként jelenik meg, ezért a törvény különböző büntető anyagi és -eljárásjogi „kedvezményeket” kapcsol hozzá.

A jelenleg hatályos jogszabályi háttér a terhelti beismerést enyhítő körülményként értékeli. Ezzel összefüggésben a *büntetőeljárású útról való „eltelelést” megtestesítő jogintézmények* közül a beismerés alapvető feltételként szolgál a *közvetítői eljárás* lefolytatásához, amelynek elengedhetetlen eleme a beismerésalapú terhelti *tevékeny megbánás*. Noha a diverzió körébe tartozó *vádemelés elhalasztásának* nem törvényi feltétele a beismerés, a kialakult gyakorlat szerint mégis többször kerül sor e jogintézmény alkalmazására, ha a terhelt a cselekményét beismerte.

A terhelti beismerő vallomása a *vádemelés során* is kiemelt jelentőségű lehet a törvényben meghatározott egyéb feltételek fennállása esetén. A Be. a terhelti beismerés meglétekor az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását célzó

⁶ Tóth Mihály: A „magyar Miranda” első néhány éve. In: Erdei Árpád (szerk.): Tények és kilátások. KJK, Budapest, 1995, 77. o.

⁷ Erdei Árpád: A trónfosztott királynő uralkodása avagy a bizonyításmélet szent tehene. Magyar Jog, 1991/4., 210–211. o.

külön eljárások alkalmazását (*bíróság elé állítás, lemondás a tárgyalásról, tárgyalásmellőzéses eljárás*) is lehetővé teszi.

A diverzió és a terhelti beismerés összekapcsolódása

A büntetőjogi útról való elterelés a magyar jogrendszerben viszonylag új megoldásnak számít, amelynek a lényege, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítása „feltételelessé” válik, így az elterelés eredményes lezárása esetén a terhelt mentesül a felelősségre vonás alól, vagy a büntetését korlátlanul enyhítik.

A diverziós eljárások közül a *közvetítői eljárás* az, amely egyszerre anyagi és eljárásjogi elemeket is tartalmaz. Noha a Be. rendelkezik a mediációs eljárás lefolytatásának szabályairól, mégis a Btk. tartalmazza az eljárás kezdeményezésének egyik alapvető feltételét – amely egyben anyagi jog feltételnek számít –, a terhelti *tevékeny megbánás*⁸. Mindezek fényében a jogalkotó szándéka arra irányult, hogy elősegítse a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartását, eredménye pedig befolyásolja a büntetőeljárás kimenetelét. A közvetítői eljárás kezdeményezésének egyik elengedhetetlen feltétele, hogy a gyanúsított a *vádemelésig beismerő vallomást* tegyen, ennek során a beismerésnek ki kell terjednie a *bűnösség elismerésére is*⁹, mivel a *ténybeli beismerés* önmagában, a bűnösség elismerése hiányában aligha fejezi ki az elkövető megbánását. A teljes körű beismerés feltételül szabása azt kísérli megakadályozni, hogy valódi büntudat és megbánás hiányában, pusztán taktikai megfontolásból kezdeményezze a terhelt az ügyének közvetítői eljárásra utalását. Ha a terhelt a vádemelésig teljes, a bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomást tesz, az ügyész dönt¹⁰ arról – a többi törvényi feltétel vizsgálatát követően¹¹ –, hogy az ügy alkalmas-e közvetítői eljárásra utalásra¹². Előfordulhat az is, hogy ha

⁸ Btk. 29. § (1)–(3) bekezdés.

⁹ A Kúria 3. számú büntető kollégiumi véleménye.

¹⁰ Ha az ügyész az ügyet közvetítői eljárásra utalja, ezzel egyidejűleg az eljárást a közvetítői eljárás időtartamára, de legfeljebb hat hónapra felfüggeszti.

¹¹ A közvetítői eljárás kezdeményezésének feltételeit a Be. 221/A § (1)–(3) bekezdése tartalmazza.

¹² Minderre akkor kerül sor, amikor a nyomozó hatóság a nyomozati iratokat a nyomozás befejezése után vádemelési javaslattal küldi meg az eljáró ügyészségnek. Ebben az esetben az ügyésznek harminc napja van dönteni arról, hogy az ügyben vádat emel, a nyomozást megszünteti, a nyomozó hatóság részére további nyomozati cselekmények elvégzését írja elő, a vádemelést elhalasztja, avagy az ügyet közvetítői eljárásra utalja. Ha az ügyész az ügy közvetítői eljárásra utalásának elutasítása felől dönt, az erről rendelkező határozata jogerőre emelkedésének napjától harminc napja van az érdemi döntés – nagyrészt vádemelés – meghozatalára.

az ügyész a terhelt teljes beismerő vallomása – a további feltételek megléte – esetén az ügyet nem utalta közvetítői eljárásra, akkor azt a bíróság is közvetítői eljárásra utalhatja a tárgyalás előkészítésekor¹³, és ezzel egyidejűleg az eljárást felfüggeszti a közvetítői eljárás lefolytatásának idejére, de legfeljebb hat hónapra¹⁴.

A beismeréssel kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy *mely eljárási szakaszban* tett beismerő vallomás alapozhatja meg a mediációs eljárás lefolytatását, figyelemmel arra, hogy a bíróság is dönthet a közvetítői eljárásra utalás kérdésében. A feltett kérdésre maga a Be. adja meg a pontos választ, e szerint csak a *nyomozati szakaszban tett, a vádemelés előtti gyanúsítottai beismerés* esetén van helye ezen eljárásnak. A Be. ugyanis azzal, hogy a gyanúsítottai beismerést jelöli meg, pontosan kifejezésre juttatja, hogy az elkövetői megbánásnak a büntetőeljárás legkorábbi szakaszában kell megtörténnie elkerülve azt, hogy a közvetítői eljárás „pertaktikai” eszközzé váljon.

A diverziós eszközök közé tartozik a *vádemelés elhalasztásának jogintézménye*¹⁵, amelynek az a célja, hogy a kisebb tárgyi súlyú és nyomatékos enyhítő tényezőkkel jellemzett bűncselekmények megvalósításakor a bűnösség kimondása nélkül, pusztán a vádemeléssel való „fenyegetettséggel” is elérhető legyen a büntetés célja. A törvény ezzel a vádemelésre jogosult ügyész számára megadja a lehetőséget, hogy a jogszabályi feltételek megléte esetén a vádemelést elhalassza. A vádemelés elhalasztásával lényegében egy olyan függő jogi helyzet alakul ki, amely – ha a vádemelés elhalasztásának időtartama eredményesen telik el – az eljárás megszüntetésével¹⁶, míg annak eredménytelensége esetén vádemeléssel¹⁷ ér véget.

A Be. a vádemelés elhalasztása vonatkozásában *nem jelöli* meg feltétlenül a terhelti beismerő vallomás meglétét, a gyakorlatban azonban a vádemelés elhalasztására nagyrészt akkor kerül sor, amikor a rendelkezésre álló bizonyítók között egy gyanúsított – akár ténybeli – beismerő vallomás is fellelhető. Ennek az az oka, hogy a bűncselekmény elkövetését tagadó vagy be nem ismerő gyanúsított vonatkozásában az ügyész vádat emel azért, hogy majd a bíróság döntsön a tagadó, vagy be nem ismerő vádlott bűnösségéről a bizonyítékok összességében való értékelése nyomán.

13 Be. 263. § (4) bekezdés.

14 Be. 266. § (3) bekezdés c) pont.

15 Be. 222–223. §

16 Be. 226. § (1)–(2) bekezdés.

17 Be. 227. § (1)–(4) bekezdés.

A beismerésalapú külön eljárásokról

A Be.-ben szabályozott külön eljárások alapvetően a büntetőeljárás egyszerűsítését és az ügy gyors elbírálást teszik lehetővé a törvényben meghatározott feltételek együttes fennállása esetén. Ezek közé tartoznak azok az eljárási formák (*a bíróság elé állítás, a lemondás a tárgyalásról és a tárgyalásmellőzések eljárás*), amelyek alkalmazásának elengedhetetlen feltétele a *terhelti beismerés*.

A bíróság elé állítás

A bíróság elé állítás intézményének az a célja, hogy elősegítse az ügy gyors elbírálását olyan egyszerűbb megítélésű ügyek esetén, amelyeknél az egyéni és általános bűnmegelőzés követelményének hatékony érvényesítéséhez fűződő nyomós közérdek megkívánja, miszerint a bűncselekmény elkövetését a lehető legrövidebb időn belül – a gyanúsított kihalgatását követő harminc napon belül – kövesse a büntetőjogi felelősségre vonás. Ezen időbeli korlátozáson kívül számos követelményt¹⁸ megfogalmaz a Be., ezek közül az egyik az, hogy a terhelt a *bűncselekmény elkövetését beismerje*, vagy a terheltet tetten éri. Terhelti beismerés esetén a beismerésen a bűncselekményt megalósító *tények előadását* kell érteni, ugyanis a *bűnösség beismerése nem szükséges*. A terhelt beismerése mindemellett a bíróság elé állítási eljárásban sem teszi lehetővé az azt alátámasztó, egyéb bizonyítékok beszerzését.

Lemondás a tárgyalásról

A tárgyalásról lemondás alapján folytatott eljárásban a *beismerő vallomáson* és az iratokon alapuló, a bűnösséget megállapító és a váddal egyező tényállás és minősítés megállapítása, valamint a vádirat keretein belüli büntetés vagy intézkedés alkalmazása esetén az ezekben a kérdésekben egyébként az alapeljárásban nyitva álló rendes jogorvoslati lehetőségtől a terhelt eszik.

¹⁸ A Be. 517. § (1) bekezdése szerint az ügyész a terheltet a gyanúsítottként történő kihallgatásától számított harminc napon belül bíróság elé állíthatja, ha a bűncselekményre a törvény nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel, az ügy egyszerű megítélésű, a bizonyítékok rendelkezésre állnak, és a bűncselekmény elkövetését beismerte. Tettenérés esetén az ügyész a terheltet az előbbi feltételek mellett – kivéve a beismerést – bíróság elé állítja, vagyis az ügyésznek nincs mérlegelési lehetősége abban, hogy a gyanúsítottat bíróság elé állítja, vagy sem.

A tárgyalásról lemondásnak előfeltétele¹⁹, hogy a terhelt a vádemelést megelőzően a *bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomást* tegyen, az ügy elbírálását szolgáló nyilvános ülésen lemondjon a tárgyaláshoz való jogáról azaz, hogy az ügyészi indítványban foglaltakat elfogadja. A tárgyalásról lemondásos eljárást az ügyész indítványozhatja akkor, ha a *terhelt beismerő vallomást tett a bűnösségére is kiterjedően*, és ha kezdeményezte az ügyésznél az ügy nyilvános ülésen való elbírálását, valamint a terhelt személyi körülményei és a cselekménye figyelembevételével az ügyész lehetőséget lát ezen eljárási forma igénybevételére.

A törvény biztosítja azt, hogy a *nyomozás során beismerő vallomást nem tett* terhelt nemcsak a nyomozás szakaszában, hanem a *vádirat benyújtását követően* is élhessen a tárgyalásról lemondás jogával. Ekkor a vádlott vádirat kézbesítésétől számított tizenöt napon belül kezdeményezheti, hogy az ügyész tegyen indítványt az ügy nyilvános ülésen történő elbírálására, így ha az ügyész ezt alaposnak tartja, a vádlottat meghallgatja. A meghallgatáson főként azt a körülményt kell tisztázni, hogy a nyomozás során beismerő vallomást nem tett vádlott miért kívánja a cselekményt mégis beismerni, továbbá – a lehetőségekhez mérten – meg kell győződni arról, hogy a beismerő vallomása önkéntes és kellően megbízható, így megalapozhatja-e az egyszerűsített bírósági eljárást²⁰.

Ha az ügyész a vádlott ellen több bűncselekmény miatt emel vádat, a tárgyalásról lemondás alapján az ügy nyilvános ülésen történő elbírálását csak akkor indítványozhatja, ha annak feltételei – a bűnösségre kiterjedő beismerő vallomás és a tárgyalásról lemondás – a vádlott *valamennyi, a vád tárgyává tett cselekménye* vonatkozásában fennállnak, és az ügyész lehetőséget látalmazati büntetés kiszabására²¹. A helyzet hasonlóan alakul akkor, amikor az ügyben több vádlott is szerepel. Ilyen esetekben csak akkor van helye ezen eljárás lefolytatásának, ha a törvényi feltételek valamennyi vádlott vonatkozásában fennállnak, ha azonban az egyik vádlott-társ esetleg *mégsem tesz beismerő vallomást*, az ügyész a be nem ismerő vádlott kapcsán az ügytől való elkülönítés iránt intézkedik, így az ő vonatkozásában a „rendes” bírósági eljárásban történik a bűnösség megállapítása, míg a *beismerő* vádlottak esetén a tárgyalásról lemondás során tartott nyilvános ülésen való elbírálásra kerül sor.

¹⁹ Be. 534. § (1) bekezdés.

²⁰ Ha a vádirat benyújtása után az ügyész lehetőséget lát a tárgyalásról lemondás alkalmazására – a nyomozati szakban tett beismerés során eszközölt eljárási szabályoknak megfelelően –, a meghallgatásról készült jegyzőkönyvet és a megengedhetőség kérdésében hozott ügyészi határozatot a vádkiegészítéssel továbbítja a bíróságnak.

²¹ Btk. 84. § (1)–(2) bekezdés.

A gyanúsított beismerés, a vádemelést megelőző lemondó nyilatkozat és a vádiratban megfogalmazott ügyészi indítvány előterjesztése sem alkalmas e külön eljárási forma szerinti bírósági eljárás lefolytatására, ha a vádlott a bíróság előtt nem jelenik meg, és ott nem nyilatkozik úgy, hogy a tárgyaláshoz való jogáról lemond, és beismerő vallomást tesz. A tárgyalásról lemondásnak mindig a *bíróság előtt* kell megtörténnie, mint ahogyan a *bűnösségre kiterjedő beismerő vallomás* megtételének is, amelynek során a bíróságnak meg kell győződnie arról, hogy a lemondás, valamint a beismerés önkéntes és hitelt érdemlő. A nyilvános ülésen a terheltnek természetesen megvan a joga arra, hogy a lemondó nyilatkozatot, illetve a beismerő vallomást visszavonja és megváltoztassa, így ha él ezzel a jogával, továbbá ha az önkéntesség vonatkozásában kétség merül fel, akkor a bíróságnak az ügyet – az általános szabályok szerint – tárgyalásra kell utalnia.

Az eljárás folyamán a bíróság a vádlott beismerő vallomása és a rendelkezésre álló nyomozati iratok alapján hozza meg érdemi határozatát úgy, hogy más bizonyítási eljárást nem végez, tehát a vádlott kihallgatása után a bíróság kizárólag okirati bizonyítást folytat le. E külön eljárási forma lényege, hogy a *terhelt bűnössége is beismerő vallomásán alapszik*, ezzel áttörve a modern bizonyítási jog egyik alapelveként kezelt tételét, miszerint a terhelt beismerő vallomása önmagában nem elegendő bizonyíték²², a törvény azonban ezzel az eljárási formával az elv alól *kivételt* enged. A tárgyalásról lemondás alapján folytatott eljárásnak a vádlott beismerő vallomásához mint alapfeltételhez kötése és a további bizonyítási eljárás mellőzése bizonyításeleméleti nézőpontból oda vezetett, hogy a törvény az önkéntes és aggálytalan beismerő vallomásnak kiemelt elvi jelentőséget tulajdonít, vagyis ebben a külön eljárásban megszűnt annak a tételes jogban is kodifikált bizonyítási elvnek az általános jellege, amely szerint a terhelti beismerő vallomás nem lehet a „bizonyítékok királynője”, mivel azt az összes többi rendelkezésre álló és törvényesen beszerzett bizonyíték fényében kell értékelni.

A tárgyalás mellőzése

A tárgyalásmellőzéses eljárás is a büntetőeljárás egyszerűsítését és gyorsítását szolgáló eljárások közé tartozik, egyik alapfeltétele a törvényben meghatározott többi konjunktív feltétel²³ mellett a szabadlábon lévő *terhelt beisme-*

²² Be. 118. § (2) bekezdés.

²³ Be. 544. § (1) bekezdés.

rő vallomása. Az eljárás lényege, hogy tárgyalás tartása nélkül – végzéssel – dönt a bíróság a szabadságelvonással közvetlenül nem járó²⁴ büntetőjogi jogkövetkezmények alkalmazásáról.

A tárgyalásmellőzések eljárás csupán a terhelti *ténybeli beismerést* követeli meg, ez a bűncselekményt megvalósító tények előadását jelenti, a bűnösség pusztá elismerése azonban a ténybeli beismerés nélkül nem elegendő. Értelemszerű, hogyha a vádlott a nyomozás során tett korábbi beismerő vallomását részben vagy egészben visszavonta, akkor nem lehet ezt az eljárási formát indítványozni, és akkor sem, ha vád több bűncselekményre vonatkozik és a vádlott nem mindegyikre tett beismerő vallomást.

*Hasonlóságok és különbségek
a beismeréshez köthető külön eljárásokban*

A tárgyalásról lemondás több tekintetben hasonlít a bíróság elé állításos és tárgyalásmellőzések eljárásához, mégis vannak közöttük jelentős különbségek.

Alapvető hasonlóság mindhárom eljárásnál, hogy a lefolytatásukhoz a terhelti *beismerésre* van szüksége – bíróság elé állítás esetén beismerés hiányában a tettenérés is elég –, ezen a ponton azonban egy jelentős eltérés is megmutatkozik, miszerint a lemondás a tárgyalásról külön eljárás feltétele a *bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomás*, a tárgyalásmellőzések eljárás és a bíróság elé állítás lefolytatásához azonban „csupán” a terhelt *ténybeli beismerése* is elegendő.

Megvizsgálva a három külön eljárást, megállapítható, hogy a bíróság elé állításos²⁵ és a tárgyalásmellőzések eljárás abban is különbözik a tárgyalásról lemondástól, hogy ezek alkalmazásakor a *terhelti beismerő vallomás* már a *nyomozati szakaszban rendelkezésre áll*, az ügyész ugyanis csakis a nyomo-

²⁴ A tárgyalásmellőzések eljárás rendszerint az ügyész indítványozza a vádiratában, ha a terhelt a nyomozás során beismerő vallomást tett és szabadlábon van, a bűncselekmény ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő, a törvény lehetővé teszi nem végrehajtható szabadságvesztés kiszabását, a büntetés célja tárgyalás tartása nélkül is elérhető és a tényállás egyszerű megítélésű. Ügyészi indítvány hiányában a bíróság a tárgyalás előkészítésének szakaszában is dönthet úgy, hogy az ügyet tárgyalásmellőzések eljárással bírálja el, ha annak törvényi feltételei maradéktalanul fennállnak.

²⁵ Megemlítendő különbségként az is, hogy bíróság elé állítás esetén a vádemelés nem vádirattal, hanem a bíróság előtt szóban történik – az ügyész egy feljegyzést készít a bíróság elé állításról, ebben kizárólag a terhelt személyi adatai, a bíróság elé állítás helye és időpontja, a történeti tényállás, a tényállás alapján megállapítható bűncselekmény, a bizonyítékok és a tárgyalásra idézettek vannak feltüntetve az ügyészi indítvány megjelölése nélkül, mivel az ügyész indítványait csak szóban terjeszt elő a vádirattal ellentétben –, a bizonyítékok és a tárgyalás előkészítésének szabályai nem alkalmazhatók úgy, mint a tárgyalásról lemondás és a tárgyalásmellőzések eljárás esetében.

zó hatóság által a részére megküldött nyomozati iratok – köztük a gyanúsított beismerő vallomásról készült jegyzőkönyv – felülvizsgálatát követően tud abban dönteni, hogy az ügy alkalmas-e arra, hogy bíróság elé állításos formában folyjon le az eljárás, vagy hogy a vádiratában indítványt tegyen az ügy tárgyalás mellőzésével való elbírálására. Ezzel szemben a tárgyalásról lemondás esetén arra is lehetőség van, hogy az a vádlott, aki a *nyomozati szakban nem tett beismerő vallomást*, azt a vádirat benyújtása után az ügyészi meghallgatáskor tegye meg, ezt a vallomást és a tárgyalásról lemondó nyilatkozatát a bírósági nyilvános ülésen is meg kell ismételnie.

A tárgyalásmellőzéses eljárásban a vádlott a bírósági döntés – a bíróság végzése – kézhezvételét követően értesül ezen eljárás vele szemben történő lefolytatásáról, így csak utóbb szerezhet tudomást arról, hogy ügyét a bíróság már elbírálta, a döntéssel szemben azonban jogorvoslatként kérheti tárgyalás tartását. Ezzel ellentétben a tárgyalásról lemondásnál éppen a terhelt kezdeményezi ezen eljárási forma lefolytatását, tehát előzetesen tudomása van róla, ennek pedig az az „ára”, hogy az ügyészi indítvány elfogadása és a bűnségre is kiterjedő beismerés mellett lemond a tárgyaláshoz való jogáról.

Zárógondolatok

A terhelti beismerő vallomás a büntető anyagi és -eljárási jogban is fontos helyet foglal el. A beismerő vallomáshoz kapcsolódó jogintézmények sorát megvizsgálva arra a következtetésre lehet jutni, hogy a beismerés mindig a terhelt javára írandó, ugyanis olyan jogkövetkezményeket és eljárási formákat kapcsol hozzá a törvény, amelyeknek az a céljuk, hogy a terhelt büntetőjogi felelősségének elbírálása egyszerűbb és gyorsabb eljárási formában történjen (külön eljárások). Emellett lehetőséget ad a jogszabály arra is, hogy a terhelt jóvátegye a bűncselekménnyel okozott sérelmeket úgy, hogy teljesíti a sértettel kötött ilyen tárgyú megállapodást (tevékeny megbánás és közvetítő eljárás), továbbá hogyha egy meghatározott időszakban törvényiszteelő életmódot folytat és a neki esetleg előírt magatartási szabályokat teljesíti (vádemelés elhalasztása), végül mentesül a büntetőjogi felelősség alól.

E jogintézmények alkalmazásakor, álláspontom szerint, a terhelti beismerő vallomás személyi bizonyítéki mivoltából eredő bizonytalanságok okozzák a legnagyobb nehézséget a jogalkalmazók számára. A terhelti beismerő vallomás létrejöttékor fontos szerepük van az objektív és szubjektív tényezők meglétének, az alkalmazott kihallgatási taktika milyenségének, a szubjektum

egész világlátásának, gondolkodásmódjának, de természetesen erős befolyást gyakorol az egész folyamatra az élmény érzelmi-indulati komponenseinek színezete és intenzitása is.²⁶

Tekintettel arra, hogy a törvény „kedvezményeket” fűz a terhelti beismerő vallomás megtételéhez, annak is fennáll a reális esélye, hogy a terhelt csupán a törvény által nyújtott lehetőségek kihasználása érdekében tesz – akár hamis – beismerő vallomást a büntetése enyhítése, valamint a büntetés vagy intézkedés elkerülése céljából. E tényezők, vagyis a beismerő vallomásokban rejlő megbízhatatlansági „faktor” miatt a nyomozó hatóságnak, az ügyésznek és a bíróságnak fokozott gondossággal kell eljárnia a terhelti beismerésre épülő eljárások alkalmazásakor.

²⁶ Bócz Endre: Kriminisztika a tárgyalóteremben. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008, 109–110. o.

KOCSIS GEORGINA

Az in dubio pro reo elv érvényesülésének problémái Pusoma Dénes ügyében

A büntetőjogi értelemben felfogott megismerés összetett, akadályokkal nehezített folyamat; s amint azt *Finszter Géza* írja: „*az egyszери, egyedi és megismerhetetlen bűneset spontaneitása teszi rendkívül nehézé már a felfedezését is, de még inkább az elkövetők kézre kerítését és a teljes tényállás felderítését*”.¹

A büntetőeljárás megismerés egyik fő akadálya ismeretelméleti, ugyanis a bűncselekmény az esetek jelentős részében nem rekonstruálható a büntető igazságszolgáltatás eszközeivel. Emellett a bűn rejtőzködő, latenciára hajlamos természetű, s gyakran a társadalom többsége nem azonosul azzal az erkölcsi felfogással, amelyen a büntetőnorma alapul – megnehezítve ezzel a büntető igazságszolgáltatás azon célkitűzését is, amely az általános prevencióra irányul.

Pusoma Dénes ügye mára már közismert, torokszorító emberi sors, amelynek ismeretében felvetődik bennünk a kérdés, hogy a bíróság felelőssége miként állapítható meg téves következtetése miatt, és mely tényezők vezettek a bizonyítás ily horderejű kudarcához.

A Heves Megyei Bíróság előtt lefolytatott eljárás

A Heves Megyei Bíróság 1995. április 19-én hozott ítéletével Pusoma Dénest halált okozó testi sértés büntette, valamint rablás büntetének kísérlete miatt hatévi szabadságvesztésre ítélte.

A büntetőeljárás menetét – amelynek alapján az ügyben lefolytatott bizonyítást értékelik a későbbiekben – a Heves Megyei Bíróság által kiadott tájékoztatás² alapján ismertetem.

A cselekmény 1994. március 16-án az esti órákban történt és másnap reggel hét és nyolc óra között a szomszéd találta meg a sértettet az asztal alatt,

¹ Finszter Géza: Bizonyításemelletek a jog világában. Belügyi Szemle, 2006/7–8.

² Tájékoztató a Heves Megyei Bíróságon Pusoma Dénes büntető ügyében lefolytatott eljárásról és az azt követő kártalanítási perről. Jogelméleti Szemle, 2012/1.

véresen, a földön fekve. Még aznap, azaz március 17-én a rendőrség szinte mindenkit meghallgatott, aki bármit tudhatott az ügyről.

A tanúk közül a sértett lánya és veje elmondta, hogy előző nap a délelőtti órától körülbelül 15-16 óráig a sértett házánál, az udvaron és a kertben ketten dolgoztak, akiket a sértett fogadott fel a munkára. Dél körül megjelent Pusoma Dénes, aki a gallyakat szedte össze, és szintén segédkezett, de ebédkor a sértett mondta neki, hogy ő nem kap ebédet, mert őt nem hívta dolgozni. Ezt követően Pusoma Dénes elment, majd a délután folyamán 14–15 óra között ismét megjelent. Ekkor az egyik kerti munkás behívta, bementek a konyhába, és két pohár bort adott neki. Ennek fejében Pusoma Dénes ott maradt segíteni, és csak 15 és 16 óra között ment el.

Legelső vallomásában Pusoma Dénes édesanyja előadta, hogy 15 órakor jött haza a fia, pénzt nem adott neki, azt mondta, hogy nem kapott semmit, és már aznap nem is ment sehová. Elmondta, hogy amióta a katonaságtól leszerelt, azaz körülbelül két éve, a fia nem dolgozik sehol, segélyt nem kap, ő tartja el a nyugdíjából, alkalmi munkákat végez. Később azt mondta, hogy fia a déli órákban jött haza először, adott neki egy döglött tyúkot, hogy főzze meg, majd újra elment, és csak este kilenc körül jött haza.

Másnap a vádlott édesanyja azt is elmondta, hogy a fia zavartan viselkedett az utóbbi időben, például megverte őt, felgyújtotta a házat, majd úgy tett, mintha nem emlékezne rá.

A sértettet megtalálól szomszéd közölte, hogy a szellemi fogyatékos testvére látta előző nap Pusomát a sértett házánál leselkedni. Azt is elmondta a rendőrségen, hogy Pusoma Dénes édesanyja faggatta a testvérét, mit is látott valójában.

Az említett szellemi fogyatékos személy a kihallgatásakor elmondta, hogy látta Pusoma Dénest a lakásba besurranni. A tanút megvizsgáló elmeorvos szakértő olyan véleményt adott, hogy nagy valószínűséggel igaz, amit a tanú mond.

Másvalaki a tanúvallomásában elmondta, hogy hallotta, amikor Pusoma Dénes bűncselekmény elkövetését tervezte, és erőszakos, agresszív emberként jellemezte a férfit.

Az eljárásnak ebben a szakaszában Pusoma Dénest is tanúként hallgatták meg: tagadta, hogy bármi köze lenne a cselekményhez. Azt nem tagadta ugyan, hogy ott volt, de azt állította, hogy 15 óra táján elment, majd hazament, és azután már nem hagyta el az otthonát. Elmondta, hogy járt a sértett konyhájában, de a szobában nem (ahol a későbbiekben a rendőrség a szagazonosítást végezte).

Március 19-i tanúvallomása teljesen összefüggéstelen volt. Kijelentette, hogy zavarta a kereszt a sértett lakásában. Elmondta, hogy többször látta álmában a sértettet, véres volt az arca – a jobb oldalon véresebb –, és mintha az asztal négy lába is megjelent volna az álmában a sértett mellett.

A vádlott azt is hozzátette, hogy „*mikor visszamentem, 300 Ft-ot kértem aznap, amikor dolgoztunk ott*”.

Március 20-án a nyomozó hatóság őrizetbe vette Pusoma Dénest: gyanúsítottként ekkor hallgatták ki először. Ekkor azt mondta, rosszul esett neki, hogy ő nem kapott ebédet, de nem haragudott, nem bántotta a sértettet. „*Nem bántottam [...] nénit, nem tudom, miért mondja anyám, hogy nem voltam ott-hon. Ha hazamegyek, leszűrom, mert hazudott.*”

Március 23-án zajlott le az előzetes letartóztatás tárgyában a meghallgatás, amelyen Pusoma Dénes nem tett vallomást, a bíróság pedig elrendelte az előzetes letartóztatását. Pusoma nem fellebbezett, *tudomásul vette a bíróság határozatát*.

Ezután kihallgattak minden szomszédot, és az általuk megnevezett embe-
reket, emellett azokat, akik valaha is dolgoztak a sértettnél. Több tanú el-
mondta, hogy aznap 17 és 18 óra között felfigyeltek két idegen férfira, akik
a sértett háza közelében voltak. A kilétüket nem sikerült megállapítani, mert
senki sem ismerte őket.

A nyomozás hangsúlyosabb mozzanatai

A következőkben a nyomozásnak azokat a mozzanatait ismertetem, amelyek a bizonyítás folyamán a legnagyobb hangsúlyt kapták.

A helyszínen a szobában lévő komód elől szagmintát rögzített a cselekmény felfedezésének napján a nyomozó hatóság. A szagazonosítást két kutyaival végezték. Mind a két kutya a rögzített szagot öt esetből ötször azonosnak jelezte Pusoma Dénesével, a másoktól vett szagmintá azonososságát a rögzített szaggal kizárta.

Hangsúlyozni szeretném, hogy Pusoma Dénes azt állította, hogy a bűncselekmény napján nem volt a szobában, amelyben a szagot rögzítették.

Pusoma Dénes zárkatársa előadta, hogy a vádlott részletesen elmesélte neki az eseményeket, és elismerte, hogy ő járt a sértettnél, de csak pénzt akart, nem állt szándékában bántalmazni őt. Elmondta, hogy Pusoma egy csomagot is adott neki azért, hogy ha előbb szabadul, adja oda egy ügyvédnek. Pusoma

zárkatársa kíváncsiságból felbontotta a csomagot, és egy levelet talált benne, amelyben *Pusoma Dénes beismerte a cselekményét.*

A bírósági eljárásban Pusoma Dénes egyáltalán nem tett vallomást, semmilyen védekezést nem terjesztett elő. Írásszakértő állapította meg, hogy a beismerő vallomást ő írta.

A bíróság ismételten megvizsgáltatta a vádlottat elmeorvos-szakértővel, aki *személyiségzavart állapított meg, skizofrén elemekkel.*

A szakértői vélemény szerint azonban a vádlott *tisztában volt a helyzetével, egészséges, védekezésre képes állapotban volt.*

A következőkben azokat a bizonyítékokat ismertetem, amelyek végül alapot szolgáltatnak ahhoz, hogy a bíróság Pusoma Dénes bűnösségét *1995. április 19-én* megállapítsa:

1. Szagazonosítás eredménye.
2. A szellemi fogyatékos tanú vallomása.
3. A vádlott saját kezűleg írt beismerő vallomása.

Adat van továbbá arra vonatkozóan is, hogy a sértett körmének felületén talált szálminta Pusoma Dénes mellényéből is származhatott, de a szál eredete – annak általánossága miatt – nem bizonyítható. A Pusoma Dénes körmén talált piros színű elemi szál is származhatott a sértett ruhájáról. Ezeket az adatokat azonban a büntetőbíróság nem használta fel, mivel nem tartotta őket egyértelmű bizonyítéknak.

A Heves Megyei Bíróság a tájékoztatójában hozzáteszi, hogy a vádlott az ítélet kihirdetése után megfelelő kioktatást kapott arról, hogy mit tehetett volna, sőt a tanács elnöke a védő kérésére szünetet is elrendelt annak érdekében, hogy a védő beszélhessen a vádlottal. Ennek ellenére a vádlott közölte, hogy *„nem fellebbez, úgyis mindegy”.*

A védő három napot tartott fenn nyilatkozattételre, de nem jelentett be fellebbezést, így az ítélet jogerőre emelkedett.

Pusoma Dénes 1995. június 6-án beadványban fordult az eljáró bíróhoz: perújrafelvételt kért, ártatlanságára hivatkozva. A bíró felvilágosította, hogy milyen esetekben van helye perújításnak, és ha perújítást kíván kezdeményezni, forduljon az ügyészséghez. A kioktatás után a vádlott kihallgatást kért, de a bíró tájékoztatta, hogy erre jogerősen elítelt ügyében nincs lehetőség. A bíró ismételten felhívta a figyelmét a perújítás lehetőségére.

1996. május 22-én a *Heves Megyei Főügyészség perújítási indítványt terjesztett elő* Pusoma Dénes javára, mert egy másik büntetőügyben olyan infor-

máció került a birtokába, mely szerint a cselekményt két másik személy követte el.

1996. május 30-án kelt végzésében a Heves Megyei Bíróság elrendelte Pusoma Dénes szabadlábra helyezését.

1996. december 9-én a bíróság a korábbi ítéletet hatályon kívül helyezte, és a vádlottat jogerősen felmentette a vád és annak következményei alól.

Pusoma Dénes 1994. március 20. és 1995. április 19. között volt előzetes letartóztatásban, 1996. május 30-ig pedig jogerős büntetését töltötte.

Képviselőként 1997. január 9-én nyújtott be keresetet *dr. Magyar Elemér* ügyvéd 2 260 000 forint kártalanítás céljából.

1997. június 3-án emelt vádat a Heves Megyei Főügyészség a tényleges elkövető ellen, majd 1999. június 4-én születt meg az ítélet, amely az elkövetőt hét év letöltendő börtönbüntetésre ítélte.

1997. augusztus 6-án holtan találták Pusoma Dénest.

Államigazgatási eljárás

A lefolytatott államigazgatási eljárás keretében megállapították, hogy Pusoma Dénes halála önakasztás miatt következett be.

Az államigazgatási eljárásban kihallgatott személyek elmondták, hogy Pusoma Dénes a szabadulása után nem hangoztatta az ártatlanságát, szerényen viselkedett. Amikor azonban az újságírók megjelentek, és megírták a történetét, azt mondta, hogy neki kártalanítás jár a börtönben töltött időre.

A halála előtt körülbelül egy héttel eladta a házát tízezer forintért, ezután nem volt hol laknia. Ezt követően kicsapongó életet élt, ennek következtében az őt élelemmel ellátó nagynénje elfordult tőle, nem engedte, hogy nála lakjon, mert félt tőle. Pusoma Dénes ezért többször az árokparton vagy a temetőben aludt. Nehezményezte, hogy még mindig nem kapta meg a kártalanítást, nem volt pénze. Többször tett olyan kijelentést, hogy öngyilkos lesz.

Egy tanú elmondta azt is, hogy szabadulása után Pusoma Dénes azt állította, amint megkapja a 2,2 millió forintot, vállalkozásba kezd, és autót vásárol. A tanú Pusoma Dénest több alkalommal hívta, hogy menjen velük dolgozni, gombát szedni – amely jó kereseti lehetőséget jelentett volna a férfinak –, ő azonban nem ment.

Körülbelül egy héttel azt követően, hogy Pusoma Dénes eladta a házát, öngyilkos lett.

Az in dubio pro reo elv érvényesülésének problémái az ügyben

Az *ártatlanság vélelmének elvéből* vezethető le a hatályos büntetőeljárási törvény *in dubio pro reo* szabálya, amelynek értelmében a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem lehet a vádlott terhére értékelni [1998. évi XIX. tv. 4. § (2) bek.]. A magyar büntetőeljárási törvény szövege a teljes, matematikai szintű bizonyosságot várja el, amely azonban – be kell látnunk – a gyakorlatban a korábban már említett, a bizonyítás útjában álló akadályokból kifolyólag is, lehetetlen. E szigorú értelmezés szinte soha nem vezetne a bűnösök elítéléséhez, mert valamennyi kétség mindig marad a különböző bizonyítékok vizsgálatakor, a bizonyítási eljárásban nem érhető el a teljes, „matematikai” bizonyosság, ezért a gyakorlatnak szükségképpen lejjebb kellett szállítania az elítéléshez szükséges bizonyosság szintjét.

Aladits Beáta és *Bencze Máttyás* 2010-ben, egy empirikus kutatásban első fokon eljáró bíróságok ítéleteit vizsgálták azért, hogy legalább hozzávetőlegesen meghatározhassák azt a bizonyossági szintet, amelyet a bíróságok általában elegendőnek tekintenek a vádlottak elítéléséhez. E célnak megfelelően a dolgozatban részletesen feltárták és bemutatták azokat az érvelési módszereket, amelyek összefüggésbe hozhatók a bizonyítottsági szint mértékével. Ezek alapján elmondható: a mai magyar bírói gyakorlat lehetővé teszi, hogy a mérce sokkal lejjebb kerüljön, mint a „teljes bizonyosság”, de még az „ésszerű kétség hiányánál” is alacsonyabb: általában a „*terhelő bizonyítékok egyszerű túlsúlya*” is elegendő az elítéléshez. Ez a szint azonban már beláthatóan kritikára adhat okot.

A bizonyossági szintet mindenképpen befolyásolja az *ügy „súlyosságának kérdése*”, a nagyobb horderejű ügyek (főként emberölés, életveszélyt vagy halált okozó testi sértés) ugyanis az eljáró hatóságok tüzetesebb vizsgálódását idézhetik elő, de nagyobb lehet rajtuk a nyomás az *eredményességet* illetően. Ilyen nyomás alatt nem elképzelhetetlen, hogy a bizonyítékok értékelése nem az *in dubio* szabálynak megfelelően történik, és ezt a feltevést igazolja Pusoma Dénes esete is.

A *beismerő vallomás kettős természetére* is fel kell hívnom a figyelmet, ezt ugyanis a Pusoma Dénes elítéléséhez alapot adó bizonyítékok közül a legerősebb bizonyító erejűnek ítélte meg a bíróság. A Be. szerint [118. § (2) bek.] a beismerő vallomás nem helyettesíti ugyan a teljes bizonyítást, a gyakorlatban azonban a beismerő vallomás esetén a dolgok természetéből fakadóan az *ártatlanság vélelmének* és az *in dubio* szabálynak a garanciális jelen-

tősége csökken (elvétve találkozhatunk olyan ítélettel, amelyben a beismerés ellenére valakit felmentett a bíróság). Az a kérdés, hogy a bíróságok mennyire veszik komolyan ezeket a garanciákat, igazából csak azokon az ügyeken – például Pusoma Dénes esetén – keresztül válaszolható meg, amelyekben lényeges tétje van a betartásuknak vagy a megkerülésüknek.

Egy látszólag megalapozott vallomás származott Pusomától, amelynek – mint utóbb kiderült – nem volt köze az igazsághoz. Valamely – a férfi kihallgatásában részt vevő – *nyomozó tanúkénti beidézése* is hozzájárulhatott volna az igazság megismeréséhez, hiszen a büntetőeljárásról a bíró közelebbi képet kaphatott volna, és esetleg fény derülhetett volna arra is, hogy a nyomozók nem csupán a „verzió rabjaiként”, a terhelt elsődleges, jó felidézését torzítva jutottak-e el a vallomás megszerzéséig.

Az ügy kapcsán rá kívánok világítani arra az aspektusra is, hogy az ítélkező bírónak alig van eszköze arra, hogy tisztázza, milyen körülmények között történt a vallomás felvétele a nyomozáskor, és mennyire megbízható az ott rögzített nyilatkozat. A Magyar Helsinki Bizottság empirikus vizsgálatában a megkérdezett terheltek huszonhárom százaléka mondta azt, hogy a *vizsgáló azzal fenyegette* meg, hogy kezdeményezi az előzetes letartóztatásának elrendelését vagy meghosszabbítását, ha nem vallja be a bűncselekmény elkövetését. Ez a számadat pontosan nem ellenőrizhető, de jelzi azt a tendenciát, hogy a nyilvánosság elől elzárt nyomozati eljárásban felvett vallomásokkal súlyos problémák lehetnek. A bírói kar megtehetné, hogy változtat a gyakorlaton, és a Be. értelmezésével (mivel a jogszabály szövege ezt a kérdést nyitva hagyja) azt a jogtudományban is megfogalmazódott álláspontot fogadná el, amely szerint a nyomozás idején tett nyilatkozat csupán egy olyan bizonyíték, amely alkalmas a tárgyaláson tett vallomás bizonyító erejének a megerősítésére vagy gyengítésére.

A szabad bizonyítás elvének tiszteletben tartása mellett azt is megjegyzem, hogy a kétség hálóján a bizonyítási elemek egyikének sem szabad fennakadnia, s emellett nyilvánvaló, hogy a bíróságok akkor idézik a *szabad bizonyítás és mérlegelés elvét*, ha egyébként nem sikerül hézagmentesen bizonyítaniuk a megállapított tényállást. A szabad bizonyítási rendszer bármifajta ésszerű korlátozás nélküli deklarációja lehetővé teszi például, hogy a vádlottat akár minimális számú és meggyőző erejű bizonyíték alapján is el lehessen ítélni. Véleményem szerint a *nagymértékű diszkrecionalitásra* lehetőset adó jogi szabályozás ez esetben nem célravezető.

A „kétséget kizáró” kitétel elvileg matematikai szintű bizonyítottságot követel meg. Egy ilyenfajta bizonyosság elérése nyilvánvalóan teljesíthetetlen,

és sajnálatos módon a bíróságok éppen ezért nem is veszik komolyan. A bizonyítási módszerek egyike sem lehet hibátlan, s ebből kifolyólag csakis a garanciarendszerek érvényesülése minimalizálhatja az igazságszolgáltatás kudarcait. Ezért elítélendő minden olyan törekvés, amely a garanciarendszer leépítésére tesz lépéseket, hiszen olyan távoli vizekre visz minket, ahol a szelek és hullámok játékszerévé válunk.

KOZÁK TAMÁS – NAGY JÁNOS

A Csongrád város vonzáskörzetében lévő tanyavilág feltérképezése, a nyilvántartási rendszer kidolgozása

A rendőrség feladatellátásának egyik fő stratégiai sarokpontja a külterületi ingatlanokban, a falvakban, az elnéptelenedő településeken (a továbbiakban: tanya) a közbiztonság, a közrend fenntartása, az ott élők szubjektív biztonságérzetének javítása.

A *Magyar Néprajzi Lexikon* meghatározása szerint a tanya „*az alföldi várak és falvak határában szétszórtan álló, rendszerint egy lakóépületet és néhány hozzá tartozó gazdasági épületet magába foglaló, paraszti használatú állandóan lakott magános telep*”.

Egyes adatok arra mutatnak, hogy e településforma csirái már a XV. században megjelentek. A török hódoltság után, a kiüresedett Alföldön, az újra-éledő települések határában létrejöttek az *időszakosan lakott szállások*. A XVIII. század első felében a pusztákat és a szántóföldeket *elkülönítették*, a második felében megindult a kitelepülés. Bár a feudalista termelési rendszer – különösen a meg nem váltott földesúri birtokokon – erősen megkötötte a jobbágyság költözési, termelési lehetőségeit. A XIX. század fordulójára, elsősorban a Tiszántúlon már kialakult a néprajzi szempontból előbb *szállástanyának*, majd *tanyának* nevezhető *külterületi településrendszer*. Kialakulásának módja tájegységenként különböző, közös vonás azonban a mezőgazdasági jelleggel, az állattartással való kapcsolat.

A tanyák helyzetéről elmondható, hogy e településformák és lakóközösségeik a változó társadalmi, politikai körülmények függvényében folyamatosan alakulnak, próbálnak alkalmazkodni a körülmények adta lehetőségekhez.

A Csongrádi Rendőrkapitányság illetékességi területéhez 14 841 hektár külterületi rész tartozik. Tanyaként 2654 ingatlant tartanak nyilván, ezekben 3228-an élnek. Csongrád város vonzáskörzetében szétszórt tanyás területek vannak. Önálló elkülöníthető részként lehet megemlíteni a Nagyréti, a Kistréti területet, továbbá Kónyaszéket, Kettőshalomot, az Öregszőlőket, a Szántót, a Kilencest, a Baltást, a Mámai területet és a Csongrád-Bokros városrészt körülölelő térséget.

A tanyákon jelentős számban idősek, egyedülálló emberek élnek, akik a helyzetük, az állapotuk folytán kiszolgáltatottabbak, így könnyebben válnak bűncselekmények sértettjévé.

Bűncselekmények szempontjából a külterület olyan tér, ahol a szomszéd, a segítség messze van, hiányoznak a vagyonvédelmi eszközök, rendszerek, az ott lakók nehezebben mozognak, a tettesek viszont könnyen elmenekülhetnek. Az ott élők egyre kevésbé érzik magukat biztonságban. A tanyák között feltűnnek a mai kor „betyárjai”, akik nem lovon, hanem teherautón, teherpjárón érkeznek, és ha lehetőségük van rá, eltulajdonítják a tanyán található értékeket.

Mivel a külterületen egyre ritkább a lakott tanya, megszűnt annak lehetősége, hogy a szomszédok figyeljenek egymásra. Könnyű bármihez hozzájutni, amit a termelőhelyen kénytelenek hagyni. Egyetlen éjszaka leszerelnek és elvisznek mindent, ami mozdítható, többmillió kárt okozva, és teljes csődöt hozva a gazdára. A tanyákon elkövetett jogsértések között a leggyakoribb az állat- és terménylopás. Előfordulhatnak vegyszer-eltulajdonítások, a munkagépekben lévő üzemanyagok lefejtése, színesfémlopások is. Időszakosan az elhagyott ingatlanokba betörnek, és előfordulnak közlekedési balesetek.

Sok esetben az sem riasztja vissza az elkövetőket, ha a kifosztásra kiszemelt terület lakott, őrzött. Az értékek megszerzése érdekében egyre többször alkalmaznak megtévesztést, és néha már személy elleni erőszakot is, bízva abban, hogy a szemtanúk hiányában a nyomozó hatóság nem tudja megállapítani a kilétüket.

A járhatatlan tanyákat sajnos a legszükségesebb segítség, az orvos, a rendőr, a mentő vagy a tűzoltó meg sem tudja közelíteni, így a segítség gyakran késve érkezik.

Az általunk rendszeresen megrendezett tanyakabinetek nyomán kiderült, hogy a tanyákon lakóknak a közbiztonság végtelenül fontos, ez a hangulatuk egyik meghatározó jellemzője. A tanyán élők nagyjából kétharmada idős és beteg ember, nekik a közbiztonság életmentő lehet.

Az emberi kapcsolatokat semmilyen technikai eszköz nem helyettesítheti, de nagymértékben támogathatja. A körzeti megbízottak aktív kapcsolatban vannak a települési önkormányzatok ilyen feladatot ellátó szervezeteivel, személyeivel. Megfelelő a kapcsolat a polgárőrökkel, a falu- és tanyagondnokokkal, a mező-, gát-, vad- és halőrökkel, valamint a vadász- és erdészirtárságokkal. Kiemelt helyen említik a különféle intézmények tagjaival történő kapcsolattartás jelentőségét, valamint a közös járőrszolgálatok fontosságát.

Nem utolsó szempont azonban az sem, hogy a járőrszolgálat tagjai egymás technikai felszereltségét is kiegészíthetik.

Ahhoz, hogy szükség esetén gyors, hatékony segítséget nyújthassunk, szükség van olyan információbázis létrehozására, amely amellet, hogy a megközelítéshez, megtaláláshoz szükséges földrajzi adatokat tartalmazza, a tanyákon lakókról is tud olyan adatokat, amelyek segítik a szükséges intézkedések hatékonyságát.

A tanyainformációs adatbázis szükségessége

A Csongrád külterületén lévő Nagyréti körzet 2006-os, a tiszai árvíz miatti kitelepítésekor szembesültünk azzal, hogy nincs átfogó nyilvántartás a külterületi tanyákról. Nagyban megnehezítette a kitelepítési munkálatokat, illetve nagy idővesztéséget jelentett, hogy egyik rendvédelmi szerv sem tudta, melyik tanyaingatlanban laknak, melyik elhagyott. A lakók mellett a jelentős jószágállomány elhelyezéséről is gondoskodni kellett. Az adott terület körzeti megbízottja, valamint a Csongrád és Térsége Polgárőr Egyesület nagyréti lakosai tájékozottabbak voltak e kérdésben, de a pontos, rendezett ismeretek hiánya miatt a kitelepítéskor jelentkező átfogó, nagy létszámot megmozgató feladatok koordinálása folyamán nehézségekbe ütköztünk.

Az 1998-ban útjára induló tanyaprogram, illetve a Csongrád vonzaskörzetében telepített jelzőrendszer kialakításakor a tanyagondnokok, a polgárőrök, illetve a meghatározott terület körzeti megbízottjai létrehoztak ugyan egy nagyobb biztonságérzetet nyújtó, személyes ismertségen alapuló kapcsolatrendszert, de ez még mindig nem oldott meg minden gondot.

A folyamatosan változó és egyre fiatalodó rendőri állomány hely- és személyismerete csak évek folyamán alakul ki, ezért fontossá vált a mindennapi rendvédelmi munkát támogató, többletinformációkat hordozó, átlátható térképészeti rendszer, adatbázis kidolgozása, ehhez széles körű összefogásra volt szükség. Indokolt volt az akár csak csekély információt birtokló rendvédelmi szerv, a körzeti orvosi szolgálat, a postások, a tanyagondnokok, a polgárőrség, a mezőgazdasági vállalkozások, a vadásztársaságok és a lakosság bevonása is.

A Csongrád és Térsége Polgárőr Egyesület néhai ügyvezető elnöke, *Kálmán József* vezetésével a feladat végrehajtására létrehozott csoportok egy-egyével jártak végig minden tanyát. A tanyaterületről, épületekről fényképfelvételeket készítettek, ezzel dokumentálva az aktuális állapotokat. A fényképek

azért fontosak, mert a tanyákon élő emberek legtöbbször csak az épület kinézetéről, vagy a tulajdonos nevééről tudják beazonosítani a keresett ingatlant. A tanyaszám, illetve helyrajzi szám alapján történő keresés sokszor sikertelen volt.

Az átlátható és hatékony felhasználhatóság érdekében a nagy mennyiségű összegyűlő információt, illetve a bejárások idején elkészült „tanyatérképet” egységes keretbe kellett foglalni, ezért a Csongrádi Rendőrkapitányság rendszergazdája segítségével létrehoztunk egy számítógépes adatbázist. A számítógépes felhasználás lehetőségének megteremtésekor törekedni kellett az egyszerűsége, használhatóságra.

A számítógépes térképészeti adatbázis megalkotása

Az információk nyilvántartására létrehozott adatbázis az említett követelményeket szem előtt tartva, Microsoft Excel alapokra épült. Csak a legfontosabb, jelentőséggel bíró tudnivalókat tartalmazza. Fontos megemlíteni, hogy a táblázatban szereplő – egyébként nem közérdekű – információk minden esetben az érintettek előzetes hozzájárulásával kerültek a rendszerbe.

A táblázat oszlopaiban a Csongrád város vonzáskörzetében található 1436 tanyaőről a következő adatok találhatóak:

- a tanya tulajdonosának neve;
- a tanya száma;
- helyrajzi szám (feltöltés folyamatos);
- a tulajdonos, vagy bérlő telefonszáma;
- a tanya lakottságára utalás, illetve az ott lakók száma;
- a tulajdonos születési éve;
- az ingatlanról készült fényképfelvétel hivatkozása;
- a tanyatérkép hivatkozása.

A hivatkozásra kattintva azonnal megjelenik egy fotó, segítve az ügyeletes munkáját, hogy a helyszínre küldött járőrnek minél pontosabban leírhasa a helyszínt.

A fényképes adatbázis frissítése szintén nagyon fontos feladat, mivel az időjárási körülmények, illetve a tanyán élők jellemzően rossz anyagi helyzete miatt az ingatlanok állaga az évek folyamán jelentősen romlik. Ha csak körbekerítenek egy tanyát, a változás nyomán máris nehezebben azonosíthatóvá válik.

Fejlesztési lehetőségek, a követendő irány

A rendszer hatékonysága kézzelfogható. A mindennapi munkához nyújtott háttértámogatás rengeteget segít a rendőröknek, és a forrányomon üldözés során több eséllyel elfoghatják az elkövetőket, segítséget nyújthatnak a rászorulóknak.

Az adatbázis elkészítése és karbantartása jelentős munkaidő-ráfordítást igényel, hiszen a folyamatosan változó környezetben tanyák tűnnek el, tulajdonosváltások történnek, így az információkat, adatokat újra és újra frissíteni kell, ez pedig csak személyesen történhet.

Megoldás lehet az önkormányzatokon keresztül a közfoglalkoztatottak, valamint a tanyagondozási szolgálat munkatársainak bevonása a nyilvántartás aktualizálásába.

A következő frissítést szolgáló adatgyűjtéskor a táblázatot tervezzük kiegészíteni egy GPS-koordinátákat tartalmazó oszloppal. A koordináták segítségével megteremthető az összhang a rendőrségi Pro-Mobil rendszerrel, így az irányítást végző személy a monitoron egyszerre követheti végig a helyszínre küldött jármű mozgását, illetve a tanyát jelölő térképen lévő többtínformációkat.

Kijelenthetjük, hogy a számítógépes adatbázis a gyakorlatban jól vizsgázott. Nagy segítség volt a 2011-es belvízi események idején, de a 2011–2012-es rendkívüli tél idején is jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a csongrádi tanyavilágban a zord időjárás ellenére is mindenki biztonságban érezhette magát. A rászorulóik közül harmincnyolc embert sikerült idejében ideiglenes szálláson elhelyezni, és közben senki nem került krízishelyzetbe. Ez mutatja legjobban, hogy az általunk kidolgozott rendszer napi munkavégzéshez nyújtott előnyei felbecsülhetetlenek.

MÉSZÁROS BENCE

Beszámoló

a *Hogyan tehetők biztonságossá a nagyvárosok?* című tudományos ülésről

2011 decemberében tizenhat alapító kutató összefogásával jött létre a Pécsi Akadémiai Bizottság Gazdaság és Jogtudományi Osztályán belül a Bűnügyi Tudományok Munkabizottsága *Fenyvesi Csaba* habilitált egyetemi docens, a pécsi jogi kar büntető eljárásjogi és kriminalisztikai tanszéke oktatójának elnökségével. A munkabizottság azt tűzte ki célul, hogy – az egyetemi tanévhez igazodóan – minden szemeszterben megtartott tudományos ülésein úgy mutassa be interdiszciplináris jelleggel az öt bűnügytudomány-terület (büntető anyagi jog, büntetőeljárás-jog, büntetés-végrehajtási jog, kriminológia, kriminalisztika) valamelyikének egy-egy speciális témakörét, hogy az lehetőleg széles körben más tudományágak képviselőinek érdeklődését is felkeltsse, őket a bűnügyi szakemberekkel való együtt gondolkodásra és együttműködésre készítse.

Az első ülésen a büntetőjog és a közgazdaságtan kapcsolódott össze, mivel az előadók a válságkezelés társadalmi és jogi eszközeiről értekeztek. A második szimpóziumon, amelyen a fiktív személyazonosságok témakörét vitatták meg a résztvevők, a pszichológia tudománya egészítette ki a taglalt jogi ismereteket. Az anyagmaradványok kriminalisztikai jelentőségének ismertetése értelemszerűen a természettudományok képviselőinek közreműködését is igényelte a Szentágothai János Kutatóközpontban megtartott harmadik ülésen, amely után a Pécs egyik büszkeségét jelentő, csúcstechnikával felszerelt épület – közkedvelt nevén Science Building – bemutatására és bejárására is sort kerítettek a szervezők. A negyedik alkalommal a humánbiztonság perspektívái kapcsán „a kontroll kriminológiája a biztonságról” kapott személyiséglélektani ismeretekből álló alátámasztást. Az orvostudomány és a büntetőjog sajátos kapcsolódási területe az orvos bűnügyekben viselt felelőssége, e témakört járták körül az ötödik ülés változatos tudományos fozatokkal bíró előadói és résztvevői.

A munkabizottság hatodik ülésének témaválasztása

A hatodik, *Hogyan tehetők biztonságossá a nagyvárosok* címmel 2013. június 10-én, a Pécsi Akadémiai Bizottság székházában megrendezett tudományos ülés szomorú apropóját az adta, hogy az elmúlt években több esetben rázták meg a helyi és az országos közvéleményt a Pécssett elkövetett (súlyos) bűncselekményekről szóló hírek:

– 2008 novemberében *B. Jenő* az ablakon át kézigránát dob a vele egy utcában lakó haragosa hálószobájába. Az ágyban fekvő sértett és az élettársa a robbanás következtében azonnal meghal, a szintén a szobában alvó három kisgyermeküknek csak azért nem esik bántódásuk, mert az édesanyjuk teste felfogja a repeszdarabokat;

– 2009 novemberében *G. Ákos* gyógyszerészhallgató a Biofizikai Intézetben lőfegyverrel végez egy hallgatótársával, három másik embert súlyosan megsebesít, ezzel elsőként hajtva végre iskolai ámokfutást Magyarországon;

– 2012 júliusában a többszörösen büntetett előéletű *P. László* egy elhagyott bokros területen szexuális motivációjú támadás közben fojtja meg *Bándy Katát*, a rendőrségen dolgozó 25 éves pszichológust, aki egy baráti összejövetelről gyalog tartott haza a hajnali órákban;

– 2012 augusztusában halálos szívszúrást kap a 21 éves *Böröcz Dániel*, a PVSZK dzsúdószakosztályának és a Pécsi Küzdősport Egyesületnek a versenyzője, a belváros közepén lévő Maxi Clubban;

– 2013. április 5-én hajnalban egy fejét csuklyával eltakaró férfi, *Ny. Zoltán* brutálisan bántalmazza *Páva Zsolt* pécsi polgármester húszéves lányát, aki szintén egyedül sétál haza egy egyetemi rendezvényről.

A felsorolás korántsem teljes, csak a legnagyobb publicitást kapó ügyeket tartalmazza, az elmúlt évek pécsi híreit böngészve sajnos ezeken kívül is találhatunk még élet elleni cselekményeket és közterületen elkövetett erőszakos cselekményeket. Az itt leírt öt bűneset közül különösen a Bándy Kata, valamint a polgármester lányának sérelmére elkövetett bűncselekmények okoztak nagy közfelháborodást és kaptak igen széles körű publicitást. A jelen írás tárgyául szolgáló tudományos ülés résztvevői ezért arra keresték a választ, hogyan lehetne biztonságosabbá tenni a nagyvárosok – ez esetben Pécs – életét, és egyúttal növelni a lakosok szubjektív biztonságérzetét.

A következőkben összefoglalom a szimpóziumon elhangzott előadások és hozzászólások lényegét.

A megnyugtató rendészet¹

A mai ülésnek ott kezdődött a története, hogy egy társaságban hozzám hasonló korú professzorok felvetették, hogy „mit ér a te tudományod, ha az emberek nem érzik magukat biztonságban?”. Valóban elgondolkodtam azon, hogy az elmúlt tizenkét hónapban történt két sajnálatos bűneset Pécssett, és mindkettő esetében ugyanaz a forgatókönyv érvényesült. A sajtó értelemszerűen felkapta a történeteket, majd megnyugtatót vagy meg kívánt nyugtatni bennünket a megyei főkapitány, hogy a rendőrség nagy erővel keresi az elkövetőt, és nincs okunk félni – és itt bűnügyi statisztikai adatokat ismertetett –, mert az elmúlt egy-két-három évben talán még csökkent is a bűnözés.

Csak hogy a lakosság, azok az emberek, akikkel együtt élünk, nem bűnügyi statisztikai adatokat olvas. Van egy jelenség, amelyet történetesen húsz éve épp Baranyában sikerült azonosítani: ha több megrázó bűneset történik, ez a befogadók – a lakosság – tudatában automatikusan összeadódik, és egy fenyegető külvilág képévé áll össze. Ez a szubjektív biztonság. Valóban igaz lenne az az állítás, hogy a rendőrség a szubjektív biztonságérzettel nem tud mit kezdeni?

A második löketet a mai ülés megrendezéséhez az adta, hogy nem régen a tudomásomra jutott: noha minden egyetem esetében csökkent az első helyes jelentkezők aránya közel tíz százalékkal, Pécssett ez az arány huszonhárom százalék. Egy olyan városban élünk, amelynek volt egy szép múltja, nagy iparvállalatok, bányák voltak itt, és jól ment a városnak. Most viszont az egyetlen működő üzemnek, az egyetemnek is ennyire csökkent a reputációja. Talán nem túlzok, ha ebben is sejtek egy biztonságérzettel kapcsolatos okot. Ha én lányos apa lennék, és válogathatnék az ország különböző felsőoktatási intézményei között, hogy hová küldjem a lányomat, akkor nem biztos, hogy Pécsset választanám. Ennyire talán nem tragikus a helyzet, de észre kell vennünk, hogy van egy folyamat, amelyet idejében meg kellene fognunk.

Fenyvesi Csaba húsz évvel ezelőtt írt egy méltatlanul elfelejtett könyvet, amelynek *Rendőrség és marketing* volt a címe. Ebben leírja, hogy a rendőrséget egy olyan termelőüzemhez lehet hasonlítani, amely biztonságot gyárt, és amelynek mi vagyunk a felvevői: mi olyan biztonságot kapunk, amelyet a rendőrség gyártani tud. Vajon nekünk ilyen biztonság kell, vagy lehetne valami másmit is előállítani?

¹ Korinek László, kriminológus, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

A harmadik impulzust az jelentette, hogy amikor végiggondoltam ezt az egész kérdéskört, eszembe jutott, hogy a szakirodalomban találkoztam már egy hasonló jelenséggel. 2000 körül Londonban egy ugyanilyen helyzet alakult ki, mint amelyet most Pécsen tapasztalunk. Ott évek óta nem változott a bűnözés, sőt inkább csökkent, és amikor közvélemény-kutatási módszerekkel megkérdezték a lakosságot, az lett az eredmény, hogy húsz százaléknál magasabb volt a romlás a szubjektív biztonságérzet esetében. Az emberek tehát nem azt érzik, ami a valóság, hanem valami mást.

Ugyancsak Pécsen, egy kutatás keretében azonosítottunk húsz évvel ezelőtt egy folyamatot, amelynek lényege, hogy a biztonságérzet olyan leképeződés, amely együtt mozog a világ dolgaival: az elszegényedéssel, a munkanélküliséggel, a hozzátartozó halálától való félelemmel és sok minden mással, de ennek csak egy szelete a bűnözés. Ezért már most hangsúlyozom, hogy a rendőrséget nem szeretném a vádlottak padjára helyezni. Ők dolgoznak, ahogy tudnak. Van egy őket érintő nagyon szomorú objektív külső körülmény is: az elmúlt években-évtizedekben a rossz nyugdíjaztatási politika miatt majdnem kétgenerációnyi rendőr hiányzik. A járőrök huszonkét-huszonhárom éves fiatalok, pedig a járőrpároknál az ideális az lenne, amikor a fiatal mellett van egy negyvenéves érett rendőr, aki nem kapkod a gumibotja után, hanem már tudja, hogy meg lehet máshogy is oldani egy problémát. Jelenleg az a helyzet, hogy a két huszonévesnél szinte a vak vezet a világítalant, nincs tapasztalatuk. A huszonévesnek még tanulnia kellene az idősebb járőrvezető társa mellett, de erre nincs mód. Tehát nem lehet azt mondani, hogy a rendőrség mindent meg tud oldani, pláne ilyen helyzetben.

Visszatérve a külföldi példára, a szubjektív biztonságérzet csökkenésének hatására Londonban elkezdtek egy új megközelítést alkalmazni, megpróbálták jobban elérni a lakosságot, ez volt a megnyugtató rendészet modellje.

A megnyugtató rendészet előzményei

A bemutatandó modell előzményeihez tartozik, hogy van egy érdekes ingamozgás a rendészetben. A rendőrség két irányból kap impulzusokat: mint hierarchikus szervezet kap az állami vonaltól, tehát az előljáróitól, végső soron a belügyminisztertől (elismerés, leváltás, kitüntetés stb.), és a lakosságtól is. Az ingamozgás egyik lehetséges módja, hogy kileng az állami intézkedések felé, a rendőr csak az előljáróira figyel. A másik irány, hogy azt nézik a rendőrök, mit mond a polgármester, mit mondanak a lakosok. Zavaró tényező ebben a kommunikációban, hogy van egy technizálódási folyamat, ami azt jelenti, hogy a

rendőrök hajlamosak túlértékelni az elérhetőségüket, mobilizálhatóságukat, mivel rendelkezésükre áll telefon és autó. Először Washingtonban figyeltek fel arra, hogy a rendőrök az URH-telefon miatt nem hagyják el az autót, mert vétközletben kell maradniuk, de nem is nyitják ki az ajtót, mert akkor meg a légkondicionáló nem működik. Tehát itt vannak közöttünk a rendőrájárók, akik ott ülnek egy kapszulában, az autóban, és nincs, aki bennünket megszólítson: a technika izoláltá teszi őket. A szóban forgó, Londonban alkalmazott rendészeti megközelítés tehát nem a semmiből jött, voltak előzményei.

Közösségi rendőrség

A közösségi rendőrség (*Community policing*) azt jelenti, hogy például egy adott utcában 24 óránként mindig megjelenik egy rendőr, akihez oda lehet menni, aki megkérdezi az állampolgárt, hogy hogy van, aki bemegy a boltba érdeklődni, hogy láttak-e valami szokatlant. Egy olyan rendőr tehát, akire azt mondhatja az állampolgár: ez az én rendőröm, ez a mi rendőrünk.

Problémaorientált rendőrség

E megközelítés rövid lényege, hogy a rendőrség bizonyos helyzetekre, bizonyos nagyon fontos problémákra fókuszál, és azokat oldja meg, amelyek a lakosságot a legjobban bosszantják. A lakosságot pedig olyasmik bosszantják, mint például a graffitizés. Amikor össze van firkálva egy város, az ugyanis úgy csapódik le a lakosság tudatában, hogy „itt nincs rend, itt nekem van okom félni”. Azt kérdezik maguktól az emberek: „Ha ezt nem tudják eltávolítani, akkor hogy tudnak engem a bűnözéstől megszabadítani?” Ha egy problémát nem oldunk meg, akkor az üzenet az arra hajlamosoknak, hogy újra meg lehet ismétetni. A problémaorientált rendőrség ezért igyekszik fellépni az ilyen jelenségek ellen.

COMPSTAT

A COMPSTAT egy amerikai rendőrségi próbálkozás, amelynek keretében a rendőrök folyamatosan figyelik, hogyan alakul a bűnözés, azt napról napra értékelik, és azonnal reagálnak az adatokra, egyfajta visszajelzőként. A napi rendőri vezetői értekezleteken például megmondja a parancsnok, hogy ebben a városrészben ez és ez történt, oda kell figyelni erre a problémára, nehogy még egyszer előforduljon.

Zéró tolerancia

A zéró tolerancia azt jelenti, hogy a problémákat csírájukban kell elfojtani. Ha nem szankcionálják az első jogsértést, akkor lesz második. Magyarországon ez a megközelítés a leginkább szimpatikus a rendőri vezetőknek, és ennek vannak is eredményei, de ez nagyon-nagyon nehéz folyamat.

A megnyugtató rendészet működési elvei

Amikor a megnyugtató rendészet modelljét megalkották, akkor a következő három szempontot, működési elvet külön kiemelték:

a) *Láthatóság* – A rendőr legyen látható, mindig viseljen egyenruhát, ne bújjon el civil ruhában az emberek között. Izraelben például minden rendőrnök egyenruhát kell hordania, a rendőrautónak, még ha nem bevetésre megy is, a kék lámpát villogtatnia kell, hogy mindenki lássa, hogy itt is, ott is rendőrök vannak.

b) *Közvetlenség* – A közvetlenség azt jelenti, hogy a rendőrök ne az autóban bújjanak el, hanem minél többet legyenek az emberek között.

c) *Elérhetőség* – Az elérhetőséget egy példával a legegyszerűbb megvilágítani. Akkor dolgozik jól egy ilyen megnyugtató rendészetben gondolkodó rendőrség, ha például egy randalírozó fiatalokról szóló bejelentéskor az ügyeletes azonnal felveszi a telefont, és szóban megnyugtítja a bejelentőt, valamint gyorsan intézkedik egy járőr kiküldése érdekében. Amikor a kiküldött járőr odaér, megoldja a problémát, majd megkeresi telefonálót, megköszöni neki a bejelentést, és tájékoztatja az általa tett intézkedésekről, valamint arról, hogy a rendőrség a jövőben is számít a segítségére. Így meg lehet őrizni a lakossággal való jó kapcsolatot, és így van remény arra, hogy ez a lakos legközelebb is elmegy a rendőrségre, és feljelentést tesz, vagy hajlandó lesz tanúskodni.

A megnyugtató rendészet céljai

A megnyugtató rendészet modellje a következő célokat tűzte ki maga elé:

1. A bűnözéstől való félelem csökkentése.
2. A rendőrség iránti bizalom növelése.
3. A rendőri munka társadalmi hatásának erősítése.
4. Az adatgyűjtési munka javítása.
5. Az antiszociális magatartások visszaszorítása.
6. A bűnözés csökkentése.

A végső cél természetesen az, hogy a lakosságban csökkentse a rendőrség a félelmet, a szorongást, ez sajnos nagyon nehezen megvalósítható, mivel vannak szorongó emberek. De ha az állampolgárok azt látják, hogy vannak rendőrök közöttük, ezek a rendőrök megszólíthatók, és segítenek rajtuk, akkor a sajátjuknak fogják érezni őket. Németországban volt egy nagyon jól sikerült program, *A rendőr a barátod és segítőd* címmel. Ennek nyomán a lakosok tényleg azt vették észre, hogy ezeken a rendőrökön érdemes segíteni, nem pedig elbújni akartak előlük.

A rendőri munka társadalmi hatásának erősítése nagyjából azt jelenti, hogy ha van egyegységnyi pénzeszköz, abból mennyi hasznot tud kihozni a rendészet. Ha a rendőr elbújik, ha a rendőr gorombán beszél, ha a rendőr nem úgy intézkedik, ahogy kellene, akkor értelemszerűen romlik az együttműködés, a kooperációs hajlam.

Egyszer írtam egy tanulmányt, amelynek az volt a címe, hogy a *Törvény szemé az állampolgár szemé*. A bűnesetek felderítése zömmel, nagyjából kilencven százalékos körüli arányban valamiféle feljelentéssel indul. A rendőr nem tud mindenhol ott lenni, ha az állampolgár nem figyel arra, hogy mi történik a lakókörnyékén, nem vigyáz a saját maga meg a szomszédja vagyona, akkor nem tud a rendőr sem dolgozni, és nem fogja megoldani a problémát.

Az antiszociális magatartások visszaszorítása azért nagyon fontos, mert elsősorban nem a betörések miatt félnek az emberek, hanem attól tartanak, hogy az utcán esetleg inzultus éri őket, hogy olyan fiatal csoportok vannak, amelyekről félni kell stb. Van tehát több olyan problémakör, amely az embereket szorongással tölti el, de könnyen belátható, hogy ezekre a rendőrség nagyon kevés módon tud hatni. A megnyugtató rendészet Londonban úgy működik, hogy a rendőrök kimennek ezekhez a csoportokhoz, és szerződéseket kötnek velük – csoportokban is és egyénenként is –, hogy a jövőben tartózkodjanak a zavaró magatartásoktól. E szerződéseket próbálják később végrehajtani, szóvá tenni, ha megszegték az egyes rendelkezéseket. A partneri viszonyt tehát a bűnözőkkel is ki lehet építeni.

A megnyugtató rendészet követelményei

A szóban forgó rendészeti modellre vonatkozó főbb követelmények a következőkben foglalhatók össze.

a) *A lakossággal közösen kell meghatározni az elrendelő célt.* A lakosság releváns csoportjaival meg kell beszélni, hogy mit akarnak. Ez a rendezvény, amelyen most vagyunk, ez is ilyen megbeszélés. Nagyon örülök neki, hogy az aka-

démia módot ad arra, hogy meghallgassuk a rendőri vezetőinket, és mi is kérdéseket tegyünk fel nekik, vagy esetleg tanácsokat kapjunk tőlük. Ez nem egy végletekig megvalósítható cél ugyan, de mindenképpen egy irány.

b) A társadalomellenes magatartásokra azonnal és láthatóan reagálni. Ez beillik a zéró tolerancia elvébe: akkor kell elfojtani a problémát, amikor még nagyon kicsi a láng, és nem szabad hagyni, hogy óriási tűz keletkezzen.

c) A súlyos bűncselekmények felderítése nem szoríthatja háttérbe a kisebb súlyú bűnesetek üldözését. Ez egy korlátozó feltétel. Természetesen a legnagyobb bűncselekményeket kell felderíteni, azokat mindig fel kell deríteni, de el kell érni, hogy az alsóbb régiókból is minél nagyobb hatékonysággal tudjon a rendőrség problémákat megoldani.

d) A közbiztonság és a közrend fenntartásában a társadalom mind szélesebb rétegeivel való kooperáció. A kooperáció nagyon fontos, a rendőröknek folyamatosan vissza kellene jelezniük a lakosságnak, hogy ők mit és hogyan látnak, melyek a megvalósítható célok.

e) Az emberi és anyagi eszközök pótlólagos ráfordítása nélkülözhetetlen. Az eddigi felsorolásban szereplő célok nem valósíthatók meg pénz nélkül. Ha sikerült volna elhívni ide *Pintér Sándor* belügyminisztert – erre egyébként volt törekvés, de az árvíz sajnos elmosta a tervet –, ő azt mondaná, hogy adunk maguknak további ötven rendőrt. Ezt köszönettel fogadnánk, de *Pintér Sándor* sem tud adni ötven olyan rendőrt, aki negyvenéves, és tapasztalt, tehát vannak értelmes és reális korlátok, amelyekben gondolkodni kell.

A mérhető pozitív változások

Amikor a gyakorlatban megvalósították a megnyugtató rendészet modelljét, az egyik eleme az volt, hogy minden rendőrjárőr mellé kirendeltek egy társadalmi munkást, aki megpróbált a lakosság érdemi csoportjaival kapcsolatot teremteni. Azt tapasztalták, hogy vannak pozitív hatások és vannak olyan jelenségek, amelyeken ezzel a modellel sem lehet változtatni. A mérhető pozitív változások a következők voltak:

- az áldozattá válás bejelentése;
- a társadalomellenes viselkedések közül a graffitit, a nyilvános telefonok és buszállomások rongálása, más vagyontárgyakat érintő vandalizmus, a tinédzserrek csavargása, az italozás és a garázda megnyilvánulások elutasítása;
- a graffitit és a vandalizmus kockázatának felismerése;
- a sötétedés utáni utcára menetel vállalása;
- a fizikai támadástól való félelem csökkenése;

- a rendőrségbe vetett bizalom javulása;
- a rendőri járőrözés láthatósága;
- a rendőrség elérhetősége;
- a rendőri tevékenységben való közreműködés;
- a helyi lakosokba vetett bizalom.

Az egyik hatása annak, ha működik a megnyugtató rendészet, hogy megnő a lakosság együttműködési készsége. Formailag ez rossz ugyan, mivel a rendőrségnek több munkája lesz: amit eddig elhallgattak, azt ezentúl bejelentik. Hosszú távon azonban ez a jó megoldás, mert így a rendőrök sok mindentől tudni fognak, például hogy hol vannak a forró pontok, hol vannak a beavatkozási lehetőségek.

Problémák és javaslatok

A megnyugtató rendészet jellegzetesen városi bűnmegelőzési módszer volt, ahol a lakosság a környezetén vette észre a változást: kezdett máshogy kinézni a környék, az emberek kezdték jobban érezni magukat, már este is ki mertek menni az utcára, ki mertek ülni a parkba, stb. Tehát volt egy pozitív elmozdulás, de volt, amin nem lehetett segíteni:

- a személtelés, a faji vagy nemzeti alapon történő zaklatás, továbbá a kábítószerral való visszaélésre utaló jelenségek elutasítása;
- félelem az erőszakos bűncselekményektől, a gépjárműekkel kapcsolatos deliktumoktól, a rablástól, a szexuális erőszaktól, valamint a faji, nemzetiségi hovatartozás miatti támadásoktól;
- a gépjárműekkel kapcsolatos bűncselekmények, a betöréses lopások, valamint a rablások veszélyének az értékelése;
- a rendőri fellépésekkel, beavatkozásokkal való elégedettség;
- a közösségi együttélésben a kapcsolatok szorossága;
- a közösségi cselekvés hatékonysága.

Jellegzetesen angol, egykori gyarmatbirodalmi probléma a faji zavargások léte. A két említett pécsi bűncselekmény elkövetője cigány származású volt, tehát nekünk sem kell messzire mennünk abban, hogy keressünk faji problémákat is, vagy ha nem is faji, de etnikai különbségeket. Viszont nem lenne jó, ha itt szélsőjobboldali csoportok próbálnának rendet csinálni a rendőrség helyett úgy, mint Gyöngyöspatán. A rendőrséget nem kellene két tűz közé

szorítani, nem lenne jó, ha ide transzformálna ez a jelenség. Az lenne a kívánatos, ha a mi rendőrségünk oldaná meg ezt a kérdést.

Az egyik javaslatom Pécs esetében az, hogy induljon el egy – nevezzük munkacímként így, mert korábban már volt egy hasonló kezdeményezés – „új Leonárdó-program”. Volt a városunkban egy híres rendőr, utolsó rendfokozata szerint főtörzszászlós, *Leonárd Lajos*. Megvesztegethetetlen, nagyon következetes, nagyon nyugodt, idős tiszthelyettes volt, aki rendet tartott a belvárosban. Ez az ember bement a boltokba, elbeszélgetett a járőrelőkkel, oda lehetett hozzá menni, még viccelődni is lehetett vele. Meg lehetne kérni őt arra, hogy engedje át a nevét, a fényképét, és gyártsunk egy olyan kitűzöt, amelyet mondjuk húsz rendőr, aki jelentkezik ebbe a programba, kitesz az egyenruhájára. Az állna rajta, hogy *Része vagyok a Leonárdó-programnak*. Ezek a rendőrök kapjanak nagyobb bért, ötven százalékkal több fizetést. De cserébe vállalják, hogy soha nem kapcsolják ki a mobiltelefonjukat, egy meghatározott részen járőröznek a városban, és őket mindig fel lehet hívni. Ők mindig gondoskodnának arról, hogy a lakossági hívásokra azonnal történik reagálás.

A másik javaslatom a cigány kisebbséget érinti, és itt térek vissza arra a korábbi megjegyzésemre, hogy a nagy felháborodást kiváltó két pécsi bűncselekmény esetében bizony mindkét elkövető cigány származású volt. Tavaly befejeződött egy vizsgálat a tököli fiatalok börtönében: a 14–18 éves rabok 73 százaléka vallotta magát cigánynak. És ez a hely nem az, ahol meg szoktak javulni. Higgyék el, hogy elég sok cigány származású elkövetőt láttam már. Az elem kerülők sajnos olyan életmód után vannak, olyan szocializációs deficitet halmoztak fel, hogy ezt nagyon nehéz visszafordítani. Sőt talán lehetetlen. Végig kell gondolni, hogy hol volt az a pont, ahol ezeknek a gyerekeknek az életébe még be lehetett volna avatkozni. Hatéves kor körül lezárul ez a beavatkozási lehetőség. A következtetés az, hogy minden gyereket faji-etnikai hovatartozás nélkül óvodába kell járatni, de nem biztos, hogy a mostani óvodákba. Olyan óvónőket kellene képezni, akik jobban értik a cigány gyerekek problémáját. Cigány nőket kellene keresni, akiket egy olyan óvónőképzőbe íratnának be, ahol még az érettségit sem követelik meg. Ezek a nők ne az érettségihez értsenek, meg ne a matematikához, hanem a gyerekekhez. Őket kellene alkalmazni és talán akkor P. László és Ny. Zoltán is kevesebb lesz.

Jelen és jövőbeli intézkedések Pécs közbiztonságáért²

Hol tart most Pécs városában a közbiztonság, a rendőrség? A Pécsi Rendőrkapitányság harmincegy település biztonságáért felel Pécs városán kívül, ez több mint kétszázezer ember jólétének a rendészeti oldalról való kezelését követeli meg. Valamennyi szolgálati ág megtalálható a tevékenységi körünkben. Ezek közül talán a legismertebbek: a bűnügyi, a közlekedésrendészeti szakterület, az igazgatásrendészet, a határrendészet. E tevékenységek megfelelő szinten szervezettek a kapitányságon.

Az objektív biztonság tekintetében Pécs adatait most nem hoztam magammal, a közgyűlési beszámolóim elérhető a város honlapján, a 2012-es év adatai rendelkezésre állnak. Az idei első öt hónap adatait mérlegelve nincsen aggodalomra okunk, a számokat elemezve stabil a közrendi helyzetünk. A százezer lakosnál nagyobb lélekszámú települések tekintetében Pécs a legjobb helyen áll a tízezer lakosra jutó bűncselekmények arányát tekintve.

A másik oldal a szubjektumé, azaz hogy mit él meg ebből a pécsi lakos. El kell fogadnom azt a véleményt, hogy e tekintetben romlás mutatkozik, hiszen ezt hallom a politikától, ezt hallom a sajtótól és más fórumokon is. Azt, hogy ez valós értékítéleten alapuló vélemény vagy pedig az elmúlt évnék az említett két kiemelt eseménye által generált hisztéria, nem tudom megítélni. A cél természetesen az, hogy Pécs tekintetében szavatolni tudjuk az élehető közbiztonságot. Hat pontban foglalom össze a lényeges tényezőket.

Az *első* a több rendőr kérdése. Minden rendőri vezető azt szeretné, hogy a lehető legnagyobb erő- és eszközrendszerrel bírjon. Péccett az elvárt optimális szolgálatszervezéshez szükséges erő rendelkezésre áll, alapvetően a pécsi kapitányság állományából. Természetesen hozzá kell ehhez adni a Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság, a Készenléti Rendőrség és a Terrorrelhárítási Központ azon munkatársainak a munkáját, akik időszakosan ezt a tevékenységet segítik. A rendőri szervek létszámát központilag határozzák meg, ez az objektív adatok alapján történik. Ebbe nekem nincsen beleszólásom, de az eredményeinkre tekintettel jelen pillanatban létszámemelésre nincs is szükség. Két példát szeretnék megemlíteni arról, hogy a rendőri létszám emelése meddig célszerű, és mit lehet vele elérni.

A rendszerváltás előtt mind létszámát tekintve, mind rendszerében a rendészet nagyon határozottan jelen volt, mégis nagyon kegyetlen közterületi

² Korontos Zoltán rendőr ezredes, a Pécsi Rendőrkapitányság vezetője

bűncselekményekkel találkozhattunk. Ha akkor lett volna ilyen típusú média, mint most, és annak teret engedett volna az akkori hatalom, hasonló helyzetben lett volna az akkori rendőri vezetés. A Bándy Kata ellen elkövetett bűncselekmény éjszakáján Pécssett, Gyárváros területén közel ötven kolléga dolgozott az alapszolgálaton felül egy betöréses lopásokat célzó bűnügyi nyomozási program keretén belül. Ennyivel több rendőr volt kinn abban a városrészben, ennek ellenére megtörtént ez a bűncselekmény. Sajnos csak létszámeszközökkel, klasszikus rendőri módszerekkel nem tudtuk megelőzni ezt a bűncselekményt.

A *második*, hogy „a rendőrség dolgozzon többet és jobban”. A kollégáim nagyon kemény munkát végeznek. Nagy megterheléssel dolgoznak, és ha kell, ezt még lehet fokozni, de csak időszakosan. Egy rendőri szerv sem bír ki huzamosabb időn keresztül csúcsra járatást. Ennek vannak munkajogi és pénzügyi korlátai, illetve negatív hatásokat is generálhat, ha megtörténik. A több munka nem adja a kezünkbe a kulcsot a megoldáshoz. A jobb munka viszont igen. Egy rendkívül fiatal állomány dolgozik jelenleg a rendőrségen, és a Pécsi Rendőrkapitányságon is. A közrendvédelmi állomány átlagéletkora 26 év. A jobb munka ezért kemény parancsnoki munkát igényel napi szinten, egyfajta mentorálást is jelent. De ahhoz, hogy a rendőrség jobban dolgozzon, szükség van a lakosságtól érkező visszajelzésekre is, a mai fórum is alkalmas lehet ilyen impulzusok befogadására.

A megelőzés a *harmadik* nagy pillér. Az ismertté vált bűncselekmények hatvan százaléka évek óta vagyon elleni bűncselekmény a városban. A felelőtlenység, a figyelmetlenség, a nemtörődomség, a túlzott bizalom az esetek felében szerepet játszik a sértetté válásban. A Pécsi Rendőrkapitányság közel ötven bűn- vagy baleset-megelőzési programot dolgozott ki és működtet folyamatosan, vagy időszakosan. Külön alegység működik a megelőzési szakterületen. A civil szféra is működtet ilyen típusú programokat, többnyire pályázati forrásokból. Pécssett most két ilyen projekt van folyamatban.

A *negyedik* pillér az együttműködés. A főkapitányságoknak gyakorlatilag az összes stratégiai partnerrel élő együttműködési megállapodásuk van. A közösségi rendőrség alapja a lakosság bizalmának elnyerése, ez csakis törvényes, szakszerű és arányos rendőri intézkedésekkel lehetséges. A látható rendőrség elvének folyamatos fejlesztése is ebbe az irányba hat. Van egy országos koncepció, amelyet ma már minden nagyvárosban érvényesítenek: mozgóóri területekre osztják fel a város különböző területeit, és ezekben kötelező jelleggel működni kell gyalogos járőrnek. Ennek a lakossági megítélése egyértelműen pozitív. A közvetlenségnek, amelyet a professzor úr is em-

lített, érvényesülnie kell. Ennek a munkának mindenképpen támpontja a körzeti megbízotti rendszer, amely a Pécsi Rendőrkapitányságon régóta működik. Meglepő, de Pécsen harminchat körzeti megbízott dolgozik, ez nagyon soknak számít. Ők városrészenként teljesítik a szolgálatukat. Az erősségük, hogy idősebb, tapasztaltabb, szaktanfolyamot is végzett, gyakorlottabb kollégákról van szó. Esetükben az a legfontosabb, hogy az aktuális területen hely- és személyismeretüket kamatoztatva tudnak dolgozni.

Az *ötödik* szempont a technikai eszközpark helyzete. Ebben is van előrelépés, országosan is és helyi szinten is. Sor került egy gépjárműparkserére, amely a „látható rendőrség” szempontjából kifejezetten jó lépés volt. A szakmai munkát támogató informatikai rendszerek fejlődnek. A GPS-alapú helymeghatározást nagyon fontosnak tartjuk: mindegyik járőrautóban és most már szinte minden gyalogos járórmél van GPS-készülék, hogy tudjuk, éppen hol tartózkodnak. Folyamatban van az egységes segélyhívó rendszer és a tevékenységellátó központ kialakítása is, év végére beindul. Ez teljesen új típusú központi ügyeleti rendszert működtet majd országosan és a megyén belül is. Azt várjuk, hogy hatékonyabb, térinformatikai rendszerekkel támogatott, a reagálási időt javító rendszer lesz. Említhetem a térfelügyelés adta lehetőségeket is, szinte minden településen a városok közreműködésével működtetjük a térfelügyelő rendszereket.

A végére hagytam, *hatodikként*, a kommunikáció kérdéskörét. A negatív, a város imázsát romboló kommunikáció mindenképpen kerülendő. Az objektív trendeket igen is világossá kell tenni a nyilvánosság számára. Ha csak a szubjektum oldaláról közelítjük meg a jelenséget, akkor kérdéses, hogy kinek a szubjektuma lesz az igaz a legvégén.

Az észrevételek és hozzászólások

Páva Zsolt polgármester, Pécs: Pécs vonatkozásában valóban fogalmazhatok úgy, hogy a szubjektív és az objektív biztonságérzet egyre inkább eltér egymástól. Ha megnézzük, mi történt Pécsen az elmúlt három évben, akkor egészen megdöbbentő ügyek kerülnek elő. Talán nem túlzás azt mondani, hogy a szubjektív biztonságérzet drámai módon zuhant a városban. Erről nem a rendőrség tehet, mert nagyon balszerencsés összhatások vannak ebben a múltbéli összefüggésben, de ha belegondolunk, mi történt a városban, és ezt együttesen nézzük, akkor azt kell hogy mondjam: ez a fajta érzés teljesen jogos.

Öt éve volt egy kézigránátos belső leszámolás a cigányok között. Az egyik család a másik ablakán dobta be a kézigránátot, meghaltak emberek. Aztán jött a „bekattant” egyetemista, aki lövöldözött a szemináriumi teremben, és megölte a csoporttársát, további három embert pedig súlyosan megsebesített. Vagy említhetném a Bándy Kata-ügyet, amely az elmúlt év nagyon kiemelt ügye volt, kommentárt nem igényel. Vagy azt az ügyet, amikor egy állatorvos féltékenységi rohamában kilencven késszúrással megölte volt házastársát. Ezek egyenként is olyan ügyek, amelyek joggal kavargják fel a közvéleményt a városban és városon kívül. E bűncselekmények miatt olyan jelzőkkel illetik a várost – noha nem az, én tudom jól polgármesterként –, mint például a „bűn városa”, és éppen ezért a rendőrségnek és a városnak különleges balszerencse, hogy csupa ilyen ügy került elő az elmúlt időszakban.

Egyetértek a professzor úrral, ennek a jelenségnek valóban lehetnek akár olyan konzekvenciái is, amelyek a város életét hosszú távon és nagyon súlyosan befolyásolhatják. Mit lehet tenni? Mindenképpen proaktívnak kell maradnunk. Az önkormányzatnak is mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy tegyen a szóban forgó negatív folyamat ellen. Jóllehet, az eszköztár elég szűkös és véges, hiszen a közbiztonság nem az önkormányzat kompetenciája, mi csak segítséget tudunk nyújtani hozzá.

Eppen az elmúlt közgyűlésen hoztunk létre egy testületet, amely javaslatokat tehet az önkormányzatnak, mit tehetünk a közbiztonság javításáért, milyen intézkedések szükségesek, amelyek tényleg megvalósíthatók. Ha ez a testület jól működik és eredményes lesz, akkor meghosszabbodik a mandátuma. Akár hosszú távon működő társulás lehet, amely segíti a pécsi közbiztonság helyzetét. E testülettől azt várjuk, javaslataival mutassa meg azt az irányt, amerre mennie kell a városnak ahhoz, hogy a helyzet javuljon.

Mindenképpen lehetőség van arra, hogy a rendőrséggel fennálló együttműködésünket kiszélesítsük. A város minden évben tízmillió forinttal támogatja a rendőrség munkáját, én hajlandó vagyok nagyobb összegben is gondolkodni a jövőben. Viszont ez esetben meg kell fogalmazni a követelményeket is. Az eddigi tízmilliós juttatáshoz nem fűztünk semmilyen feltételt, lehet, hogy nagyobb összegnél ez szükségessé válik. Érdekes azon is elgondolkodni, hogy mit tehet a város az itt élő rendőrök komfortérzetének javításáért: például a lakhatási feltételek jobbítása, ingyen építési telek felajánlása.

Fontos, hogy a programokat folytassuk. Pécssett 2010 óta működik a már említett „Leonárdó-program”, ennek a frissítése, újratöltése valóban indokolt lehet. Működik egy parkőrprogram, a „Poldi bácsi-program”, amely nem közbiztonsági projekt ugyan, de talán segítheti a helyzet javítását.

Fontos a technika fejlesztése. Ebben az évben bővül a közterületi kamera-rendszer Pécssett, nagyjából huszonöt százalékkal a mostanihoz képest. Ez mindenképpen előrelépés, de szeretném halkán és zárójelben megjegyezni, hogy a kamera önmagában kevés. Ha nincs olyan stáb, amelyik azt figyeli, kezeli, értelmezi, akkor kidobott pénz volt a felszerelésük. Nézzük azt a helyzetet, amely sajnos engem, a családjunkat ért: egy fiatal lány hajnali négy órakor a pécsi belvárosban kilencszáz méteren keresztül megy gyalog, a kamerák látják, mögötte harminc méterrel egy csuklyás férfi követi. Nem csúcsforgalomban, az éjszaka közepén, és ennek még sincs semmi konzekvenciája, úgyhogy azt kell mondanom, hogy az egész így fabatkát sem ér. Fontos a kamera, de legyen a megfigyelésnek megfelelő értelmezése és kezelése.

Fontos, hogy a polgárokkal megértessük ezt a helyzetet. A helyi média lehetőségeit (városi televízió, városi újság, honlap) ezennel nyilvánosan felajánlom annak érdekében, hogy közelebb juthassunk a pécsi polgárokhoz. De vannak egyéb eszközök is: például szórólap, személyes levél, amelyben leírjuk, hogy min szeretnénk változtatni, miben kérjük a polgár segítségét.

A legfontosabbnak azt tartom, hogy ez a küzdelem nem a rendőrség, nem a magyar kormány, nem a pécsi önkormányzat feladata, hanem mindannyiunké. Korábban évszázadokon át működött a közösségi érzés, a szolidaritás, amely mára már szinte megszűnt. A szolidaritás olyan értéke egy társadalomnak, amelyet mindenképpen életben kell tartani, és minden eszközt fel kell használnunk annak érdekében, hogy újjáéledjen. Mindenki legyen felelős mindenkéért, aki a környékén van: szomszédokéért, családjáért, iskolásokéért, a gyerekek a felnőttekért, a felnőttek az idősekért, idősek a fiatalokéért. Mert azt látom a legnagyobb gondnak, hogy ez a fajta együvé tartozás, a közösségi érzés a minimálisnál is alacsonyabb szintre került. Ha ebben tudunk előrelépni, akkor már megérte, hogy itt együtt vagyunk.

Kosztolányi György genetikus, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja, a Pécsi Akadémiai Bizottság elnöke: Nem pécsi problémáról, hanem globális kérdésről van szó. A hatvanas évek végén elgondolkodtam azon, hogy melyik az a társadalmi fejlődési irány, amely az emberiséget előbbre viszi. Nem volt vitás a Nyugat fölénye, egyetlenegy dolgot találtam, amely jobb volt a világnak ezen a részén: a közbiztonság. Akkor huszonévesként azt mondtam: „Jobb ez így, de nem ez a fejlődés iránya.” Ezt a gondolatot azóta nagyon sokszor átrértékeltem. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a közbiztonság szoros összefüggésben van a társadalmi berendezkedéssel, de észre kell venni, hogy

sokkal komplexebb jelenségről van itt szó, mint rendőrttechnikai kérdések összességéről.

A leglényegesebbnek azt tartom, hogy milyen a lakosság együttműködési készsége. Ha valaki vezetett már autót Amerikában, tudja, hogy mit jelent, amikor megjelenik az országúton egy rendőrautó. Nem hiszem, hogy ott jobbak, szigorúbbak a rendőrök, de egyszerűen benne van az emberekben az, hogy a rendőr jelenlétében szigorú fegyelem kell. Ezért emelem ki a nevelés kérdését. Nevelési vitanapot szeretnénk ősszel tartani, elsősorban a cigány gyermekek nevelésével kapcsolatban. Sajnos a Nemzeti alaptanterv sem tartalmaz arról semmit, hogy mit kell tenniük az egyes embereknek a közbiztonságért. A közbiztonságról nevelési szempontból kell beszélni a gyerekeknek, mert ez közös vállalás, közös felelősség, a rendőrség technológiával önmagában nem fogja tudni megoldani ezt a kérdést.

Horn Péter agrármérnök, egyetemi tanár; az MTA rendes tagja: Az említett angol rendőrséggel nekem is volt több személyes, nagyon pozitív tapasztalatom. Nem véletlen, hogy a bobbyk még az egyházaknál is sokkal népszerűbbek Angliában, ennek a kulcsa a kommunikációjukban van, meglátásom szerint.

Hatala József rendőr altábornagy, a Nemzeti Bünt megelőzési Tanács elnöke: Teljes mértékben egyetértek azzal a megállapítással, hogy a közbiztonság egy termék. Egy termék előállításának vannak feltételei. Az egyik legfontosabb feltétel a humán erőforrás. Ha egy tudatosan felépített szervezeti kultúra kialakul a humán erőforrások terén, akkor nagyon jó terméket lehet előállítani. Utaltak már többször rá, hogy a magyar rendőrök átlagéletkora nagyon fiatal. Szakmai meggyőződésem, hogy a legtehetségesebb fiatal jelentkezőknek is öt év kell az iskola elvégzése után, mire belejönnek a napi gyakorlatba, és eredményeket tudnak felmutatni, az átlagos jelentkezőnek pedig tíz év kell mindehhez.

Igaz, hogy sajnálatosan olyan konstrukció kerekedett felül a rendőrségen, amely arra ösztönözte a meglévő állományt, hogy elhagyja a testületet, eltűnt a tapasztalat. Több mint két korosztály hiányzik. Az ötvenezerből nagyjából kétszázan ötven év felettiek.

A törvény által kényszer alkalmazására és intézkedésre feljogosított fiataloknak sem élettapasztalatuk, sem szakmai tapasztalatuk nincs. Ez konfliktusforrást jelenthet, adott esetben szerencsétlen módon durvasággal és nevelenséggel korrigálhatják tapasztalathiányukat az intézkedés során. Sajnos azt sem mondhatjuk, hogy az évek múlásával jön a tapasztalat, és ez a probléma megszűnik, mivel a korfa csúszik fölfelé, mindig sok fiatalot kell isko-

láztatni. Beindult egy sinushullám, amelyet ki kellene egyenesíteni, meg kellene találni azt a finanszírozási lehetőséget, amely leköti a tapasztalatot.

Volt szerencsém Európa sok rendőrségét látni, a magyar rendőrségnek nincs mit szégyellnie. A megelőzés terén kell megtanulnunk gyorsabbnak lenni. A szocializmusban az volt a hivatalos álláspont, hogy a bűnözés úgymint megszűnik, nem kell foglalkozni a megelőzéssel. A rendszerváltáskor késett a terület újraszabályozása, a rendőrségi törvény csak 1994-ben jelent meg, de a bűnmegelőzésre még mindig nem helyeztünk hangsúlyt. A teljesítmény miatt, még egyszer mondom, nem kell szégyenkezni: az emberölés felderítési mutatói alapján egy ENSZ-statisztika szerint a negyvenhat európai országból a hetedik helyen állunk.

Mindig előkerül az a vita a közvéleményben, hogy látható rendőrség vagy reagáló rendőrség kell-e. A közösségi rendőrség, amely megszólítja a lakosságot, fontos, de nem lehet társadalmi csoportok közötti konfliktus megoldásával terhelt. Kell olyan rendőri egység, amely az ilyen jellegű problémákat megoldja, átadja a területet, majd visszavonul a laktanyába. Ezért alakítottuk ki azt a rendszert, hogy a készenléti rendőrség bevetési osztályai körbefogják az országot, és készen állnak arra, hogy egy konfliktushelyzetnél száz kilométeres körben rövid időn belül elérjék a helyszínt.

Ahhoz, hogy jól működő rendszer legyen, feltétlenül fontos az is, hogy a terület tagjainak hangulata milyen, milyen az ő szociális biztonságuk. A belső elégedettségi szintet is meg kell emelni. Technikai fejlesztésre is szükség van a kor követelményeinek megfelelően.

Tudom, hogy a rendszerben maradt kollégák mindent elkövetnek, hogy a szubjektív és objektív biztonság közötti különbség megszűnjön. De amikor a híradások azt sugallják, hogy itt minden összeomlott, az nagyon rontja a szubjektív biztonságérzetet. A hírt közvetítőknél is van felelősségük. Azt sosem kértük, hogy az általunk elkövetett hibákat palástolják, vagy meg se említsék.

Igyekszünk együttműködni a társadalom minden rétegével, mert közbiztonságot egyedül a magyar rendőrség nem tud teremteni. Ehhez kell az egyetemek, az önkormányzatok, a társadalmi szervezetek segítsége, és még sok mindenkit felsorolhatnék. Meg kell értenünk egymás lehetőségeit és korlátait, egyetlenegy dolgot azonban nem szabad tennünk: kétségbe vonni a másik tisztességét.

Dakos József rendőr dandártábornok, a Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője: Winston Churchill egyszer azt mondta: „Nem elég, hogy megteszünk minden tőlünk telhetőt, időnként azt kell tenni, ami szükséges.” Az

ilyen és ehhez hasonló fórumok is választ adhatnak arra a kérdésre, hogy mi a szükséges.

Az objektív biztonságérzet kapcsán tisztelném, hogy elmondjam: a Pécsi Rendőrkapitányság objektív eredményei jelenleg olyan jók, amilyenek a fennállása óta nem voltak, a felderítés eredményességi mutatója hatvan százalék feletti.

A magyar rendőrség úgy működik, hogy van kilenc szolgálati ága, a kilencediket, a legújabbat úgy hívják, hogy „kommunikációs szolgálati ág”. Ez a tény is jelzi talán, az határozza meg az emberek szubjektív biztonságérzetét, hogy a közbiztonság, a közrend milyen értelmezést kap. A Bándy-ügy kapcsán el kell mondanom, hogy harmincöt év szolgálati idő alatt olyan intenzív két hetem még nem volt, mint akkor. A polgármester lányának ügyében is három napon és éjszakán keresztül dolgoztunk megállás nélkül. Tehát teszi a dolgát a magyar rendőrség, ezért el is számoltatható. Persze érnek bennünket kudarcok.

Tavaly a magyarlukafai vadászgyilkosság esetében másfél órán belül elfogtuk az elkövetőt, ennek ellenére csak az maradt meg emlékként, hogy huszonegy napig ez az ügy állt a média középpontjában. A szigetvári kapitány beszámolóját csak több fordulóban fogadta el az önkormányzati képviselő-testület. Ennek kapcsán szeretném elmondani, hogy a megye valamennyi városának képviselő-testületi ülésén túl vagyunk, mindegyik testület egyhangú igennel fogadta el a rendőrségi beszámolókat.

Május 2. és 15. között járási közbiztonsági érdekegyeztető fórumokat tartottunk, mind a tíz járásban ott voltam. A 730 meghívottból százhuszonheten jöttek el, teljes érdektelenség fogadta a kezdeményezésünket, nem erre számítottunk.

A 2012–2013-as időszakra kiemelt feladat volt Pécs közbiztonságát úgy garantálni, hogy a megye további háromszáz településén ne keletkezzen biztonsági deficit. Úgy gondoltuk, ezt sikeresen megoldottuk, de egyetlen ügy a 14 602-ből, a Bándy-ügy, minden eredményünket felülírta.

A másik fő feladat az volt, idézem: „a köz- és magánbiztonság szereplői képességeinek integrálása úgy, hogy az a lakosság szubjektív biztonságérzetében öltönn testet”. Megvalósítottuk, valamennyi együttműködővel kiemelkedően rendezett viszonyaink vannak. Aki megszólítható a biztonság szereplői közül, mi meghívtuk egyeztetni, 46 megkötött együttműködési megállapodásunk van.

Az elmúlt évek ügyeinek hatására a kommunikáció terén paradigmaváltást hajtottunk végre. Hangsúlyozom, a hangulati kérdésekkel nagyon nehéz mit kezdeni, teszünk és még markánsabban tenni fogunk azért, hogy reáli-

sabb kép alakuljon ki a közbiztonságról. De ha a csapból is az folyik, hogy „megölték, kirabolták” stb., félni fognak az emberek. Erre kell praktikákat kitalálni, amelyek a rendőrszakma technológiája mellett segítik az általános közvélekedés javítását, a szolidaritás erősödését. Egyébként partnerek vagyunk az együtt gondolkodásban, és várjuk az építő jellegű kritikát, nem csinálunk belőle hiúsági kérdést.

Németh Ágnes rendőr alezredes, osztályvezető, ORFK Bünnmegelőzési Osztály: Két éve dolgozom egy svájci finanszírozású, 2 300 000 svájci frank összköltségvetésű közösségi rendészeti projekt megvalósításán, amely négy magyar várost érint majd: Miskolcot, Nyíregyházát, Szegedet, a kontrollváros pedig Zalaegerszeg lesz. A támogatás legnagyobb részét Északkelet-Magyarországon kell elkölteni, Szegedet azért vontuk bele, mert a tanyaprogram egyfajta elődje lehet a közösségi rendészetnek hazánkban. A svájci fél ragaszkodott ahhoz, hogy nagyváros legyen a projekt lebonyolításának a helyszíne. Létrehoztunk egy állandó szakértői csoportot, Szabó Henrik alezredes vezeti, egyébként Baranya megyéből Gergely György is részt vesz a programban mint elemző-értékelő. A szakértői gárdában minden szolgálati ág és mind a négy megye képviselteti magát.

Készül egy kézikönyv a közösségi rendészet magyarországi bevezetéséről, ez jelenleg egyeztetés alatt áll. A svájci szakértővel való konzultáción már túl vagyunk, ő kért néhány módosítást, ez megtörténik július elejére, de a tervezetet nekünk is, házon belül is véleményeznünk kell. Annak ellenére, hogy a kézikönyv készítői mindannyian a rendészeti szakterületről, pályázat alapján kiválasztott, sok éves tapasztalattal felvértezett szakemberek, külsős hazai szakértők is értékelni fogják, és szeretnénk főkapitányi értekezleten elfogadtatni, majd egy tankönyvet fejlesztünk belőle.

Egy év tesztüzemmód után a projektet értékelik és kiterjesztik több magyar városra is, ekkor lesz lehetőség arra, hogy Pécs is a program része legyen.

Zárógondolatok

A nagy érdeklődésre számot tartó és a prominens személyekből álló hallgatóság aktív közreműködését is kiváltó tudományos ülés kivételesen eredményesnek mondható. Pécs esetében egészen konkrét és nagyon konstruktív fejleményekről hallhattunk a közbiztonságot érintően: a lakossággal közeli kapcsolatban álló rendőrfőnökök alkalmazására vonatkozó javaslat, magasabb

anyagi támogatás a rendőrségnek, a bővülő közterületi kamerarendszer, a külön önkormányzati testület felállítása, a várhatóan 2013 végére megújuló és gyorsabb reagálást lehetővé tevő segélyhívórendszer.

Különösen ígéretes a közösségi rendészet magyarországi bevezetésére vonatkozó projekt kísérlet. Kezdetben csak három várost érint ugyan, de remélem, hogy sikeres lesz, és a jövőben minden magyar nagyváros elmondhatja magáról, hogy része ennek a közbiztonság-javító programnak.

Összegzőként, a legfontosabb tanulságként azt emelem ki, hogy az elérhető közbiztonság eléréséhez mindenképpen a társadalom, a lakosság, a civil szféra és az állami szervek, a rendőrség összefogására, együttműködésére van szükség. Minden megszólaló erre az álláspontra helyezkedett, de ami ennél jóval lényegesebb és bizakodásra ad okot, hogy minden előadó és hozzászóló teljes mértékben nyitott volt az együttműködésre.

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

KOVÁCS ISTVÁN

Kitartottság bűncselekmény nyomozása

Az elmúlt évek tendenciái azt mutatják, hogy a globalizált és felgyorsult világ hozzájárult a bűncselekmények világméretűvé válásához, így a nemzetközileg szervezett szexipar részeként megélenkült az emberkereskedelem is. A munkanélküliség, a kilátástalanság, a szegénység, a lehetőségek hiánya, a fejlődő és a fejlett országok közötti különbségek hozzájárulnak a nők tömeges elvándorlásához, a kiszolgáltatottá válásukhoz.

Leleményességükkel az emberkereskedőknek mindig sikerül olyanokat találniuk, akik a külföldi munkavállalás reményében hajlandók kockáztatni.

Ez az oka annak, hogy a gazdagabb nyugati országok piacán megjelennek a különleges, más kultúrában nevelkedett nők, akiket igen egyszerű kizsákmányolni, rabszolgaként tartani, mert kénytelenek magukat rábízni a futtatóikra, alávetni magukat az akaratuknak. Ez a szituáció teszi őket védtelenné, kiszolgáltatottá, míg az elkövetőket gazdaggá, sikeressé, kitartottá.

Feljelentés és nyomozás

A Budapesti Rendőr-főkapitányság egyik helyi szerve *R. K.* feljelentése alapján eljárást folytatott a büntető törvénykönyv 286. § (1) bekezdésébe ütköző és a szerint minősülő kitartottság büntett elkövetésének megalapozott gyanúja miatt *H. D.* ellen.

A feljelentő személyesen kereste fel a rendőrkapitányságot, és írásban tett feljelentést. Tekintettel arra, hogy a feljelentésben szereplő tényállás felvetette az említett bűncselekmény megalapozott gyanúját, valamint a feljelentő a terheltet is megnevezte, így a nyomozó hatóság szignálós parancsnoka a vizsgálati osztály munkatársaira bízta a feljelentés lényeges és összes körülményének a felderítését.

Mivel a feljelentés nem tartalmazta a nyomozás szempontjából lényeges összes körülményt, ezért *R. K.*-t tanúként idézte a hatóság. A feljelentő azonban élettársi kapcsolatban élt a terhelttel, így a tanúvallomás megkezdése előtt a nyomozó hatóságnak figyelmeztetnie kell arra, hogy a tanúvallomást

megtagadhatja, hiszen a terhelt hozzátartozója. A hozzátartozó fogalmát a polgári törvénykönyv 685. §-a határozza meg.

A tanúkihallgatásán elmondta, hogy nehéz gyermekkorra volt, és hamar elkerült vidéki otthonából. Gyakran szidalmazták, és nem foglalkoztak vele a szülei. Amikor aztán elege lett a megpróbáltatásokból és a megaláztatásokból, felszökött Budapestre. Mivel néhány hónap múlva betöltötte a tizennyolcadik életévét, ezért a szülei már nem kényszeríthették arra, hogy velük éljen.

Budapesten nehéz volt a megélhetése, albérletet kellett fizetnie, a munkájával nem keresett annyit, amennyi elegendő lett volna egy átlagos, normál életszínvonal fenntartására. Több helyen is próbált állást keresni, de a nap 24 órája sem lett volna elég arra, hogy váltásokról váltásra ugráljon.

Budapesten egy lepukkant környéken talált albérletet, és hamar barátokra, ismeretségekre tett szert. Így történt, hogy megismerkedett H. D. húgával, H. N.-nel. A két lány között barátság alakult ki, és a lány bemutatta R. K.-nak a bátyját, H. D.-t is. Hamar elmélyült a kapcsolatuk, illetve H. D. már az elején is kihasználta az érzelmi függést, a lány kiszolgáltatott helyzetét.

Mivel R. K.-nak nehézséget okozott az albérlet fizetése, ezért úgy döntöttek, hogy élettársi közösségre lépnek. A gondok akkor kezdődtek, amikor kiderült, hogy H. D.-nek nincs bejelentett munkahelye, nem dolgozik, így R. K.-nak megint egyedül kell fenntartania az albérletet. Amikor kérdőre vonta H. D.-t, miért nem járul hozzá a terhek viseléséhez, a férfi mindig kibúvókat keresett, valamint hátrította a kérdéseket.

Egyik nap viszont a férfinak az az ötlete támadt, hogy mivel R. K.-nak elég jók a külső adottságai, mi lenne, ha prostitúciós tevékenységet folytatna. Mivel a lánynak nem volt helyismerete és társas kapcsolatai, ráadásul érzelmileg függött a férfitől, ezért belement. Megállapodásuk szerint a lánynak a környező utcákban kellett állnia, és az arra járókat leszólítania, majd felajánlania a szexuális szolgáltatást.

Az aktusokra az albérletben, az utcán, időnként pedig kocsikban került sor. Az aktusokért kapott pénzt mindennap le kellett adnia H. D.-nek, aki a pénzt saját magára, illetve a szükségletek kielégítésére fordította, a lány a pénzből csak ritkán látott valamit.

A közöttük lévő érzelmi kötelék miatt R. K. belement a dologba, de rövid idő után megunta, és felismerte a saját értékeit, majd elköltözött H. D.-től, és feljelentette.

Az effajta feljelentések felvétele nagyon kétséges és veszélyes. Statisztikailag kimutatható, az érzelmi alapokon működő kapcsolatokban a feljelentőt befolyásolják bizonyos emocionális tényezők, hogy a feljelentést vonja

vissza. Itt közrejátszhat az érzelmi kötődés, a bosszú, vagy egyszerűen az a pszichológiai tényező, hogy a feljelentő már nem akarja, hogy a terheltet büntetőjogi felelősségre vonják, mivel megsajnálja, és a kapcsolatukban voltak mézeshetek is.

A nyomozó hatóság rendelkezésére állt a feljelentés, valamint a feljelentő tanúkihallgatásáról szóló jegyzőkönyv is, így a nyomozás további szakaszában be kellett határolni a végrehajtandó nyomozati cselekményeket, és elvégezni őket.

Mivel R. K. elmondta, hogy albérletben éltek H. D.-vel, ezért szükségessé vált a főbérelő kihallgatása, ezért a nyomozó hatóság beidézte őt tanúként, hogy kiderüljön, nevezettek valóban a megjelölt albérletben tartózkodtak, és a szexuális szolgáltatást igénybe vevők vallomása egybevág-e a megjelölt hellyel.

A főbérelő megerősítette, hogy nevezettek ott laktak, bemutatta a bérleti szerződést is. Nem volt tudomása arról, hogy az albérlők mire használják a lakást, ám az albérleti szerződést rendkívüli felmondással felmondta, jogi igényeit pedig polgári peres úton érvényesíti majd a terhelttel szemben.

A következő lépés annak bizonyítása volt, hogy R. K. milyen nem bevallott jövedelmet szerez naponta. Ennek érdekében a nyomozó hatóság tagja a hatóság által ismert személyeknek fényképről felismerésre bemutatást tartott. A kihallgatásokon többen is kétséget kizáróan kiválasztották R. K.-t mint ismert prostituáltat.

Az egyik tanú azt is megerősítette a vallomásában, hogy R. K. azt mondta neki, hogy a prostitúcióból származó jövedelmet mindig leadja otthon a barátjának, illetve eltartja őt. Ez újabb bizonyíték volt arra, hogy R. K. kétségtelenül prostitúciót folytat, valamint hogy az abból származó jövedelmet az élettársának adja, eltartva ebből a férfit. A tanú azt is elmondta, hogy nevezettek melyik albérletben élnek, illetve hová mennek a kuncsaftokkal.

A következő nyomozati cselekmények lényege az elkövetőre vonatkozó adatgyűjtés volt. Mindig fel kell térképezni, hogy az elkövetőnek milyen a múltja, az előélete, hiszen nem tudhatjuk előre, mire lesz képes a személyi szabadságának az időleges megfosztásakor, vagy a gyanúsítottkénti kihallgatásán.

Mivel egyúttal azt is bizonyítani kellett, hogy H. D.-nek nincs jövedelme, így az adóhatóságtól kikértük az éves adóbevallását. Ezenkívül az Országos Egészségügyi Pénztártól kikértük a férfi bejelentett munkahelyének elérhetőségét.

A megkereséseinkre küldött válaszból kiderült, hogy mivel H. D.-nek sem bejelentett munkahelye, sem aktív munkaviszonya nem volt, így adóbevallást

sem nyújtott be. Ebből egyértelművé vált, hogy a férfi a P. K. által prostitúcióval szerzett jövedelemből tartatja el magát.

Mindezekon túl H. D.-ről kriminológiailag és kriminalisztikailag is fontos adatokat is be kellett gyűjtenie a hatóságnak, ezért a nyomozó keresést végzett a bűnügyi adattárakban.

Az adattárakból kiderül, hogy az illető ellen folyt-e büntetőeljárás, s ha igen, milyen kényszerintézkedést alkalmaztak. Az adattárakban a személyes adatokon túl szerepel az illető testi adottsága, ez szintén fontos tudnivaló az alkalmazni kívánt erők és eszközök bevetéséhez.

A Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatalán keresztül a nyomozó hatóságnak sikerült beszereznie H. D. összes adatát. Mindezekre azért volt szükség, hogy kiderüljön, melyik szerv folytat vagy folytatott eljárást, és az kapcsolódhat-e a jelenlegi üggyhöz.

Az előbbieket után a nyomozó hatóság az adattárakból történő lekérdezés során megállapított büntetőeljárások vonatkozásában megkereste az illetékes bíróságokat, amelyek megküldték a jogerős ítéletek másolatát. Ezekből kiderült, hogy H. D.-t jogerősen elítélték hasonló jellegű bűncselekmények miatt.

Az ügy összes körülményének felderítése után a nyomozó hatóság készen állt arra, hogy az elkövetőt elfogja, és gyanúsítottként kihallgassa. Ekkor azonban P. K. jelezte, hogy szeretné visszavonni a feljelentését.

Ez jogában állt. Mivel azonban a feljelentés megtételekor figyelmeztette őt a nyomozó, hogy milyen következményei vannak a tanúvallomás megtagadásának, hamis vád büntett megalapozott gyanúja miatt a hatóságnak intézkednie kellett az eljárásra illetékes szervhez történő áttétel iránt, így aztán a P. K. mégis kitarzott a vallomása mellett.

Büntetőeljárás-jogi szempontból a sértett vallomása nélkül is elegendő bizonyítási eszköz állt a hatóság rendelkezésére a terhelt elszámoltatásához, hiszen a nyomozó hatóság felderítési tevékenysége mindig az ügy releváns és összes lényeges körülményére ki kell hogy terjedjen, a sértett vallomása azonban kétséget kizáróan megerősítette a nyomozó hatóság alapos gyanúját, majd a helyes jogi minősítés közlését a gyanúsított kihallgatáson.

Mivel nem volt olyan halasztást nem tűrő nyomozati cselekmény, illetve nem volt a sértett vagy másnak az élete, testi épsége veszélyben vagy közvetlen veszélyben, a nyomozó postai úton beidézte a terheltet. A férfi azonban nem jelent meg a kihallgatáson, a tértivevény szerint ismeretlen helyre költözött. A második idézésre sem jelent meg, lépéseket kellett tenni az előállítás érdekében. A társosztály segítségével két járőr másnap hajnalban megje-

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

lent a lakcímén. A rendőri jelentésből megállapítható, hogy H. D. lakcímén a rokonai tartózkodtak, és elmondták, hogy fiuk a börtönbüntetését tölti.

A büntetés-végrehajtás nyilvántartási osztályának segítségével fény derült arra, hogy H. D. hasonló jellegű cselekmény elkövetéséért jogerős börtönbüntetést kapott. A nyomozó a védő kirendelése mellett a büntetés-végrehajtási intézetben gyanúsítottként hallgatta ki H. D.-t, aki nem kívánt vallomást tenni. Az iratismertetésen sem a sértett, sem a gyanúsított, sem a védő, valamint a jogi képviselő nem élt észrevétellel, indítvánnyal, így a nyomozó hatóság az ügyet vádemelési javaslattal lezárta.

Ára: 530 Ft

